

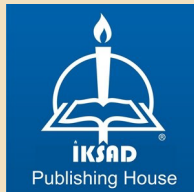

دیوان والی
صنعا

ایله یارب دلمی بیلیل بستان ثنا
بن کبیم و صنعکله نظر بار کمالاته ایتم
چوق زمان ایتدی نهانخانه ایتدین
همت لطف ازل ایلییه برچاره مکر
اوله تاباغ حقیقده نواخون شنا
معترف عجز ایله چون معجزه کویان شنا
طوطی طبعین ذوق شکره ایتدین
یوق مشکل که دوشم دستم دایمان شنا

Vâlî-i Âmidî Dîvânı'ndan Seçmeler

Hazırlayan
Prof. Dr. İdris KADIOĞLU

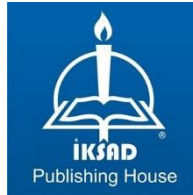

Vâlî-i Âmidî Dîvânı'ndan Seçmeler

Hazırlayan

Prof. Dr. İdris KADIOĞLU

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14180842>

Copyright © 2024 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or
transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical
methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses
permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2024©

ISBN: 978-625-367-934-7
Cover Design: İbrahim KAYA
November / 2024
Ankara / Türkiye
Size = 16x24 cm

ÖN SÖZ

Küçük yaşlarından itibaren şiir ve edebiyata merak salan ve beyitleri ezberleyerek aklında tutan Ali Emîrî, büyük dedesi Seyyid Mehmed Emîrî Çelebi'nin,

Sen misin ancak Emîrî pey-rev-i Âgâh olan

Şehrümüzde şâ'ir-i nâzûk-edâdan çok ne var

beytiyle karşılaştıktan sonra “Şu Âgâh kimdir ve şehrimizde adedi kesir olduğu beyan olunan nazik edalı şairler kimlerdir?” sorusuna cevap arama sorumluluğunu hissederek üç önemli şairler tezkiresi (*Mirâtü'l-fevâ'id, Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid, Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*) yazmış ve araştırmacıların istifadesine sunmuştur. Ali Emîrî'nin izinden giderek Diyarbakırlı divan şairleri üzerine araştırmalarımızı yoğunlaştırırken özellikle *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'de biyografilerin sonuna yazılan münazara/müşaare beyitleri dikkatimizi çekmekteydi. Üzerine doktora tezi hazırladığımız ve kitap olarak da yayınladığımız *Lebîb-i Âmidî Dîvânı*'nda da çok sayıda nazire gazel tespit etmiştik. Nazire geleneği içerisinde Diyarbakırlı şairlerin yerini araştırmak amacıyla hazırladığımız *Âgâh-ı Âmidî Dîvânı'ndan Seçmeler (Diyarbakır 2023)* adlı kitapta üstat şair Âgâh'ın genelde Diyarbakırlı şairlerin özellikle de Vâlî'nin şiirlerini tanzir ettiğini gördük. Bu durum bizi Lebîb ve Âgâh'tan sonra Vâlî-i Âmidî divanı üzerine çalışmaya sevk etti. Vâlî bir beytinde,

“Bu şeb bezm-i harîfân şevk ile leb-rîz imiş bildüm

Meger kim şî'r-i Vâlî hâtır-ı ahbâba düşmüşdür

diyerek kendi şairliğini ve şiirini övmekte, yazdığı yeni bir şiirin dostlarını nasıl sevindirdiğini ve heyecanlandığını dile getirmektedir. Vâlî'nin gazelleri hakîmâne ve dilnişin olup hikmetlidir. Şiirleri çoğunlukla gönle hitap etmektedir.

Bu çalışmanın amacı nazire geleneği içerisinde Vâlî-i Âmidî'nin yeri ve önemini tespit etmektir. Bu bağlamda *Vâlî Dîvânı* yeniden ele alınıp incelenmiş, eserde nazire niteliği taşıyan toplam 147 gazel tespit edilmiştir.

Bu gazeller, *Divan*'ın üç yazma nüshasından karşılaştırma yapılarak yeniden okunmuştur. Özellikle AE ve Ö nüshaları ele alınmış, nazire gazellerin tespit edilmesinde müstensih tarafından düşülen haşiyelerden istifade edilmiştir. Seçilen gazellere numara verildikten sonra şiirin kime ya da kimlere nazire olduğu gazelin üzerine vezni ile birlikte yazılmış, beyitler dil içi çevirileriyle birlikte yazılarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Prof. Dr. İdris KADIOĞLU

Diyarbakır 2024

İçindekiler

ÖN SÖZ.....	i
NÜSHA KISALTMALARI	xi
GİRİŞ	1
A-VÂLÎ'NİN NAZİRE BEYİTLERİ.....	5
B-VÂLÎ'NİN NAZİRE GAZELLERİ.....	17
1-VÂLÎ-HÂMÎ.....	17
2-VÂLÎ-NÂBÎ.....	19
3-VÂLÎ-ÂGÂH.....	20
4-VÂLÎ-ÂGÂH.....	21
5-VÂLÎ-EMİRÎ.....	22
6-VÂLÎ-HÂMÎ-LEBÎB.....	23
7-VÂLÎ-LEBÎB.....	24
8-VÂLÎ-HÂMÎ-NEDİM.....	25
9-VÂLÎ-ÂGÂH.....	27
10-VÂLÎ-CÂMÎ-HÂMÎ.....	28
11-VÂLÎ-ÂGÂH.....	29
12-VÂLÎ-ÂGÂH.....	30
13-VÂLÎ-SÂMÎ.....	31
14-VÂLÎ-LEBÎB.....	32
15-VÂLÎ-LEBÎB.....	33
16-VÂLÎ-LEBÎB.....	34
17-VÂLÎ-ÂGÂH.....	35
18-VÂLÎ-NÂBÎ-LEBÎB.....	36
19-VÂLÎ-ÂGÂH.....	37
20-VÂLÎ-EMİRÎ.....	38
21-VÂLÎ-ÂGÂH-NÂBÎ.....	39
22-VÂLÎ-ÂGÂH.....	40
23-VÂLÎ-ÜMNÎ.....	41

24-VÂLÎ-ÂGÂH	42
25-VÂLÎ-NÂBÎ-SÂBÎT	43
26-VÂLÎ-ÂGÂH	44
27-VÂLÎ-NÂBÎ.....	46
28-VÂLÎ-NÂBÎ.....	46
29-VÂLÎ-ÂGÂH-HÂMÎ	48
30-VÂLÎ-ÂGÂH	49
31-VÂLÎ-LEBÎB	50
32-VÂLÎ-NÂBÎ.....	51
33-VÂLÎ-ÂGÂH	52
34-VÂLÎ-ÂGÂH	53
35-VÂLÎ-ÂGÂH-LEBÎB	54
36-VÂLÎ-ÂGÂH	55
37-VÂLÎ-LEBÎB	57
38-VÂLÎ-LEBÎB	58
39-VÂLÎ-NÂBÎ.....	60
40-VÂLÎ-HAFÎD	61
41-VÂLÎ-LEBÎB	62
42-VÂLÎ-EMÎRÎ	64
43-VÂLÎ-NÂBÎ-EMÎRÎ-LEBÎB-ÂGÂH.....	65
44-VÂLÎ-NÂBÎ.....	66
45-VÂLÎ-ÂGÂH	67
46-VÂLÎ-ÂGÂH	68
47-VÂLÎ-ÂGÂH	70
48-VÂLÎ-ÜMNÎ.....	71
49-VÂLÎ-ÂGÂH	72
50-VÂLÎ-ÂGÂH	73
51-VÂLÎ-ÂGÂH-MUCÎB.....	74

52-VÂLÎ-ÂĞÂH	75
53-VÂLÎ-ÂĞÂH	76
54-VÂLÎ-ÂĞÂH	77
55-VÂLÎ-ÂĞÂH	78
56-VÂLÎ-ÂĞÂH	79
57-VÂLÎ-ÂĞÂH	80
58-VÂLÎ-ÂĞÂH	81
59-VÂLÎ-ÂĞÂH	83
60-VÂLÎ-ÂĞÂH	84
61-VÂLÎ-ÂĞÂH	85
62-VÂLÎ-LEBÎB	86
63-VÂLÎ-NÂBÎ.....	87
64-VÂLÎ-LEBÎB	88
65-VÂLÎ-LEBÎB	90
66-VÂLÎ-NEYLÎ.....	91
67-VÂLÎ-ÂĞÂH	92
68-VÂLÎ-ÂĞÂH	93
69-VÂLÎ-ÂĞÂH	94
70-VÂLÎ-NÂBÎ.....	95
71-VÂLÎ-ÂĞÂH	96
72-VÂLÎ-ÂĞÂH	97
73-VÂLÎ-NÂBÎ.....	98
74-VÂLÎ-HÂMÎ.....	100
75-VÂLÎ-ÂĞÂH	101
76-VÂLÎ-NÂBÎ.....	102
77-VÂLÎ-ÂĞÂH-HÂMÎ	103
78-VÂLÎ-ÂĞÂH-LEBÎB	104
79-VÂLÎ-ÂĞÂH	105

80-VÂLÎ-ÂGÂH	106
81-VÂLÎ-ÂGÂH	107
82-VÂLÎ-ÜMNÎ	108
83-VÂLÎ-LEBÎB	109
84-VÂLÎ-NÂBÎ-İZZET-NEDÎM	111
85-VÂLÎ-ÂGÂH	112
86-VÂLÎ-ÂGÂH	113
87-VÂLÎ-ÂGÂH-FÂMÎ	114
88-VÂLÎ-ÂGÂH-ÜMNÎ	116
89-VÂLÎ-ÂGÂH	117
90-VÂLÎ-NÂBÎ	118
91-VÂLÎ-NÂBÎ	119
92-VÂLÎ-NÂBÎ	121
93-VÂLÎ-ÂGÂH	122
94-VÂLÎ-HÂMÎ	124
95-VÂLÎ-ÂGÂH	125
96-VÂLÎ-HÂMÎ	126
97-VÂLÎ-LEBÎB	127
98-VÂLÎ-LEBÎB	128
99-VÂLÎ-ÂGÂH	130
100-VÂLÎ-ÂGÂH	131
101-VÂLÎ-ÂGÂH-REFÎ‘	132
102-VÂLÎ-ÂGÂH	133
103-VÂLÎ-NÂBÎ	134
104-VÂLÎ-ÂGÂH	135
105-VÂLÎ-ÂGÂH	136
106-VÂLÎ-ÂGÂH-NÂBÎ	137
107-VÂLÎ-NÂBÎ	138

108-VÂLÎ-ÂGÂH	139
109-VÂLÎ-ÂGÂH	140
110-VÂLÎ-NÂBÎ.....	141
111-VÂLÎ-ÂGÂH	143
112-VÂLÎ-NÂBÎ.....	144
113-VÂLÎ-LEBÎB	145
114-VÂLÎ-LEBÎB	146
115-VÂLÎ-LEBÎB	147
116-VÂLÎ-LEBÎB	148
117-VÂLÎ-ÂGÂH-LEBÎB	149
118-VÂLÎ-LEBÎB	151
119-VÂLÎ-NÂBÎ.....	152
120-VÂLÎ-ÂGÂH	153
121-VÂLÎ-NÂBÎ.....	154
122-VÂLÎ-NÂBÎ-LEBÎB	156
123-VÂLÎ-ÂGÂH-NÂBÎ	157
124-VÂLÎ-NÂBÎ.....	158
125-VÂLÎ-ÂGÂH	159
126-VÂLÎ-NÂBÎ.....	160
127-VÂLÎ-ÂGÂH	161
128-VÂLÎ-NÂBÎ.....	162
129-VÂLÎ-NÂBÎ.....	163
130-VÂLÎ-NÂBÎ.....	164
131-VÂLÎ-ÂGÂH	165
132-VÂLÎ-ÂGÂH	166
133-VÂLÎ-LEBÎB-HÂMÎ	167
134-VÂLÎ-NÂBÎ.....	169
135-VÂLÎ-LEBÎB	170

136-VÂLÎ-LEBÎB	172
137-VÂLÎ-NÂBÎ.....	173
138-VÂLÎ-ŞEHDÎ-HÂMÎ.....	174
139-VÂLÎ-ÂGÂH	175
140-VÂLÎ-ÂGÂH.....	176
141-VÂLÎ-NÂBÎ.....	177
142-VÂLÎ-ÂGÂH	178
143-VÂLÎ-HÂZİK.....	179
144-VÂLÎ-NÂBÎ.....	180
145-VÂLÎ-ÂGÂH	181
146-VÂLÎ-ÂGÂH	182
147-VÂLÎ-HÂMÎ.....	183
İSTİNSAH KAYDI [Ö]	185
SONUÇ.....	187
KAYNAKÇA.....	189
EKLER.....	191

NÜSHA KISALTMALARI*

AE: Millet Kütüphanesi (Ali Emîrî-Manzum 486)

M: Ankara Milli Kütüphane (A 5266)

Ö: Esmâ Ocak Hususî Kütüphanesi

* Hanife Koncu, hazırladığı doktora tezinde *Vâlî Dîvânı*'nın yedi yazma nüshasını tespit etmiş ve eserin karşılaştırmalı metnini ortaya koymuştur. Çalışmada nüsha tavsifleriyle ilgili geniş bilgi verilmiştir. Mustafa Okur ise *Vâlî Dîvânı*'nın yeni bir nüshasını tespit etmiş ve eser üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışmada karşılaştırılan üç yazma nüshanın şekil ve muhteva özelliklerine yer verilmiştir. Nüsha tavsifleri hakkında daha geniş bilgi için bk. Koncu, 1998, s. 248-257; Okur, 2006, s. 42-44.

GİRİŞ

Vâlî Hasan Ağa, 18. yüzyıl Diyarbakır edebî muhitinin önde gelen temsilcilerinden biridir. 1100/1688-1689 yılında Diyarbakır'da doğmuş¹ ve 1151/1738-1739 yıllarında aynı şehirde vefat etmiştir. Şiirlerinde Vâlî mahlasını kullanan Hasan Ağa, döneminin önemli divan şairleri arasında yer almış ve özellikle hikemî tarzda yazdığı şiirlerle dikkat çekmiştir. Şairin bilinen tek eseri divanıdır. Divanda , 404 gazel, 1 tahmis, 1 müseddes, 14 muamma, 40 rubâî, kıta şeklinde 8 şiir, beyit şeklinde 2 tarih manzumesi ve 4 müfred bulunmaktadır. Farklı nazım biçimleriyle zengin bir içeriğin sunulduğu bu divan, dönemin edebî üslubunu başarılı bir şekilde yansıtmaktadır.

Düşünceyi öne çıkaran, varlık ve eşyanın iç yüzünü çözme, varlık ve olayları anlamlandırma gibi konular üzerine yoğunlaşan, okuru uyarmak, düşündürmek, aydınlatmak ve iyiye teşvik etmek amacıyla yazılan hikemî şiir (Sağlam, 2012: 170) örneklerine Vâlî Hasan Ağa'nın beyitlerinde sıkça rastlanır. Bununla birlikte şair, 17. yüzyılda İran edebiyatında önemli bir akım olan Sebki Hindî'den de etkilenmiştir. Sebki Hindî, yoğun imgeler, karmaşık ve derin anlamlar taşıyan şiirler yazmayı teşvik eden bir edebî akımdır. Vâlî'nin şiirlerinde bu iki akımın izlerini görmek mümkündür. Şairin hem sade, açık ve anlaşılır bir dil kullanarak sık sık eğitici öğütler verdiğini hem de derin imgeler ve karmaşık anlamları bir arada sunduğunu söylemek mümkündür.

Hikemî tarzın İran edebiyatındaki en önemli temsilcilerinden olan Sâib-i Tebrîzî (ö. 1676) ve Şevket-i Buharî'nin (ö. 1700) yanı sıra Türk edebiyatında didaktik üslup ile özdeşleştirilen ve bu tarzın edebiyatımızdaki en büyük temsilcisi olan Nâbî (ö. 1712) (Sağlam, 2012: 170) Vâlî'nin edebî şahsiyetinin oluşmasında büyük etkiye sahiptir. Ayrıca Nâilî'nin (ö. 1666) de sebki Hindî dolayısıyla şair üzerindeki etkisi yadsınamaz düzeydedir. Şiirlerinin tamamı Türkçe olan Vâlî, özellikle etkilendiği Türk şairlerin adlarını şiirlerinde anmış ve onların eserlerinden ilham aldığı belirtilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun her döneminde Diyarbakır önemli edebi

¹ Hasan Vâlî Ağa'nın doğum tarihi bilgisi Ö nüshasının istinsah kaydında açıkça belirtilmiştir. "İşbu Dîvân-ı belâgat-ı unvân Diyarbakırlı Hasan Vâlî Efendi'nünî karîha-i vâsî'alarının mahsûlî olup merhûm 1100/1688-9 hudûdlarında tevellüd idüp kendisiyle hem-'asr olan Nâbî ve Lebîb ve Âgâh gibi e'âzım-ı fuzalâ ve şu'arâ ile münâzara ve müşâ'arede bulunmuşlardır. Eş'ârî gâyet hakîmâne ve dil-nişindir" Ö, s. 158.

muhitlerden biri olmuştur. Bu şehirde münazara ve müşaare geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olan Vâlî (ö. 1738-39), başta Urfalı Nâbî (ö. 1712) olmak üzere çok sayıda divan şairi ve özellikle Diyarbakır'ın o dönemdeki ünlü şairleri Hamdî (ö. 1704), Emîrî (ö. 1725), Âgâh (ö. 1728), Hâsim (ö. 1740), Hâmî (ö. 1747) ve Lebîb (ö. 1768-69) ile karşılıklı nazireler söylemiş ve yazmıştır. Nazire yazmak, bir şairin başka bir şairin şiirine aynı vezin ve kafiye ile karşılık vermesi anlamına gelir ve divan şiiri geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Bu karşılıklı nazireleşmeler, şairlerin birbirleriyle edebî bir diyalog kurduklarını ve aynı edebî muhit içinde etkileşimde bulduklarını gösterir. Vâlî Hasan Ağa da, bu geleneği sürdüren ve Diyarbakır'ın edebî ortamına katkıda bulunan şairlerden biridir.

Ali Emîrî, *Tezkire*'sinde şair Âgâh'ın üstatlığına işaret etmektedir: “*Cenâb-ı Âgâh'ı uñ zamânında şehrimizde öyle zengin bir encümen-i edebiyât teşekkül etmiştir ki bunun derece-i hârikası gerek müşârun-ileyhin zîrdeki nezâ'irinden ve gerek o zamân şu'arâsından Ümnî, Emîrî, Hâsim, Hâmî, Hamdî, Şûrî, Fâmî, Mücîb Kemâlî, Lebîb, Vâlî gibi belâgatmendân-ı memleketin terceme-i ahvâllerindeki nezâyir kısmı mütâla'asından anlaşılır. Birçok şu'arâ-yı memâlik ü bilâd ve o cümleden melikü'ş-şu'arâ Nâbî merhûm gibi bir üstâd defa'atle şehrimize gelerek o Encümen-i Dâniş'de musâhabet-pîrâ olmuş idi.*”² Emîrî bu satırlarda hem Diyarbakır'da oluşan zengin bir edebiyat topluluğuna hem de bu encümenin üyelerinden biri olan Vâlî'nin nazire geleneği içerisindeki yerine dikkat çeker. Âgâh'ın yakın arkadaşlarından biri olan Vâlî en çok onun şiirlerine nazire (74 gazel) yazmakla kalmamış, dostunun ölümü üzerine de şu tarih kıtasını kaleme almıştır:

Göricek hâlî mekânıñ bu fenâ bezminde

Hüzn ü endûh ile dil eyler iken girye vü âh

Virdi bu mısra '-i târîh ile hâtif haberin

Girdi râh-ı İrem'e 'ârif-i billâh Âgâh (Sene:1141/1729)³

Vâlî'nin yazdığı bu anlamlı şiirin Âgâh'ın mezar taşına kazılarak yazıldığı bilgisi *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'de mevcuttur (Ali Emîrî, 1328: 23). Diyarbakırlı Hâmî, Vâlî'nin vefatı için yedi beyitlik bir tarih kıtası kaleme

² Ali Emîrî, 1328, s. 23; Kadioğlu, 2018, s. 48

³ *Divân-ı Vâlî-i Âmidî*, Ö, s. 154.

almıştır. Matbu Hâmî Divanı'nda da kayıt altına alınan bu tarih kıtasının matla ve makta beyitleri şöyledir:

*“Vâlî-i ehl-i ma ‘ârif ‘ârif-i sâhib-temîz
Cây-ı âsâyiş degüldür gördi bu dâr-ı mihen*

...

Hâmîyâ hâtif virüp müjde didi târîhini

Aldı mansıb gülşen-i Firdevs 'de Vâlî Hasan”⁴

Vâlî Hasan Ağa'nın eseri incelendiğinde, eserde dönemine göre anlaşılır bir dil kullanılmakla birlikte yer yer dil ve üslûbun ağırlaştığı, orijinal söyleyişler ve az kullanılan kelimelere de yer verildiği dikkati çekmektedir. Bu da, onun hem halkın anlayabileceği türden sade şiirler hem de edebî çevrelerce takdir edilen daha derin, sanatkârane söyleyişler yazabilen bir şair olduğunu gösterir. Şair, Dürrî'nin “kalmamış” redifli gazeline tahmis yazmış, ayrıca mersiye türünde bir gazel de kaleme almıştır. Tahmis, bir şairin bir gazelin her beytine üç mısra ekleyerek yazdığı bir nazım biçimidir ve Vâlî'nin bu türdeki başarısı, onun teknik becerisini ve zengin hayal gücünü gözler önüne sermektedir.

Vâlî'nin şiirlerinin bir kısmı, nazire geleneği içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'de, divanında yer alan birçok şiirin nazire niteliğinde (37 beyit) olduğu tespit edilmiştir. Bu da, onun şiirlerinin hem muasırları hem de sonraki şairler için ilham kaynağı olduğunu göstermektedir.

Vâlî Hasan Ağa'nın divanının çeşitli kütüphanelerde bilinen dokuz nüshası vardır. Bu nüshalar Topkapı Sarayı Kütüphanesi (Hazine 1026/2 ve Revan 779), Bayezid Devlet Kütüphanesi (Umumi 5760), Ankara Milli Kütüphane (A 5266), Millet Kütüphanesi (Ali Emîrî-Manzum 486), Antalya-Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi (2036), Mısır Kahire Kütüphanesi (8705), Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi (Yusuf Ağa 5475) ve Esmâ Ocak Hususî Kütüphanesi'ndedir. Eserin nüshalarının bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılması, Vâlî Hasan Ağa'nın şiirlerinin döneminde oldukça geniş bir okur kitlesine ulaştığını ve eserlerinin değer gördüğünü kanıtlamaktadır.

⁴ *Dîvân-ı Hâmî*, İstanbul 1272, s. 135.

Bu divan, akademik dünyada da ilgi görmüş ve çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Hanife Koncu tarafından 1998 yılında doktora tezi olarak çalışılan eser, Mustafa Okur tarafından da 2006 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu akademik çalışmalar, Vâli Hasan Ağa'nın divanının edebî değerini ortaya koyarken, onun divan şiiri geleneği içindeki yerini daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.⁵

⁵ Vâli Hasan Ağa ve Dîvânı hakkında daha geniş bilgi için bk. Ali Emîrî, 1328; Beysanoğlu, 1996; Koncu 1998; Güner - Güner 2003; Okur 2006, Kut vd., 2014; Koncu, 2020; Koncu, 2022.

A-VÂLÎ'NİN NAZİRE BEYİTLERİ

Ali Emîrî, *Tezkire*'sine yazdığı mukaddimede “Şu ‘arâmızıñ ‘âlem-i edebiyâta hizmetleri ve husûsiyle de’b-i kadîm-i şu ‘arâ vechile yek-dîgeriyle müşâ‘are ve münâzarada pek büyük mahâretleri olduğundan derc olunan nezâ‘ir numûneleri haylice tafsilâtı mûcib olmuş ise de memleketiñ hayât-ı edebiyesine ta‘alluk eylediğinden derc olunmaları zarûrî görülmüştür.” diyerek Diyarbakırlı şairlerin edebiyat dünyasına katkılarını dile getirmiştir. O, bu şairlerin özellikle müşaare ve münazarada çok maharetli olduğunu vurgulamış, seçtiği nazire beyitleri şairlerin biyografilerine eklemek suretiyle eserine kaydetmiştir. Diyarbakır’da üstat Âgâh’ın öncülüğünde teşekkül eden edebiyat topluluğuna mensup divan şairleri, Türk edebiyatının tekâmülünde önemli rol üstlenmişlerdir. Urfalı Nâbî’nin de teşvikiyle 17-18. yüzyılda Diyarbakır divan şairlerinin özellikle münazara/müşaare geleneğine büyük ve değerli katkılar sağladığı görülmektedir. *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*’de, içerisinde Vâlî’ye ait nazirelerin bulunduğu, nazire beyitler şunlardır:⁶

Âgâh

Nâz eyler idüm seyr-i gül ü gülşene Âgâh
Olsaydı nigâhum ruh-ı zîbâsına lâyık

Vâlî-i Âmidî

Bu nev gazelüm Vâlî olur hüccet-i da‘vâ
Âgâh’uñ olursa eger imzâsına lâyık

Lebîb-i Âmidî

Sarf eyleme nakd-i dili her tâze kumâşa
Ücret virilür herkese kâlâsına lâyık (s. 27)

Nâbî

Safâ-yı sûziş-i ‘uşşâkı izhâr itdi Mecnûn’uñ
Çıkan sünbül-sıfat dûd-ı dili hâk-i mezârından

Âgâh

Beni görse bu rüsvâlıkla ger dâmân-ı sahrâda
Çıkar Mecnûn giribân-çâk âgûş-ı mezârından

Vâlî-i Âmidî

Nazîre söylemek âsân idi Âgâh u Nâbî’ye
Bir iki câma Vâlî nâ’il olsa dest-i yârından (s. 27)

⁶ Buradaki nazire beyitler, matbu *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*’den alınmıştır. Sayfa numaraları adı geçen esere göre verilmiştir.

Âgâh

Tek-â-pûy-ı zemîn tâze eylerse n'ola Âgâh
Semend-i kilik-i mu'ciz-gûy Vâlî'den cevâb ister

Vâlî-i Âmidî

Nazîre kasdın etseñ Vâliyâ Âgâh'a im'ân et
Münâsib güfte-i rengînine rengîn cevâb ister (s. 28)

Âgâh

Gûyiyâ bir deste-i güldür zemîn ü âsmân
Ol kadar oldı tecellâsıyla dünyâ dil-firîb

Vâlî-i Âmidî

Günde biñ genc-i hafî feth olsa Vâlî rûyuña
'Ârif-i Âgâh'a olmaz hubb-ı dünyâ dil-firîb (s. 28)

Âgâh

Olursa gûş-zed-i ahbâba bu gazel Âgâh
Zuhûra gelse gerek nükteler zerâfetler

Vâlî-i Âmidî

Olur tefevvüh-i a'dâya bâ'is elbette
Bu gûne 'iş-i dem-â-dem bu gûne sohbetler (s. 29)

Âgâh

Şikeste-bâl degül şâhbâz-ı himmetümüz
Bu saydgâhda ancak şikâra h'âhiş yok

Vâlî

Nazîre kasdını itdükde Vâlî yârân
Tefekkür-i gazel-i âbdâra h'âhiş yok (s. 29)

Âgâh

Cân atma ol iklîme ki cânânesi çokdur
Pür-fitnedür ol şehr ki mey-hânesi çokdur

Vâlî-i Âmidî

Halvetgedemüñ zevkî baña başka safâdur
Meyl eylemem ol bezme ki mestânesi çokdur (s. 30)

Âgâh

Şeb-nem gibi sitâre-şumâruz şeb-i firâk
Gül-berg-i cennet olsa eger câme-h'âbumuz

Vâlî-i Âmidî

Her şeb hayâl-i sîne-i sîmîn-i yâr ile
Nesrînsitân-ı hulde döner câme-h'âbumuz (s. 30)

Âgâh

Olur mı sifle-sezâvâr-ı hall ü 'akd-i umûr
Girih-güşâlığı engüş-t-i pâda görmüşüz

Vâlî

Tecessüs eylemişüz kûşe kûşe dikkat ile
Hulûs-ı kalbi bu mâtem-serâda görmüşüz (s. 30)

Âgâh

Sad şükr müttehem degülüz sa'd ü nahs ile
Efvâhda ne mihr ü ne mâhuz ne encümüz

Vâlî

Tevfîz idüp umûrumuzı hükm-i Hâlık'a
Her emrümüzde münkir-i te'sîr-i encümüz (s. 31)

Âgâh

Hilkat-i sâf-dilüñ lâzımıdır baht-ı siyâh
Mâh-tâbuz ki şeb-i târ pesendîdesiyüz

Vâlî

Lekedâr itmemişüz zeyl-i kabâ-yı va'di
'İffetüz meslek-i ebrâr pesendîdeyiz (s. 31)

Ümnî-i Âmidî

Be-kâm olur bu çemende be-kâm Ümnî o kim
Yanınca tâze nihâlân-ı bî-misâli ola

Vâlî-i Âmidî

Bu şi'r-i tâze-zemîn-i cenâb-ı Ümnî'ye
Nazîre söylemek olmaz meger ki Vâlî ola

Yûsuf Nâbî-i Ruhâvî

Virür peyâm-ı kırânın zuhalle hurşîdüñ
O âfetüñ ki kenâr-ı ruhında hâli ola

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Olur mı hıfz-ı nigeş rûy-ı hûbdan Âgâh
Ale'l-husûs ki hüsninde i'tidâli ola (s. 41)

Ümnî-i Âmidî

Âmed-şod-ı hümmâ-yı hayâli ne men' eder
Mâdâm âşiyâne-i 'aşkı serümdedir

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Memnûn-ı gerd-i bâliş-i hurşîd olur mıyam
Dest-i heves müdâm ki zîr-i serümdedir

Vâlî-i Âmidî

Hem-sâye-i hü mâ-yı sa'âdet olur mıyam
Vâlî hevâ-yı kâkül-i dil-ber serümeddür

Yûsuf Nâbî-i Ruhâvî

Benden soruñ hakâyık-ı esrâr-ı 'âlemi
Te'lîf-i râz-nâme-i dehr ezberümeddür

Hâzık-ı Erzurûmî

Kimdür bu rûzgârda âsûde-hâl olan
Târîh-i ser-güzeşt-i selef ezberümeddür (s. 41)

Ümnî

Olmaz şarâb-ı lem-yezelî herkese nasîb
Ey Hızır-ı teşne çeşme-i hayvâna kâni' ol

Âgâh

Hûbân-ı dehri sorma çekilmez cefâları
Ey çarh-ı pîr mihr-i dıraşâna kâni' ol

Vâlî

Olmaz bu gülistânda saña bir tarab nasîb
Ey 'andelîb nâle vü efgâna kâni' ol (s. 44)

Ümnî

Felek bu bezmde seyret o mâh-ı devrânı
Ki keyfi bâdeden artar cihân cihân açılır

Vâlî

O bâgbân-ı nigûn-geşte tâli'em Vâlî
Ki bâg-ı sînede gül diksem erguvân açılır (s. 45)

Ümnî

Derûnî sûzişümüz ol şehe nümâyândur
Ne harf-rîz-i şikâyet ne dâd-h'âhuz biz

Vâlî

Nikâb-ı zülfî ref' etdi bâd-ı âh henüz
Hicâbdan yine hasret-keş-i nigâhuz biz (s. 45)

Ümnî

Kaddin kıyâmet olduğın inkâr eder miyem
Ey hoş-hırâm mâ'il-i refâtârûnam senüñ

Vâlî

Şimdi degül teşavvuk-ı meylüm hırâmuña
Çokdan esîr-i şîve-i refâtârûnam senüñ (s. 45)

Muhammed Emîrî-i Âmidî

Bir dil ki sadâkatle mahabbet var içinde
Bir âyinedür hüsn-i letâfet var içinde

Hamdî-i Âmidî

Hamdî güher-i nazm-ı Emîrî'ye nazar kıl
Tâb ü eser-i âb-ı letâfet var içinde

Nâbî-i Ruhâvî

Virûm saña dürc-i dil-i ser-bestemi ammâ
Pek sakla büyük yerden emânet var içinde

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Âgâh nice fahr-ı bilâd olmaya Şehbâ
Nâbî gibi bir ehl-i kerâmet var içinde

Vâlî-i Âmidî

Terki baña evlâ görünür bezm-i bütânun
Söz geçse dil-i şûha selâmet var içinde

Kâmî-i Edirnevî Kâdî-i Âmid

Âyine virûn destine ol şûh-ı bütânun
Görsün hele bir kerre ne âfet var içinde

Nedîm-i Meşhûr

Eyvâh o üç çifte kayık aldı karârum
Şarkı okuyup geçdi bir âfet var içinde

'İzzet 'Alî Paşa

Hoşdur bize mey-hâne ki 'işret var içinde
Ol gözleri mahmûr ile sohbet var içinde

Lâ-edrî

Ammâme ile zâhidi gördükde inanma
Her künbedi zannetme ziyâret var içinde

Şeyh-zâde İbrâhîm Hafîd Paşa-yı Âmidî

Râhat komaz üftâdeleri 'aşk-ı mecâzî
Şol yâreye beñzer ki cerâhet var içinde

Pertev Reîsü'l-küttâb

Ebnâ-yı zamân itse dahı terk-i tekâlîf
Tâkat getirilmez yine külfet var içinde

Kâmî-i Âmidî

Bir kimse saña dostluk etse bu zamânda
Bî-hûde degül hâsılı 'illet var içinde

'Avnî-i Yeñişehrî

Bir külbe-i ahzânda ki sen yâd olunursun
Zindân-ı cahîm olsa da cennet var içinde

'Alî Emîrî Câmî 'u'l-hurûf

Mesrûr edemez ehl-i dili zînet-i dünyâ
Altun kafesüñ bülbüle zahmet var içinde (s. 56)

Nâbî

Nâbiyâ meclis-i ahbâbda şi'r-i ter ile
Âteş-i hırmen-i hussâd ki dirler o bizüz

Emîrî-i Âmidî

Pey-rev-i Nâbî'yüz ammâ ki Emîrî sözde
Feyz-perverde-i üstâd ki dirler o bizüz

Vâlî-i Âmidî

Vâliyâ zemzeme-i şi'r ile pey-revlikde
Şâ'ir-i mu'cize-îcâd ki dirler o bizüz

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Şimdi Âgâh eser-i feyz-i ziyâ-güster ile
Kâbil-i feyz-i Hudâ-dâd ki dirler o bizüz

Güzârî-i Âmidî

Günde biñ nakş ile tasvîr iderüz kendümüzi
Sun'-ı tasvîrde Bihzâd ki dirler o bizüz

Ümnî-i Âmidî

Olmazuz pey-rev-i Nâbî vü Güzârî Ümnî
Pey-rev-i Âgeh-i üstâd ki dirler o bizüz

Dürrî-i Vâni Büyük Tezkireci

Dürriyâ vâlî-i mülk-i suhan olsun Âgâh
Şâ'ir-i nâdire-îcâd ki dirler o bizüz

Lebîb-i Âmidî

Günde biñ seng-i sitem darb iderüz sînemüze
Bîsütûn-ı dile Ferhâd ki dirler o bizüz

Vahîd-i Mahtûmî

Gam-ı agyâr ile olsak n'ola kûyuñda mukîm
Sâkin-i kişver-i bî-dâd ki dirler o bizüz

Mücîb Kemâlî-i Âmidî

Eşkümüz rûd misâl itmedeyüz her serve
Hem-ser-i Dicle-i Bagdâd ki dirler o bizüz

Şeyhî

Baş egüp baña külâhî vü şikârî didiler
Hâne-i tab'uña ırgâd ki dirlere o bizüz (s. 56-57)

Vâlî-i Âmidî

Zâlim eylerse mazlûma zarar çok sürmez
Ân-ı vâhidde geçer 'ömr-i şerer çok sürmez

Emîrî-i Âmidî

Ne kadar saklasa âyîneden ol hattını yâr
'Âleme şâyî' olur kara haber çok sürmez

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Subh-ı ikbâline 'ibretle bakılssa çarhuñ
Hasretinde çekilen âh kadar çok sürmez

'İzzet 'Alî Paşa

Sâkî izhâr-ı sebât itse dahı devrinde
Müddet-i tevbe-i mestâne kadar çok sürmez

Kâmî-i Âmidî

Ten ber-âverde iden terbiyesiz evlâdın
Kendi zânûsunı hayretle döger çok sürmez

Emîrî Câmî 'u'l-hurûf

Görmüyor çîn-i cebîn-i sitemin şimdi o mâh
Gösterür kendine mir'ât-ı kader çok sürmez (s. 57)

Emîrî-i Âmidî

Hayâl-i yâr da gelse derûna yer bulmaz
Binâ-yı dilden eser yok sarây-ı cân tenhâ

Vâlî-i Âmidî

O mâh-pâre vü agyâr u kûşe-i 'işret
Esîr-i bend-i mihen Vâlî her zamân tenhâ (s. 58)

Emîrî-i Âmidî

Hayâl-i zülf-i 'anber-fâmı gitmez çeşm-i pür-nemden
Kenâr-ı âba gûyâ vaz' olunmuş tâze şeb-bûdur

Vâlî-i Âmidî

Tehî kalmaz hayâl-i kâkül ü gîsû-yı hoş-bûdan
Ya sünbüldür şükûfedân-ı hâtırda ya şeb-bûdur (s. 58)

Vâlî-i Âmidî

Mest-i peymâne-keş-i zehr-i gam olsun Vâlî
Sâkî-i dehrden eylerse temennâ-yı tarab

Emîrî

Râkib-i keştî-i tâli‘den anı eyle su‘âl
Hangi sâhilde olur gevher-i yek-tâ-yı tarab (s. 92)

Vâlî-i Âmidî

Dökülmüş ‘ârızuñ üstinde gîsûlar mıdur bilmem
Ya sünbül sâyesidür ya pertev-i mehtâba düşmişdür

Emîrî

Kimi mihrâba yüz tutmuş kimi ebvâb-ı mahlûka
Cihânda kısmeti her âdemüñ bir bâba düşmişdür (s. 92)

Vâlî-i Âmidî

Germ oldı sûz u sâz ile meclis o gûne kim
Eflâki tutdı na‘ra-i mestâneler bu şeb

Hâmî-i Âmidî

Gelmiş o mâh bezm-i meye sâkî nukl içün
Bulsa enâr-ı mihri kırup dâneler bu şeb

Câmî-i Âmidî

Şem‘-i visâle murg-ı dili yakdı ‘âşikân
Reşk eyledi bu cünbişe pervâneler bu şeb (s. 132)

Seyyid Muhammed Emîrî Cedd-i Câmî ‘u’l-hurûf

Dem-besteyem şikeste-zebân-ı kalem miyem
Tasvîr-i hayret-âver ü nakş-ı sanem miyem

Hâfız Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Pür-çîn eder cebînini görse elem miyem
Yokdur güşâdelik gül-i ‘îşimde gam miyam

Hâsim-i Âmidî

Mir‘ât-ı hâtıruñda görünmem ‘adem miyem
Ey mâh-pâre yoksa gubâr-ı elem miyem

Vâlî-i Âmidî

Hicrûñle âşinâ olalı ben elem miyem
Ya münker-i letâfet-i sahbâ-yı Cem miyem (s. 172)

Vâlî-i Âmidî

Yok sarf-ı nakde kudretüm ey şûh n’eyleyem
Ben şâ‘irem kasîde gazel söylerem saña

Hâmî-i Âmidî

Tezyîl idüp nazîremi vasfuñla âsafâ
‘İdiyye sanma sâde gazel söylerem saña

Şeyh-zâde 'Osmân Nûrî Paşa-yı Âmidî

Tanzîr olur mı Hâmî'nün eş'ârı Nûriyâ
Her nüktesin ki câna bedel söyleyem saña

Kâmî-i Âmidî

Ahvâl-i dehrûñ şâdına idbârına ne gam
Her kârına hayâl ü mesel söyleyem saña (s. 202)

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

O rütbe murg-ı dil ülfet-güzîn-i vahşetdür
Derûn-ı beyza-i 'ankâda âşiyâne arar

Vâlî-i Âmidî

Hezâr cân usanup murgzâr-ı hâkîden
Firâz-ı evc-i tecellâda âşiyâne arar

Hâmî-i Âmidî

Gelince hat ruh-ı dildâra geldi sîneye dil
Görünse zulmet-i şeb murg âşiyâne arar

Hâzık-ı Erzurûmî

Dilûñ o serv-i sehî üzre gerdişi Hâzık
Hamâme gibi o âvâre âşiyâne arar (s. 203)

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Yârûñ cefâsını severüz cânumuz kadar
Agyâruñ itdügi bize çîn-i cebîne bak

Vâlî-i Âmidî

Erbâbımı zelil ider elbette hulk-ı bed
Râhat virür mi âdeme sû-i karîne bak

Hâmî-i Âmidî

Nergis gibi tefekkür idüp asl-ı merci'üñ
Aç çeşm-i i'tibâruñı dâ'im zemîne bak

Lâ-edrî

Ta'mîr-i Ka'be hedm-i sanem-hâne iş degül
Aç dîde-i basîreti kalb-i hazîne bak (s. 203)

Vâlî-i Âmidî

Düketdi kâmını def' itdi ârzûlarını
Göñülde kalmadı hasret karîn-i yâr olalı

Hâmî-i Âmidî

Fesâd-ı kevne mukârin 'adem-i vücûda redîf
Cihân yok olmada mânend-i şem' var olalı

Lebîb-i Âmidî

Bir ehl-i derd ile yâr olduğım işitmemişüz
Şu hânkâh-ı mahabbetde yâr yâr olalı (s. 205)

Vâlî-i Âmidî

Pür-sûz-ı tâb-ı sîne yatur zîr-i hâkde
Dil-dâdegân-ı mürdeleri sanma restedür

Hafîd Paşa

Galtîde hûn-ı eşk yatur mürdegân-ı ‘aşk
Zîr-i zemîn-i hâkde de sanma restedür (s. 234)

Nâbî-i Ruhâvî

Nâbî tecâvüz etme lisân-ı vukû‘dan
Düşmez dehân-ı sîdka zebân-ı mübâlaga

Vâlî-i Âmidî

Vâhî makâle gûş-zed olmak revâ degül
Hayret virür ‘ukûle kelâm-ı mübâlaga

Lebîb-i Âmidî

İndi zemîne eşk-i terüm ol kadar Lebîb
Dersem ki geçdi bâliga sanma mübâlaga

Hafîd Paşa

Söyle dehân-ı yâra sözüñ var mı ey göñül
Bir zerredür desem nazar et yok mübâlaga (s. 237)

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Virmişem âh girîbân-ı dili bir büte kim
Günde biñ pâre eder perde-i nâmûs gibi

Vâlî-i Âmidî

‘Âşîka va‘de-i firdevs ü hem âgûşi-i hûr
Zevk-bahşâ olamaz müjde-i pâ-bûs gibi

Hafîd Paşa

Gayrıdan sanma sakın kesb-i yedümdür ey dil
Âteş-i ‘aşkum ile yanmayı kaknûs gibi (s. 237)

Vahîd-i Mahtûmî

İder yüz pâre ceyb-i sabrum ol râmişger-i mahbûb
Kabâ-yı zerd ile geçdükçe mânend-i zer-i mahbûb

Hamdî-i Âmidî

Tesürrün ‘n-nâzırîn âsârı vechinde olur zâhir
Küdûrât-ı gam-ı iflâsı mahv eyler zer-i mahbûb

Vâlî-i Âmidî

Hezârı olsa 'âlem vechi vardur bu letâfetle
Gül-i sad berg-i zerle bâg-ı devletdür zer-i mahbûb (s. 245)

Seyyid Muhammed Emîrî-i Âmidî cedd-i câmi 'u'l-hurûf

Ne kadar şu 'le-fürûz olsa da şem'-i zâlim
Âh-ı mazlûm ile elbette söner çok sürmez

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Sürmüş Âgâh rakîbi o perî kûyından
Görürüz hâlini bundan da beter çok sürmez

Vâlî-i Âmidî

Tahtgâh-ı çemeni kendüñe bâkî sanma
Bu tarâvet geçer ey gonca-i ter çok sürmez

'İzzet 'Alî Paşa

İtme âşüftegî-i rû-be-hazân ile gurur
Devlet-i hüsn ü bahâ ey gül-i ter çok sürmez

Rahmî-i Kurîmî

Sûziş-i hasret olur mâni'-i eşk-i bisyâr
Fasl-ı germâda matar ey gül-i ter çok sürmez

Kâmî-i Âmidî

Uzamaz nahl-i emel bâg-ı cihânda pek çok
Tîşe-i kahr-ı felek anı keser çok sürmez

Bergamalı Cevdet

Mahv eder cümle mezâyâyı fesâd-ı ahlâk
Müteverrim olan âdemde ciger çok sürmez

Belenli Nûrî

Târ-ı ta'bîri Emîrî'den alanlar Nûrî
Çıkarur böylesi kâlâ-yı hüner çok sürmez

Zihnî-i Âmidî sâhib-terceme

Nahl-i huşk-i emel elbette virür meyve-i ter
Görünür mu'cize-i eşk-i basar çok sürmez

Emîrî-i Âmidî câmi 'u'l-hurûf

'İlme sa'y eylesün isterse terakkî be-rukûm
Sehv ile düşse yed-i cehle zafer çok sürmez (s. 329-330)

Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî

Ne bilsün çekdügin ey kâmet-i ham-geşte cânânûñ
Kıyâs eyler ezelden bîd-i Mecnûnveş dü-tâ kopduñ

Vâlî-i Âmidî

Bilürdüm fenn-i şîve zâtuña mahsûs olur zîrâ
Zuhûr-ı evvelinden fitne-sâz u dil-rubâ kopduñ

Râmiş-i Âmidî sâhib-terceme

Ne bî-kaydâne cânânsuñ ne bî-rahm âfet-i cânsuñ
Ne şehr-âşûb-ı devrânsuñ ne bî-havf u recâ kopduñ

Lâ-edrî

Dil-i bîgâneye mahrem rakîbe âşinâ kopduñ
Yazık ey gonca-i bâg-ı letâfet bî-vefâ kopduñ

Emîrî Câmî 'u'l-hurûf

Refîk-i mahşer olduñ rüst-hîz-i mâ-sivâ kopduñ
Cehennemden nişân virdüñ kıyâmetden belâ kopduñ (s. 378)

Nâbî-i Ruhâvî

Hat nev-resîde sebze-i bâg-ı 'izârıdur
Âhîrzamân-ı hüsîniñ evvel bahârıdur

Vâlî-i Âmidî

Şimdengirü küşâde olur mı gül-i neşât
'İşüñ hazânıdur gamuñ evvel bahârıdur

Refî'-i Âmidî

Gülşen-serâ-yı şâh-ı safâdur dilüm Refî'
Nâlem hezârî eşk-i terüm cûy-bârıdur (s. 404)

B-VÂLÎ'NİN NAZÎRE GAZELLERİ

Vâlî'nin nazireleri hakkında *Dîvân*'ının Millet Kütüphanesi (Ali Emîrî-Manzum 486) nüshası önemli haşiyeler içermektedir. Müstensih ya da divanı inceleyen biri tarafından düşülen bu haşiyelere toplam 147 gazelde rastlanmaktadır. Bunlardan 74 gazelin kenarında Âgâh'ın adı yazılı olup bu gazeller ya Âgâh'ın tanzir edilen zemin şiirlerini ya da onun tanzir ettiği gazelleri yansıtmaktadır. Bu nüshada başta Âgâh, Nâbî, Lebîb ve Hâmî olmak üzere toplam on yedi şairin mahlası gazel kenarlarına yazılmıştır. Nâbî (36), Lebîb (29), Hâmî (12), Emîrî (4), Ümnî (4), Nedîm (2) mahlası birden çok gazelin kenarına; Câmî, Sâmî, Sâbit, Hafîd, Mucîb, Neylî, İzzet, Fâmî, Refî, Şehdî ve Hâzık mahlasları ise birer gazelin kenarına yazılmıştır. Burada adı geçen nüshaya dayanılarak Vâlî'nin nazire gazelleri üzerinde durulmuş ve bu gazeller günümüz Türkçesine aktarılarak sunulmuştur.

1-VÂLÎ-HÂMÎ⁷

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bak çeşm ü dest-i yâra güzel söylerem saña
Matbû'-ı her-gürûh-ı nahal söylerem saña

(Yârin eline ve gözüne bak, “güzel” söylerim sana. “Badem gözlüler içinde en güzeli” söylerim sana.)

2. Ser-levha-i ruhında degül ebrûvân-ı zerd
Dest-i kader keşîdesi hall söylerem saña

(Yüzündeki serlevha sararmış, solmuş kaşlar değildir. Kader kalemi yazısı diye “çözüm” söylerim sana.)

3. İncinme zâhidâ baña yokdur halâvetüñ
Bu türş-rûy ile hum-ı hall söylerem saña

(Ey zâhit! Bana incinme ama hiç tadın yoktur. Bu ekşi surat ile “sirke küpü” söylerim sana.)

⁷ AE2a, M2a, Ö2 (Not: Hâmî AE)

4. İd irişsün de ancak olur ‘işe dest-res
Hâsiyyet-i sıyâmı kesel söylerem saña⁸

(Bayram gelince ancak eğlencenin tadına varılır. Orucun faydasını “yumuşak” söylerim sana.)

5. Eyyâm-ı rûzede idemem vasf-ı câm-ı mey
Ger söylesem de tâ-be-mahal söylerem saña⁹

(Oruç ayında şarap kadehini vafedemem. Eğer söylesem de “yeri ve zamanı gelince” söylerim sana.)

6. Tâ-key hevâ-yı kâkül ü zülf-i drâz-ı yâr
Sevdâ-yı hâm u tûl-i emel söylerem saña

(Yârin uzun saçı ve kâkülüne isteğın ne zamana kadar süreceğini sorarsan “ham sevda ve sonsuz arzu” söylerim sana.)

7. Agyârũn iltifâtına olma firifte
Aldanma çok da mekr ü hiyel söylerem saña

(Başkaların iltifatına kanma, çok da aldanma ki “hile ve düzen” söylerim sana.)

8. Yok sarf-ı nakde kudretüm ey şûh n’eyleyem
Ben şâ’irem kasîde gazel söylerem saña¹⁰

(Ey şuh [sevgili]! Ne yapayım, sarf edecek param yoktur ama ben şairim “kaside-gazel” söylerim sana.)

9. Vâlî dehânın öpmedũn öpdürmedũn baña
şimdi ne dirse yâr muhâl söylerem saña

(Vâlî’nin dudağını öpmedin, sen dudağını ona öptürmedin. şimdi yâr ne derse “imkânsız” söylerim sana.)

⁸ 4. Beyit: - M

⁹ 5. Beyit: - AE, M

¹⁰ 8. Beyit: - Ö

2-VÂLÎ-NÂBÎ¹¹

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Hayfum gelür bu hüsnle ey nâzenîn saña
Aygâr-ı türe-dil ola her şeb yakîn saña

(Ey nazlı [sevgili]! Her gece kötü kalpli rakipler sana yaklaştığında güzelliğinden dolayı sana acırım.)

2. Ahlâkı nâ-pesend ile itme mucâleset
Lâyık degül 'alâka-i sû-i karîn saña

(Kötü ahlaklılarla oturup kalkma. Kötü arkadaşla ilişki kurmak sana uygun değildir.)

3. Dil-hastegâna rıfk ile gâhî nevâziş it
Farzâ cıbillî ise de ger hışm u kîn saña

(Her ne kadar sert ve kaba davranış senin fitrî hâlin olsa da gönlü hasta olanlara bazen de nezaketle iltifat et.)

4. Lutfâ zafer bulurdı gürûh-ı fütâdegân
Bu çîn-i cebhe olmasa hısn-ı hasîn saña

(Bu sert bakışın sağlam duvar gibi karşı gelmese, düşkünler senin lutfunla zafer bulurdu.)

5. Gördük tahammülün gam u âzâr-ı yârda
Ey hâtır-ı belâ-zede sad âferîn saña

(Yârin azarlamalarına ve yaşadığı sıkıntılara nasıl tahammül ettiğini gördük. Ey belalı gönül! Sana yüz âferîn.)

6. Medh-i bütânda ey dil-i ferzâne hâs imiş
Semt-i hayâl-i tâze vü fikr-i zerrîn saña

(Ey bilgin gönül! Güzellerin övgüsünde parlak fikirler ve yeni hayâller sana has imiş.)

¹¹ AE2b, M3a, Ö3 (Not: Nâbî AE)

7. Encâmı Vâlî ‘azl u ferâgat degül midür
İtseñ cihâmı hükm ile zîr-i nigîn saña

(Vâlî, bütün dünyaya hâkim olsan da sonunda sana kalacak olan “azledilmek ve feragat etmek” değil midir?)

3-VÂLÎ-ÂGÂH¹²

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. İdicek câm-ı zeri çün gül-i ra‘na sahbâ
Dil-i rindânı ider bülbül-i şeydâ sahbâ

(Şarap, içine döküldüğü altın kadehi güzel güle çevirince, rintlerin gönlünü de şeydâ bülbüle döndürür.)

2. Nice ‘âlem gamı bir lahzada zâ’il eyler
İttifâk itse eger sâgar u mînâ sahbâ

(Sâgar, mînâ ve sahbâ ittifak ederse dünya kadar gamı bir anda zâil eder.)

3. Yaşadıkça hoş olur sohbeti sıklet virmez
Ne kadar olsa kühen-sâl olur a‘lâ sahbâ

(Ömür boyu sohbeti hoştur, gönle ağırlık vermez. Şarap, ne kadar yıllanmış olursa o kadar değerli olur.)

4. Cebel-i tövbe erir âb-sıfat dehşetden
Ser-i humdan idicek ‘arz-ı tecellâ sahbâ

(Şarap, küpün ağzından dökülmeye başlayınca tövbe dağı korkusundan su gibi erir.)

5. Kâmurân eyler idi bir kese ihsân olsa
Yâr u meh-tâb u bahâr u şeb-i tenhâ sahbâ

(Sevgili, mehtap, bahar ve gecenin tenhalığı bir kişiye sahbayla beraber ihsan olsa onu gayet mutlu eder.)

¹² AE2b, M3b, Ö4 (Not: Âgâh AE)

6. Kays'a döndürmez idi mest idüp üftâdelerin
Şûh u şeng olmasa mânende-i Leylâ sahbâ

(Şarap, Leylâ gibi şûh ve şen şakrak olmasaydı üftadelerini [âşık] mest edip Kays gibi etmezdi.)

7. Mâ'ilüm bir büt-i mey-nûşa ki Vâlî her gâh
Yâd-ı la'liyle ider 'âlem-i sahbâ sahbâ

(Vâlî, mey içen bir güzele mâilim ki her zaman dudağı içki âlemini, sahbâyı hatırlatır.)

4-VÂLÎ-ÂGÂH¹³

[fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

1. Rûy-ı dildârda oldukça hüveydâ sahbâ
Dil-i mahzûna virür keyf-i dü bâlâ sahbâ

(Şarap, sevgilinin yüzünde âşikâr oldukça mahzun gönle iki kat keyif verir.)

2. Artırur fikr-i ruh-ı âl u leb-i mey-gûnı
İtdirür ma'ni-i rengîn dile inşâ sahbâ

(Şarap, kırmızı dudak ve al yanak düşüncesini artırır. Gönülde renkli manalar inşa ettirir.)

3. Şerbet-i la'li ile gâh ider perverde
Eylese ol büt-i tersâ baña i'tâ sahbâ

(Bazen o tersa güzeli bana sahbâ [şarap] ikram etse dudağının şerbeti ile beni besler.)

4. Katı yüz virecek âlüfte degüldir hazer it
Muştunu başa urur vehle-i ûlâ sahbâ

(Şarap, çok yüz verecek bir âşüfte değildir, ondan sakın. İlk anda yumruğunu başa vurur.)

¹³ AE3a, M4a, Ö4 (Not: Âgâh AE)

5. Tutuşurdu hele ma‘mûre-i ‘âlem yek-ser
Nâr-ı âlâmı eger itmese itfâ sahbâ

(Şarap, eğer elem ateşini söndürmese mamur görünen âlem baştan başa tutuşur, yanardı.)

6. Terkine kâ‘il olurum katı çokdan Vâlî
N’eyleyem vâsıta dur vuslata ammâ sahbâ

(Ey Vâlî, sahbâ yâr ile vuslata sebep olmasa çoktan onu terkedirdim.)

5-VÂLÎ-EMİRÎ¹⁴

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Serây-ı bâğı idüp sarsar-ı hazân tenhâ
Hezâr u gül tagılup kaldı bâgbân tenhâ

(Hazan yeli bahçe sarayını tahliye etti. Bülbül ve güller dağıldı, bahçıvan bağda yalnız kaldı.)

2. Çemende her gül-i ter misl-i taşt âteş olur
Kaçan ki sensiz idem seyr-i gülistân tenhâ

(Ne zamanki bahçeyi sensiz seyre yeltensem yeşillikler içindeki her taze gül [gonca] altın teşt gibi bana ateş görünür.)

3. Sezâ-yı ta‘na vehm bâ‘is-i nedâmetdür
Rakîb ile koman ol şûhî el-amân tenhâ

(Uygun sövgüde vehim, pişmanlık sebebidir. Onun için sakın o şuhu [güzel] rakip ile yalnız komayın.)

4. Kabûl-i reng-i kûdüret ider mi âyinesi
Misâl-i mihr olan dehrde her an tenhâ

(Dünyada her an güneş gibi yalnız parlayanın aynası keder rengini kabul eder mi?)

¹⁴ AE3a, M4b, Ö5 (Not: Emîrî AE)

5. Mâh-pâre vü agyâr küşe-i 'işret
Esîr-i bend-i mihen Vâlî her zamân tenhâ

(O ay parçası [sevgili] ve ağyâr işret köşesinde, sıkıntı tuzağına esir olan Vâlî ise her zaman yalnız.)

6-VÂLÎ-HÂMÎ-LEBÎB¹⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Yek reng idegör kalbi hevesden Haremâsâ
Pür nakş u suver eyleme beytü's-sanemâsâ

(Kalbi hevesten arındırarak Kâbe gibi tek renk et, puthane gibi çok renkli ve süslü etme.)

2. Rengüñ çıkarup âhiri yabana atarlar
Mâhiyyetüñi halka duyurma bakamâsâ

(Boya ağacı gibi mahiyetini halka duyurma. Sonunda rengini çıkararak seni yabana atarlar.)

3. Bu zıll-ı hayâlün nesine ragbet idersin
Mevcûd ise de lîk vücûdî 'ademâsâ

(Bu hayâl âleminin nesine rağbet edersin? Vücudu mevcut ise de gerçekte yoktur, yokluk gibi.)

4. Kânunda hem-rütbe degül kûçek u buzurg
Mikdâr tefâvütlî gerek zîr ü bemâsâ

(Kânun sazının kûçek ve büzürg makamı ayrıdır. Ölçü de farklı olmalıdır, kalın ve ince telin sesi gibi.)

5. Makbûl-i suhan kall u dell olduğın añla
Müksirlige meyl eyleme çok da kalemâsâ

(Sözün makbulünün ikna edici söz olduğunu anla. Kalem gibi zenginliğe çok da meyl etme.)

¹⁵ AE3b, M2a (der-kenar), Ö6 (Not: Hâmî-Lebîb AE, Nazîre-i Hâmî ve Lebîb Ö)

6. Âsâr-ı elem her ne kadar olsa da dilde
Ahbâbına pür-hande görün subh-demâsâ

(Gönülde ne kadar hüznün izleri olsa da, sabah vaktinde doğan güneş gibi dostlarına daima güler yüzlü görün.)

7. İt vakt-i zarûretde muvâsât-ı nevâziş
Yer eyle dil-i nâsda nakş-ı diremâsâ

(Zaruret vaktinde gönül alıcı ol, dostluk göster. İnsanların gönlünde yer et, para gibi.)

8. Bu rûz u şeb itlâf-ı sirişke dayanur mı
Pür dürr ise de dîde-i ter gerçi yemâsâ

(Nemli gözler, deniz gibi inci taneleriyle dolu olsa da, böyle gece gündüz gözyaşı dökmeye dayanır mı?)

9. Hengâm-ı heremde beni nev-bülbüli itdi
Yine o ‘izâr-ı gül-i bâg-ı İremâsâ

(O [sevgili] İrem bağlarının güllerine benzeyen yanakları ile yaşlılık vaktinde beni yeniden bülbül [âşık] etti.)

10. Neşr it gevher-i nazmuñı ‘âlemlere Vâli
Âfâka ziyâ-pâş ola nûr-ı kademâsâ

(Ey Vâli! Şiir cevherini âlemlere neşr et. Gelişinin uğuru gibi ufuklara ışık saçsın.)

7-VÂLÎ-LEBÎB¹⁶

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Gıdâ-yı cân-fezâdur nûkhet-i pîrâhen-i mînâ
Meger olmuş dem-i İsa ile tahmîr-i ten mînâ

(Mina [şarap şişesi] gömleğinin kokusu ölüye can veren gıdadır. Meğer mina, İsa'nın nefesi ile yoğrulmuş.)

¹⁶ AE3b, M2a, Ö1 (Not: Lebîb AE, Mînâ Gazeli Lebîb Efendi'ye Nazîre Söylemişdür Ö)

2. Neye mâlik ise eyler nisâr hep zümre-i 'irfân
Dür ü gevherle pür olsa sezâdur mahzen-i mînâ

(Ârifler neye malik ise hep onu izhar eyler. Mina hazinesi inci ve mercanla dolu olsa uygundur.)

3. İden her gice rûşen meclis-i şâm-ı garîbânı
Safâ-yı rûy-ı sâgardur şu'â-ı gerden-i mînâ

(Her gece gariplerin akşam meclisini aydınlatan, kadehin yüzündeki sefa ve şişenin gerdanındaki ışıktır.)

4. N'ola ger müjde-i bûy dimâg-ı cânı pür itse
Bahâr-ı gonca-i dildür nesîm-i dâmen-i mînâ

(Mina kokusunun müjdesi can dimağımı doldursa şaşılmaz. Minanın eteğinden gelen esinti, gönül goncasının baharıdır.)

5. N'ola mînâ gibi yârâna kılsam ser-fürû Vâlî
Bu haysiyyetle yârûn bezmi olmuş mesken-i mînâ

(Ey Vâlî, mina gibi sevgililere baş eğsem ne olur? Bu özelliğinden dolayı minanın meskeni yârin meclisi olmuştur.)

8-VÂLÎ-HÂMÎ-NEDİM¹⁷

[fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün]

1. Meh sıkılmış nûr-ı hüsn-i bî-misâl olmuş saña
Ânı akmış la'l-i nâbuñ rûy-ı âl olmuş saña

(Ay sıkılmış, adeta sana eşsiz güzellik nuru olmuş. Saf şarabın cazibesi akmış, adeta sana kırmızı yanak olmuş.)

2. 'Ârız-ı gülgûnuña bir başka zînet bahş olup
Katre-i nûr-ı siyeh nâ-dîde hâl olmuş saña

(Gül renkli yanağına bir başka güzellik verilip sana siyah nur damlası gibi görülmemiş bir ben olmuş.)

¹⁷ AE4a, M4a (der-kenar), Ö5 (Not: Hâmî-Nedîm AE)

3. Haylice efsürdelenmiş tâ ki bulmuş haddini
Dürdi mihrüñ ayrılup sâfi cemâl olmuş saña

(Epeyce kıvamına erdikten sonra, güzelliğın tortusu ayrılıp sana saf güzellik olmuş.)

4. Pertev-i meh işlenüp târ-ı şu‘â-ı mihr ile
Sırmalı bir hoş müferrah dest-mâl olmuş saña

(Ayın parlaklığı, güneşin ışık hüzmeleriyle işlenip sana sırmalı, hoş, müferrah bir mendil olmuş.)

5. Hüsn-i behcet kaddüñe uygun biçilmiş câmedür
Nâz u şîve leb olınmuş yâl u bâl olmuş saña

(Güzelliğın en güzeli boyuna göre biçilmiş elbisedir. Kenarı naz ve işve ile yapılmış, sana boy pos olmuş.)

6. Bir alay magbûnı tagrîr eyleyüp dil almada
Va‘de-i merdüm-firîbüñ re’s-i mâl olmuş saña

(Bir alay aldanmışı aldatıp gönül almada, adam kandırma sözü sana anapara olmuş.)

7. Sarf-ı zihn itmezsın ammâ gayra ey cellâd-ı çeşm
Fenn-i hûn-rîzî hemân fikr u hayâl olmuş saña

(Ey cellat gözlü [sevgili], başkasına düşünceni açmazsın ama kan dökücülük ilmi her zaman senin fikir ve hayalin olmuş.)

8. Râh-yâb olmaz harîm-i vaslına her bü’l-heves
Tünd-hulk-ı hod-nümâlık hoş hısâl olmuş saña

(Her isteyen sana kavuşamaz, enaniyetli sert tabiatın sana güzel bir huy olmuş.)

9. Kilkûñ âsârı ya kâkül ya hat-ı müşğın ya zülf
Mahbere Vâlî meger nâf-ı gazâl olmuş saña

(Kalemin yazdığı ya kâkül, ya misk kokulu hat ya da zülfür. Ey Vâlî, meğer ceylanın göbeği sana mürekkep hokkası [divit] olmuş.)

9-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁸

[fe'îlâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Hûb-rûlar ki pâdişâdur hep
“Yef' alü keyfe mâ yeşâ”dur hep

(Güzel yüzlüler [sevgili] hep padişaktır. Onlar hep sultan gibi dilediğini yapar. وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ “Allah dilediğini yapar.” Âl-i İmran, 3/40.)

2. Biribirinden âteşin cilve
Şecer-i nûr-ı pür-ziyâdur hep

(Onlar, hep birbirinden daha ateşli ve cilveli, adeta ışık saçan nur ağacı gibidir.)

3. Dilleri zor ile ider teshîr
Hatt-ı hubân mihr-i giyâ[h]dur hep

(Gönülleri zorla teshir edip kendine çekerler. Sevgililerin yüz hattı hep çekici ot gibidir.)

4. ‘Ahd-i hattıñda da o fettânuñ
Çekilen renc-i ibtilâdur hep

(O fitnecinin [güzel] imzasının altında çekilen hep beladır.)

5. Görinen tûde tûde hâl-i siyâh
Zülf ü ebrû-yı dil-rubâdur hep

(Yüzünde küme küme görünenler hep siyah ben, siyah zülûf ve gönül alan kaşlardır.)

6. Nice ta'yîn-i iltifât itsin
‘Âlem o şûha mübtelâdur hep

(İltifat edeceğini nasıl tayin etsin ki tüm âlem hep o şûha müpteladır.)

¹⁸ AE4a, M5a, Ö7 (Not: Âgâh AE)

7. Sahn-ı mey-hânedede ne hâlet var
Sebze vü hâki gam-zidâdur hep

(Meyhane sahasının ne özelliği vardır ki sebze ve toprağı hep gam gidericidir.)

8. Olma ser-mest-i neş'e-i câmı
Hestî-i dehr bî-bekâdur hep

(Kadeh neşesinden sarhoş olma. Dünyanın varlığı hep geçicidir.)

9. Şimdi da'vâ-yı sadr iden a'yân
Hâcib-i bâb-ı irtişâdur hep

(Şimdi bakanlık davası güden ayan [mebus], hep rüşvet kapısının özel kalem müdürüdür.)

10. Ni'am-ı dehr ser-te-ser Vâlî
Tu'me-i erkam-ı fenâdur hep

(Ey Vâlî, dehrin nimetleri baştan başa hep kötü yılanların yemidir.)

10-VÂLÎ-CÂMÎ-HÂMÎ¹⁹

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Cem' oldı yine bezmime cânâneler bu şeb
Yüz sürdi âsitâneme mey-hâneler bu şeb

(Bu gece, sevgililer yine meclisimde toplandı. Bu gece, meyhaneler [sarhoşlar] dergâhıma yüz sürdü.)

2. Nûr-ı ruh-ı bütân ile toldı o deñlü kim
Hasret-keş oldı hâneme büt-hâneler bu şeb

(Bu gece, evime o kadar çok nur yüzlü güzeller geldi ki puthaneler [sanemler] evimi kışkandı.)

¹⁹ AE5a, M6a, Ö8 (Not: Câmî-Hâmî AE)

3. Rakkâs-ı şûh u şeng-sıfat raksa girdiler
Devr-i safâda sâgar u peymâneler bu şeb

(Bu gece, şuh ve neşeli köçekler dans etti. Şarap ve şarap kadehleri neşeyle dönüp durdu.)

4. Germ oldı söz ü saz ile meclis o gûne kim
Eflâkı tutdı na're-i mestâneler bu şeb

(Bu gece, meclis saz ve söz ile o biçim kızıştı ki sarhoşların naraları gökleri inletti.)

5. Kurban-ı çerâga Vâlî zihâm-ı sürûrdan
Reh-yâb-ı vuslat olmadı pervâneler bu şeb

(Ey Vâlî, bu gece, kalabalığın sevinç izdihamından pervaneler [âşık] muma yaklaştırmaya fırsat bulamadılar.)

11-VÂLÎ-ÂĞÂH²⁰

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

1. Çeşm ü ebrû dil-rubâ pâ-yı muhannâ dil-firîb
Ol semender bir içim sudur* ser-â-pâ dil-firîb

[**dil-firîb**: gönül aldatan, avutan; cazibeli]

(Kaş ve gözü gönül çekici, kınalı ayağı cazibeli. O semender [sevgili] baştan başa cazibeli bir içim sudur.) [*deyim]

2. Şûh-meşreb bî-bedel rengîn-edâ vü nüktedân
Gelmemişdür 'âleme bir böyle yektâ dil-firîb

(Şuh, benzersiz, gösterişli ve nüktecidir. Böyle eşsiz ve cazibeli bir güzel dünyaya gelmemiştir.)

3. Hâme yâdıyla hırâm itdikçe rûy-ı safhada
Hod-be-hod zâhir olur elfâz u ma'nâ dil-firîb

(Kalem onu anarak kâğıt üzerinde hareket ettikçe cazibeli kelime ve manalar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.)

²⁰ AE5a, M6b, Ö10 (Not: Âğâh AE)

4. Meşrebümce halk olunmuş bir ser-i mû yok kusûr
Kadd-i bâlâ hoş-nümâ vü rûy-ı zîbâ dil-firîb

(Meşrebimce [tam bana göre] yaratılmış, kıl kadar kusuru yoktur. Uzun boylu, hoş görünümlü, güzel yüzlü, câzibelidir.)

5. Tesliyetle zâ'il olmaz şûriş-i kalb-i hazîn
Mübtelâ-yı derde olsun mı tesellâ dil-firîb

(Hüzünlü kalbin sıkıntısı teselli etmekle gitmez. Aşk derdine mübtela olanı tesellî avutur mu?)

6. Günde biñ genc-i hafî feth olsa Vâlî rûyına
‘Ârif-i Âgâh’a olmaz hubb-ı dünyâ dil-firîb

(Ey Vâlî, yüzüne her gün binlerce gizli sır açılrsa, ârif-i billah [velî] olan Âgâh'ın kalbini dünya sevgisi cezbetmez.)

12-VÂLÎ-ÂGÂH²¹

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Cihânı bâde-i güftâr ile mey-hâne itdüm hep
Mey-âşâmân-ı dehri düşmen-i peymâne itdüm hep

(Söz şarabıyla dünyayı hep meyhane ettim. Memeleketin sarhoşlarını hep kadeh düşmanı ettim.)

2. ‘Ulüvv-i himmetümden ser-fürû göstermedüm dehre
Ne vâdiler ki itdüm vâdi-i şâhâne itdüm hep

(Yüksek himmet sahibi olduğum için dünyaya baş eğmedim. Öyle vadiler yaptım ki [tarz geliştirmek] hep şahane idi)

3. Görince meşrebüm hazz itdi hûbân ihtilâtumdan
Zamâne dil-berânın şem‘ime pervâne itdüm hep

(Güzeller meşrebimi görünce benimle iletişim kurmaktan hoşlandı. Zamane dilberlerini mumuma [câzibe] hep pervane ettim.)

²¹ AE5a, M6b, Ö8 (Not: Âgâh AE)

4. Tagıtdum zümre-i agyârı bezm-i yârdan yek-ser
O bezmün mahremânın sihr²² ile bîgâne itdüm hep

(Ağyar zümresini [rakipler] yârin meclisinden kovdum. Meclisin müdavimlerini sihir yaparak sevgiliye hep düşman ettim.)

5. Dili pür-âteş itdi bir Mecûsî-zâde'nün mihri
Cihânı âteş-i âhumla âteş-hâne itdüm hep

(Bir Mecusi çocuğunun güzelliği gönlü yaktı. Âh ateşimle dünyayı hep cehenneme çevirdim.)

6. Kemâhî züll-i sevdâ-yı mecâzı eyleyüp tefhîm
Gürûh-ı ehl-i 'aşkı nush ile ferzâne itdüm hep

(Mecazî sevdânın bayağılığını tam manasıyla anlayıp âşıklar gürûhunu hep nasihatla filozof yaptım.)

7. Ahibbâyâ reh-âverd-i hedâyâ olmaya Vâlî
'Îzâm-ı murg-ı ma'nâyı hılâl u şâne itdüm hep

(Ey Vâlî, dostlara yol hediyesi olmasın diye mana kuşunun kemiğini kırıp kemikten kürdan ve tarak yaptım.)

13-VÂLÎ-SÂMÎ²³

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Gâhî gürûh-ı haste-dilâna terahhum it
Biñ hışm-ı cân-güdâza bedel bir tebessüm it

(Bazen hasta gönüllüler güruhuna [âşıklar] merhamet et. Hep can yakan öfkeli bakışlar yerine bazen de bir tebessüm ediver.)

2. Öğren lisân-ı 'asrı rüsûm-ı zamâneyi
Bak tab'-ı nâsa vakte münâsib tekellüm it

(Asrın dilini, zamanın resmini öğren. İnsanların şahsiyetine bak, yer ve zamana uygun olarak onlarla konuş.)

²² sihr : hicr AE

²³ AE6a, M7a, Ö10 (Not: Sâmî AE)

3. Pest eyle cezr ü medd-i muhît-i zamâneyi
Ey kulzüm-i sirişk-i hacâlet telâtum it

(Zamane muhitinin dalgasına, cazibesine kapılma, onları alt et. Ey mahcubiyet gözyaşının denizi durma, dalgalan.)

4. Kasdın husûl-ı kâm ise gösterme ‘acz u âh
Virdikçe zulme yâr terakkî tazallum it

(Mutlu olmak istersen acz gösterme, âh etme. Yâr zulmü artırdıkça ona sabret, böylece terakki et.)

5. Vâf-ı lebinde cûşa getir feyz-i tab‘ eyle
Vâlî hezâr hâmeyi rengîn-terennüm it

(Sevgilinin dudağının vafında şairlik feyzini coştur. Vâlî, onun vafında bin hameyi [kalem] güzelce konuşur.)

14-VÂLÎ-LEBÎB²⁴

[mef‘ûlü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün]

1. Her dilde nûr-ı neş’e-i ‘irfân olur mı hiç
Her bir şerâre ahter-i tâbân olur mı hiç

(Her gönülde irfan neşesinin nuru hiç bir olur mu? Her bir parıltı hiç parlak bir yıldız olur mu?)

2. Terbiyyet ile sifle bulur mı ‘ulüvv-i câh
Her na‘l-pâre hançer-i berrân olur mı hiç

(Alçak, sefil tabiatlı olanlar terbiye ile yüksek makama erişir mi? Her nal parçası keskin bir hançer hiç olur mu?)

3. Cüz‘î nümâ bulursa da nekbet karîndür
Zâlim hemîşe sâhib-i sâ mân olur mı hiç

(Azıcık kendini gösterse de nekbet [felaket] yakındır. Zâlim daima huzurlu hiç olur mu?)

²⁴ AE6b, M8b, Ö12 (Not: Lebîb AE, Nazîre li-Cenâbı Lebîb-i Âmidî Ö)

4. Cinsiyyet ile belki müsâvât iderse de
Her tîre-hâk kuhl-i Sifâhân olur mı hiç

(Cinsiyyet olarak belki aynı olsa da her kara toprak Isfahan sürmesi hiç olur mu?)

5. Vâlî birez ragîb gerek 'izz ile vücûd
Pindâr u kizb ile kişî zî-şân olur mı hiç

(Vâlî, aziz olarak yaşamak için biraz istek gerekir. Kişi kibir ve yalanla hiç meşhur olur mu?)

15-VÂLÎ-LEBÎB²⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Tab'-ı heremde şevk-ı civânân olur mı hiç
Fasl-ı şitâda zevk-ı gülistân olur mı hiç

(Yaşlılıkta gençlik şevki hiç olur mu? Kış faslında gülistan zevki hiç olur mu?)

2. Taklîd vasf-ı zâtîye yeksân olur mı hiç
Germ-i sitâre necm-i dırahşân olur mı hiç

(Taklit ile gerçek hiç bir olur mu? Işıklı göktaş parlak yıldız hiç olur mu?)

3. İhrâz kasdın itme o hercâ'î âfete
Genc-i revâna Hızr niğeh-bân olur mı hiç

(O hercâyî âfeti elde etmeye çalışma. Yürüyen hazineye Hızır hiç bekçi olur mu?)

4. Müş'ir degül mi Yûsuf u ihvân vak'ası
Zîr-i felekde bî-hased ihvân olur mı hiç

(Yusuf ve kardeşlerinin vakası gösterge değil mi? Alçak dünyada kıskanmayan kardeş hiç olur mu?)

²⁵ AE6b, M8b, Ö12 (Not: Lebîb AE)

5. Mümkin degül rakîb-i girân-evza‘a ihtilât
Yabânî kûr üns ile yârân olur mı hiç

(Ağır tabiatlı rakibe yaklaşmak mümkün değil. Yabani eşek yakınlık göstermekle hiç dost olur mu?)

6. Ger görse nîm-nazra-i lutf-ı nigârını
Vâlî-i haste gayrıya kurbân olur mı hiç

(Sevgilin azıcık lutfunu görse dertli, üzgün Vâlî başkalarına hiç kurban olur mu?)

16-VÂLÎ-LEBÎB²⁶

[mef‘ûlü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün]

1. Sâkî-i sîm-sâka k’olur zîb-i kef kadeh
Âlâm u hüznî dilden ider ber-taraf kadeh

(Güzel boylu sakinin elinde kadeh süs olur. Kadeh, elemeleri ve hüznü gönülden bertaraf eder.)

2. Ammâ olur müferreh-i yâkûtdan ferîh
La‘l-i müzâb ile pür olursa necef kadeh

(Kadeh, damıtılmış şarap ile dolarsa ferahlatıcı yakuttan daha ferah olur.)

3. Rûşen-derûn u şûh-mizâc olduğınadır
İtmekdedür mücâneset-i her-hiref kadeh

(Kadeh, gönül açıcı ve şuh mizaçlı olduğundan içine giren her cins maddenin rengini almaktadır.)

4. Bir şerbet-i lezîz ile mahmûm-ı gussadan
Eyler izâle-i eser-i tâb u tef kadeh

(Kadeh, lezzetli bir şerbetle dolsa içenin hararetini teskin edip onu gam ve gussadan azat eder.)

²⁶ AE6b, M9a, Ö13 (Not: Lebîb AE, Nazîre-i Lebîb Efendi Ö)

5. Hâlâ dahı tetimmesi zâtında bâkîdür
Kesb itmek ile meclis-i Cem'de şeref kadeh

(Cem meclisinde şeref kazandığından beri bu şerefin tetimmesi hâlâ kadehin zatında bâkîdir.)

6. Yeksân degül mukadder-i mahlûk Vâliyâ
Olmaz müsâvî câm-ı zer ile hazef kadeh

(Ey Vâlî! Mahlûkatın kaderi bir değildir. Öyle de altın kadehle topraktan yapılmış kadeh aynı değil, eşit olmaz.)

17-VÂLÎ-ÂGÂH²⁷

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün]

1. Rakîb-i bed-güherden dâd u feryâd
O nâ-dân kadr-i hardan dâd u feryâd

(Mayası bozuk olan rakipten aman illallah. O cahil eşekten aman illallah.)

2. Gehî itlâf-ı sabr u gâh râhat
Pey-ender-pey zarardan dâd u feryâd

(Sabrı ve rahatı ortadan kaldırıp peyderpey zarar verenden aman illallah.)

3. Baña cevri nigâhı gayra eyler
O şûh-ı kec-nazardan dâd u feryâd

(Bana cevri [zulüm], başkalarına iltifat eyler. O kötü bakışlı, kıskanç şuhtan aman illallah.)

4. Gehî agyâr gamzı geh tegâfûl
Hücûm-ı şûr u şerden dâd u feryâd

(Bazen başkalarına ilgi göstermesi, bazen de umursamaz tavrı, sürekli gürültü ve patırtıdan aman illallah.)

5. Bilenler kabz u bastı semt-i Hak'dan
Neden eyler beşerden dâd u feryâd

(Kabz ve bastın Allah'tan olduğunu bilen, beşerden niçin aman illallah eder?)

²⁷ AE7a, M9b, Ö14 (Not: Âgâh AE)

6. Kime nisbet ider men‘ u ‘atâyı
İden hükm-i kaderden dâd u feryâd

(Kaderin hükmüne karşı aman illallah eden, ikramı kesmeyi ve ihsanı kime nispet eder?)

7. Olur mı Vâlî zâ‘il bir nefes hiç
O bezm-i pür-kederden dâd u feryâd

(Vâlî, o keder dolu üzüntü meclisinde “aman illallah” sesi bir an bile hiç zail olur mu?)

18-VÂLÎ-NÂBÎ-LEBÎB²⁸

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Sanur ki çeşm-i amân düşmeni terahhum ider
Turur turur gönül ol zâlîme tezallum ider

(Aman dilemenin düşmanı merhamete getirdiğini zanneder. Durur, yolunda bekler gönül yine o zâlîme hâlini şikâyet eder.)

2. Hayâli çeşm-i terüm içre cilveger olalı
Safâ-yı hâtır ile zevk-ı seyr-i kulzüm ider

(Onun hayâli yaşlı, ıslak gözlerimde cilve etmeye başladığından beri onu hatırlamanın sefasıyla [gözlerim] denizi seyretmekten zevk alır.)

3. Ne dilde h‘âhiş-i hem-dem ne kayd-ı fikr-i enîs
Hemîşe Kays gibi hód-be-hód tekellüm ider

(Ne gönülde arkadaş özlemi ne de dostu düşünme endişesi var. Deliye dönen âşık daima Mecnun gibi kendi kendine konuşur.)

4. Söze yatur hele bâzâra el virür ol şûh
Egerçi bey‘-ı visâlinde cüz‘î nem nem ider

(O şûh, söze yatar [söz dinler]*, [bütçesi] pazara elverişlidir. Gerçi buluşmada, kendini satmada azıcık nem nem eder. *Deyim.)

²⁸ AE8b, M13b (der-kenar), Ö35 (Not: Nâbî-Lebîb AE)

5. İki bir mey ile neş'e-mend iken yâ niçün
Hezâr girye-i mestâna gül tebessüm ider

(İki bir şaraptan zevk almaktayken neden bülbülün gözü yaşlı, gül ise tebessüm eder?)

6. Me'âl-i sohbet-i işrâkıyâna vâkıf olur
Derûnı kim ki Felâtûnı hikmete hum ider

(İçini Eflatun'un hikmetiyle dolduran kimse, İsrakiyyunun sözlerinin manasını anlar, filozof olur.)

7. Ne ma'nî gelse dile vasf-ı gül-'izârında
Hezâr kilk-i hoş-âhenk anı terennüm ider

(Sevgilinin gül yanağının vasfında gönle hangi mana gelse güzel üsluplu şairlerin kalemi o manayı dile getirir.)

8. Harîs hayr idemez cüst-cûy-ı fâsidden
Bulursa da dür-i ümmîdini yine güm ider

(Hırslı, fasit dairedeki arayışından hayır görmez. Ümit incisini bulsa da onu tekrar kaybeder.)

9. 'Aceb nezâketi vardur suhanda Vâlî'nüñ
Bu tarzı meger çeşm-i bütândan ta'allüm ider

(Vâlî, söz sahasında şaşılacak derecede naziktir, nezaketli şairlerden biridir. Meğer bu söyleyiş tarzını güzellerin gözünden öğrenmiş.)

19-VÂLÎ-ÂGÂH²⁹

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Olmaz idrâk-i suhan sûret ile hûş iledür
Neş'e-i bâde degül görmek ile nûş iledür

(Sözü idrak etmek suret ile olmaz, akılladır. Badenin zevki görmekle değil, içmekledir.)

²⁹ AE9b, M12a, Ö18 (Not: Âgâh AE)

2. Nagme-i ney gibidür görmesi mümkün mi değil
‘Âşık olmak dil-i nâlâna hemân gûş iledür

(Neyin namesi gibidir, görünmesi mümkün değil. İnlleyen gönlün âşık olması kulaktan [dinlemeyle] olur.)

3. Çeşm-i mahmûrı anuñ bâde kadar neş’e virür
Şimdi keyfiyyet-i dil ol mey-i ser-hôş iledür

(Onun mahmur gözü [süzgün bakış] bâde kadar neşe verir. Şimdi gönlün keyiflenmesi o sarhoş edici içkiyledir.)

4. Bir zamân zümre-i rindân ile hem-sohbet idüñ
Ülfetüñ şimdi neden zâhid-i bî-hûş iledür

(Eskiden rintlerle sohbet ederdin, şimdi neden câhil zâhitle dostluk kurmaya çalışıyorsun?)

5. Hele bu mısra‘ı gâyet de beğendim Vâlî
Olmaz idrâk-i suhan sûret ile hûş iledür

(Ey Vâlî, bu mısraı çok beğendim. Sözü idrak etmek suret ile olmaz, akılladır.)

20-VÂLÎ-EMİRÎ³⁰

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Yine ‘aks-i ruh-ı dil-ber dil-i pür-tâba³¹ düşmüşdür
Sanırsın pertev-i mehdür ki rûy-ı âba düşmüşdür

(Ateşli gönle yine dilberin yanağının aksi düşmüştür. Bu güzellikle suyun yüzüne ay ışığı düşmüş sanırsın.)

2. Nesîm-i himmet ile olmadı sâhil-nişîn hergiz
Cihânda fülk-i ‘işret gûyiyâ girdâba düşmüşdür

(Hiçbir şekilde himmet rüzgârını arkasına alıp sahile ulaşamadı. Cihanda işret kayığı sanki girdaba düşmüştür.)

³⁰ AE10a, M13a, Ö19 (Not: Emîrî AE)

³¹ dil-i pür-tâb : şarâb-ı nâb Ö, M

3. Dökülmüş 'ârızın üstinde gîsûlar mıdur yoksa
Ya sünbül sâyesidür şu'le-i mehtâba düşmüşdür

(Yanağın üstüne dökülen gisular [uzun saç] mı, yoksa üzerine ay ışığı düşmüş sünbülün gölgesi midir?)

4. Degüldir bir nefes sevdâ-yı zülf-i yârdan hâlî
Dil-i pür-sûz anuñçün böyle pîç u tâba düşmüşdür

(Bir an bile yârin saçının sevdasından bigâne değildir. Yakıcı gönül bu sebepten ıztıraba düşmüştür.)

5. Bu şeb bezm-i harîfân şevk ile leb-rîz imiş bildüm
Meger kim şî'r-i Vâlî hâtır-ı ahbâba düşmüşdür

(Bu gece meclisteki arkadaşlar şevkle dolmuş, bildim. Meğerki Vâlî'nin bu şiiri dostların aklına düşmüştür.)

21-VÂLÎ-ÂGÂH-NÂBÎ³²

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Feyz-i safâ ki reng-i ruh-ı dil-berimdedür
Te'sîr-i tâbişi nigeh-i kemterimdedür

(Sefanın feyzi, sevgilimin yanağındaki renkte gizlidir. Onun parlaklığı gözümü kamaştırmaktadır.)

2. Tâbende oldı kevkebe-i bahtum öyle kim
Hem-vâre mihr ü meh hased-i ahterimdedür

(Onun parlaklığı karşısında bahtım öyle açıldı ki ay ve güneş daima yıldızımı kıskanmaktadır.)

3. Ey meh bugün visâlde az görme yasımı
Tûfân-ı Nûh dünki gibi hâtırımdadır

(Ey ay yüzlü sevgili, kavuşma gününde yasımı az görme. Nuh Tufanı'nı dün gibi hatırlıyorum.)

³² AE10a, M13a, Ö19 (Not: Âgâh-Nâbî AE, Nazîre li-Cenâbî Âgâh Ö)

4. Cismüm ki behre-yâb olalı sûz-ı ‘ışkdan
Âyîne zîr-i minnet-i hâkisterimdedür

(Cismim aşkın yakıcılığından nasip aldığından beri, ayna külümün minneti altındadır.)

5. Hem-sâye-i hümâ-yı sa‘âdet olur mıyam
Vâlî hevâ-yı kâkül-i dil-ber serimdedür

(Vâlî, başımda güzel sevgilimin kakülünün sevdası varken hüma kuşunun gölgesinin saadetini aramam.)

22-VÂLÎ-ÂĞÂH³³

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Bozuldı mekr ü nifâk ile tab‘-ı ülfetler
Dimâg-ı sohbeti ifsâd ider bu ‘illetler

(Hile ve nifak ile dostluklar bozuldu. Bu hastalıklar sohbetin dimağını ifsat eder.)

2. Bu kesretün bilüriz âhiri nedâmetdür
Olursa kûşe-i vahdetdedür selâmetler

(Bu kesretin [çokluk] sonunun pişmanlık olduğunu biliriz. Selametler varsa vahdet köşesindedir.)

3. Usandı gibi o hercâyî gâlibâ bizden
Gürûh-ı dîgeredür şimdi meyl ü ragbetler

(O hercâyî [kararsız] sanki bizden usanmış gibi. Meyil ve rağbeti şimdi başkalaradır.)

4. Ne hâl ise çekeriz güft-gû-yı a‘dâyı
Olaydı bâri ol âfetde mihr ü şefkatler

(Her hâlükârda düşmanın dedikodusunu üstümüze çekeriz. Bari o afette sevgi ve şefkat olsaydı.)

³³ AE10b, M14a, Ö20 (Not: Âğâh AE)

5. İşitdük eyledüğüñ gayrlarla ‘âlem-i âb
Safâñuz ola füzûn nûş-ı câna sıhhatler

(Başkalarla su sefası ettiğini işittik. Sefanız bol olsun, canımı içtiniz, sağlık olsun.)

6. Olur tefevvüh-i a‘dâya bâdî elbette
Bu gûne ‘ayş-ı dem-â-dem bu gûne sohbetler

(Durmadan bu tür eğlence ve bu tür sohbetler, elbette düşmanın dil uzatmasına, dedikodusuna sebep olur.)

7. İder mi idi gönül vasl-ı dil-berâna heves
Bileydi âfet-i cân oldugın bu âfetler

(Bu âfetlerin can düşmanı olduğunu bilseydi gönül dilberlere kavuşmaya heves eder miydi?)

8. Nedür bu cünbiş-i küstâh Vâlî insâf it
Yeter bu terk-i edeb tâ-be-key bu sefâhetler

(Ey Vâlî, bu küstahça hareketler nedir? İnsaf et. Bu edepsizlik yeter, bu sefahatler ne zamana kadar sürecek?)

23-VÂLÎ-ÜMNÎ³⁴

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Hemîşe gülbün-i bâg-ı hayâ nihân açılır
Sezâ-yı ta‘nedür ol gonca kim ‘ayân açılır

(Haya bahçesinin fidanı daima gizli açılır [büyür]. O gonca ise ayan [âşikâr] açılır, bu da onun yerilmesine sebeptir.)

2. Şüküfte olmaga minnet-keş-i bahâr olmaz
Nesîm-i lutf ile gülzâr-ı ‘âşıkân açılır

(Açılmak için baharın minnetini çekmek yetmez. Âşıkların gülü, gülzârı ancak rahmet rüzgârı estiğinde açılır.)

³⁴ AE11a, M15a, Ö21 (Not: Ümnî AE)

3. Bu âb u tâb ile ger seyr-i gülistân itseñ
Şükûfe gibi has u hâr-ı âşiyân açılır

(Eğer bu gösterişli hâl ile gül bahçesine bir çıksan yuvanın çer çöpü bile çiçek gibi açılır.)

4. Gören hadengini dir tövbeler hatâsından
Ki aña sîne-i ‘âşık cihân cihân açılır

(Okunu [kirpik] gören günahlarıma tövbeler olsun der. Ki ona [ok] âşığın sinesi dünya kadar açılır.)

5. Bâgbân-ı nigûn-geşte tâli‘im Vâlî
Ki bâg-ı sînede gül diksem erguvân açılır

(Ey Vâlî, ben öyle tahlisiz bir bahçivanım ki sinemin bahçesine gül diksem erguvan açılır.)

24-VÂLÎ-ÂGÂH³⁵

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Ne agyâra mûmâşât u ne zülle irtikâb ister
Zamâne dil-berânı müzd-i zevk-ı câme-h‘âb ister

(Ne başkalarıyla yoldaşlık kurmak ne de kötü işler yapmak ister. Zamane dilberleri yatak sefasının karşılığını ister.)

2. Levendâne ‘aceb teklîf-i şaka itmede mâhir
O mest-i câm-ı nahvet kalb-i ‘ankâdan kebâb ister

(Mertçe, garip şakalar yapma teklifinde maharetlidir. O kibir kadehinin sarhoşu anka yüreğinden kebab ister.)

3. Hayâ mâni‘ degül mi her mahalde zevke vü fiska
Harîs-i kesb-i dünyâ sanma kârında hicâb ister

(Hayâ [namus] her yerde sefahate mani değil midir? Dünyaya sarılan, dünya işlerinde hırslı olan adam sanma ki işinde perde ister.) [Hırslı olan her istediğini utanmadan yapar.]

³⁵ AE12a, M16b, Ö23 (Not: Âgâh AE, Nazîre-i Âgâh Ö)

4. Olur mı dest-res zeyl-i kemâl-i dânişe ehven
Cibillî de olursa yine renc-i iktisâb ister

(İlmin kemâlinin zeyline bile kolay nail olunur mu? Âlim olmak isteyen fitri olarak çok çaba sarf etmek, sıkıntı çekmek ister.)

5. Zebân-ı vaktimiz taklîd-i hûbân itmeye mâ'il
Ne setr-i sedy ü sadr³⁶ eyler ne rûyında nikâb ister

(Vaktimizin üslûbu güzelleri taklit etmeye, olduğu gibi göstermeye meyillidir. Ne meme ve göğsünü örtmek ne de yüzünde örtü ister.)

6. Çıkar mı sathî nazrayla me'âl-i nüsha-i hikmet
Garazsa istifâde hayli müddet intisâb ister

(Sathî nazarla hikmet nüshasının meali ortaya çıkmaz. Amaç istifade etmek ise uzun süre sebatla intisap etmeyi gerektirir.)

7. Hele te'hir-i cerde Vâliyâ âfet mukarrerdür
Tekâsül istemez tahsîl-i vuslatda şitâb ister

(Ey Vâlî! Özellikle kendine çekmeyi ertelemede o afet [sevgili] kararlıdır. Tembellik kabul etmez, vuslata ermek için acele etmek gerekir.)

8. Nazîre kasdın itseñ Vâliyâ Âgâh'a im'ân it
Münâsib güfte-i rengînine rengîn cevâb ister

(Ey Vâlî! Âgâh'a nazire söylemek istersen çok dikkatli ol. Güzel sözlerine karşılık münasip sözlerle güzel cevap ister.)

25-VÂLÎ-NÂBÎ-SÂBÎT³⁷

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Dil-i ebnâ-yı zamân her biri bir hâldedür
Kimi tahsîl-i hevâda kimi emvâldedür

(Zamane insanların gönlü, her biri başka bir hâldedür. Kiminin gönlü aşk tahsilinde, kimininki maldadır.)

³⁶ sedy ü sadr: meme ve göğüs demekdür Ö

³⁷ AE12b, M17b, Ö25 (Not: Nâbî-Sâbit AE)

2. Güft-gûdur viren insâna hırâş-ı hâtır
Gâlibâ râhat-ı ser var ise de lâldedür

(İnsanı endişelendiren dedikodudur. Galiba kafası rahat olan biri varsa o da lâl olup sessiz durandır.)

3. Nakd-ı cân ber-kef olup hayli tek-â-pû ister
Gevher-i maksûdı sanma yed-i dellâldedür

(Can naktini korumak için hayli çaba sarfetmek gerekir. Aranılan cevheri dellâlin elinde sanma, o sarraftadır.)

4. Nâfe gibi n'ola 'âlemde nemed-pûş olsam
Fikr-i hattı o perînûn dil-i meyyâldedür

(Nafe gibi âlemde keçe giysem [derviş olmak] buna şaşılır mı? O perinin saçlarının düşüncesi istekli ve gizemli gönüldedir.)

5. Girye vü handesi bî-câ vü pey-ender-peydür
Dil-i dîvâne hemân meşreb-i etfâldedür

(Peyderpey ağlaması ve gülmesi yersizdir. Divane gönül daima çocuk meşreplidir.)

6. Cümleye şâmil olan feyz-i Hudâ'dur Vâlî
Terk ü tahsîli dime gûşîş u ihmâldedür

(Ey Vâlî, her şeyi kuşatan Allah'ın feyzidir. Çalışan kazanır, ihmal eden kaybeder, deme.)

26-VÂLÎ-ÂGÂH³⁸

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Cihânda bir büt-i sâhib-vefâ³⁹ mı kalmışdur
Kemâl-i cezbe ile gevher-bâ mı kalmışdur

(Cihanda bir vefalı güzel mı kalmışdır? Aşırı cezbeyle kapılıp cevher bağışlayan mı kalmışdır?)

³⁸ AE13a, M18b, Ö26 (Not: Âgâh AE)

³⁹ vefâ: hayâ Ö

2. Sere sa'âdet olur sâye-i per u bâlî
Fîrâz-ı evc-i düvelde hümâ mı kalmışdur

(Yüce devletin âlî makamında, kanadının gölgesi başa saadet olacak bir hüma kuşu mu kalmıştır?)

3. Teşebbüs eylemeye zeyl-i lutf u himmetine
Bu hânkâhda merd-i Hudâ mı kalmışdur

(Himmet ve merhametinin eteğine tutunmak için bu tekkede Allah'ın mert bir kulu mu kalmıştır?)

4. Derûnî h'âhişimiz yok leb-i nigâra bile
Şeker de olsa gıdâ iştihâ mı kalmışdur

(Sevgilinin dudağına bile gönülden, içten isteğimiz yoktur. Gıdamız şeker de olsa yiyecek iştiha mı kalmıştır?)

5. Ya 'ayb-cûluk ider ya olur zarar-h'âhuñ
Emîr-i sıdk idecek âşnâ mı kalmışdur

(Ya ayıp araştırır ya da zarar görmeni ister. Doğru iş yapacak dost mu kalmıştır?)

6. Yeter bu töhmet-i mestî yeter bize zâhid
Gönülde h'âhiş-i câm-ı safâ mı kalmışdur

(Ey zâhit! Bize bu sarhoşluk töhmetini göstermen artık yeter. Gönülde sefâ kadehine istek mi kalmıştır?)

7. Nigâh-ı ta'n-ı 'adûdan gubâr-ı hatırdan
Secencel⁴⁰-i dilimizde ziyâ mı kalmışdur

(Düşmanın sövgü dolu bakışından ve hatıraların kirinden gönül aynamızda ziya [ışık] mı kalmıştır?)

8. Hezâr mertebe tahrîr olunmadık Vâlî
Cerîde-i 'amelimde hatâ mı kalmışdur

(Ey Vâlî, amel defterim bu kadar, binlerce kez okunduğu hâlde yazılmayan bir hata mı kalmıştır?)

⁴⁰ secencel: âyine dimekdür Ö

27-VÂLÎ-NÂBÎ⁴¹

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Sanma bu irtikâb-ı firâk ihtiyârîdür
Yâr ile kat'-ı ülfetimüz ıztırârîdür

(Bu ayrılığın isteyerek olduğunu sanma. Yâr ile dostluğu bitirmemiz zorunlu olmuştur.)

2. Şimdengirü küşâde olur mı gül-i neşât
'Ayuñ hazânıdır gamuñ evvel bahârıdır

(Bundan sonra neşe gülü açılır mı? Eğlencenin sonbaharı, hüznün ise ilkbaharının başıdır.)

3. İcinme yâra her ne kadar cevri iderse de
Hâtır-şikenlik ol sanemuñ eski kârıdır

(Her ne kadar eziyet ederse de sevgiliye kırılma. Kalp kırmak o güzelin eski alışkanlığıdır.)

4. Mugber görindügi bize gâhî o mehveşüñ
Mînâ-yı hâturuñ eser-i inkisârıdır

(O ay gibi güzelin [sevgili] bize kırgın görünmesinin sebebi, gönül minesinin [şişe] kırık olmasıdır.)

5. Bilmem ne keyf ile kalem olmuş terâne-senc
Vâlî bu nevgazel hele mestânevârîdür

(Kalemin nasıl nağme söylemeye [yazmaya] başladığını bilmiyorum. Vâlî, bu yeni tarz gazel kendinden geçmişçesine yazılmış, gizemlidir.)

28-VÂLÎ-NÂBÎ⁴²

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. 'Ahde tahallüf itmeseler dil-firîbler
İzhâr-ı nâle itmez idi bî-şekîbler

⁴¹ AE13a, M19a, Ö26 (Not: Nâbî AE)

⁴² AE13b, M19b, Ö27 (Not: Nâbî AE)

(Gönül aldatan sevgililer verdiği sözde dursaydı, sabırsız âşıklar inleyip durmazdı.)

2. Geh hışm u geh tebessüm ü geh çîn-i cebheler
Gösterdi gül 'inâdla vaz'-ı garîbler

(Gül [sevgili] inatla bazen hışım, bazen tebessüm, bazen de can sıkıntısı gibi garip tavırlar gösterdi.)

3. Def'-i humâr idüp yine bir tâze keyf ider
Mînâ-yı goncayı göricek 'andelîbler

(Bülbüller gonca şişesini görünce sarhoşluklarını giderip yeniden keyif sürmeye başlarlar.)

4. Tezlîl ile dür ü güher olmaz sebük bahâ
Her yerde 'âlidür yine kadr-i hasîbler

(Mücevher yere düşmekle değerini kaybetmez*. Muhterem insanların kıymeti her yerde yüksektir.) [*Atasözü: Altın yere düşmekle pul olmaz]

5. Yâ hûn-ı dîde yâ dem-i laht-ı cigerledür
Kasr-ı düvelde tarh olunan nakş u zîbler

(Devlet saraylarında işlenen nakış ve süsler, ya kanlı gözyaşı ya da parçalanmış ciğer kanıdır.)

6. Sâ'illere kilâbuñ ezâsı kadîmdür
Gam çekmeyüz eziyet iderse rakîbler

(Dilencilere köpeklerin eziyet etmesi eskiden beri vardır. Rakipler [köpek] eziyet ederse gam çekmeyiz.)

7. Şükrân-ı ni'met eyle ki kadrüñ füzûn ola
Hamd ile buldı rütbe-i 'âlî hatîbler

(Verilen nimete şükret ki kıymetin artsın. Hatipler hamd ile yüksek makama erdiler.)

8. Erzâle çıkdı câh u ni'am cümle Vâliyâ
Zeyl-i ferâga çekdi ayagın nesîbler

(Ey Vâlî! Rezil kimselerin hepsi makam ve nimet buldu. Soylu kimseler ise ferâğat [el çekmek] mesleğini ihtiyar edip makamdan ayağını çekti.)

29-VÂLÎ-ÂGÂH-HÂMÎ⁴³

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Reh-i emelde gönül sanma âb u dâne arar
Kudûm-ı şâhid-i ümmîdden nişâne arar

(İstek yolunda gönlün rızık aradığını sanma. O, sevgilinin gelme ümidinden bir iz, bir eser aramaktadır.)

2. Gönül ki reşk-i behişt idi nâzı itdi harâb
Berât hattı ile şimdi mâlikâne arar

(Gönül, cenneti kıskanmaktayken sevgilinin nazı onu harap etti. Padişahın fermanı ile şimdi arazi [çiflik] aramaktadır.)

3. Hezâr-ı cân usanup murgzâr-ı hâkîden
Firâz-ı evc-i tecellîde âsitâne arar

(Can bülbülü yerdeki yuvadan usanıp tecelli evcinin başında [en yüksek yerlerde] bir dergâh aramaktadır.)

4. Nezâket ile duyar sohbet-i şebânesini
Dehân-ı dil-beri dil şûh u nâzikâne arar

(Nezaketle gece sohbet vereceğini duyar. Gönül, sevgilinin ağzını şuh ve nazikâne aramaktadır.)

5. Sirişk-i çeşmümi Bahreyn'e benzidüp cânân
Ümîd-i gevher ider dürr-i şâh-dâne arar

(Gözlerimden akan yaşı Bahreyn'e benzeten sevgili, gözyaşı içinde mücevher ümidiyle büyük inci aramaktadır.)

6. Rakîbden ider izhâr-ı 'aciz eger dildâr
Ne ragbet eyler o külbe yanında ya ne arar

(Rakibe karşı acizini izhar eder. Yoksa sevgili neye ragbet eder, o külbe yanında ne arar?)

⁴³ AE14a, M20b, Ö28 (Not: Âgâh-Hâmî AE)

7. İşitmiş ol büt ile güft-gûmuзу agyâr
Yineecessüs idüp sû-be-sû fesâne arar

(Rakipler, sevgiliyle konuştuğumuzu ışıtmiş olmalı ki her tarafa dikkatlice bakıp yeni aşk efsanesi aramaktadır.)

8. Görince meylümi kaddine hazz ider Vâlî
Bilür ki şâ'ir olan mısra'-ı yegâne arar

(Sevgili uzun boyuna meylim görünc bundan zevk alır. Vâlî, bilir ki şair olan berceste mısra aramaktadır.)

30-VÂLÎ-ÂĖÂH⁴⁴

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Esbâb-ı ta'allukdan o kim cerd degüldür
Bir an bu güzergâhda bî-derd degüldür

(Dünya alakalarından sıyrılmamış bir kişi, bir an bile olsun bu dünyada dertsiz değıldir.)

2. İhdâsı cefâdur baña ol nev-seferüñ hep
İl gibi reh-âverdi reh-âverd degüldür

(Yeni sefer hediyesi hazırlamak benim için hep sıkıntıdır. Yol hediyesi, ellerin hazırladığı hediye gibi değıldir.)

3. Merddür diyemem böyle 'umûm ülfete hâsıl
Togrusı bu kim duhter-i rez merd degüldür

(Böyle herkesle dost olana güvenilir, diyemem. Doğrusunu söylemek gerekirse şarap, mert [güvenilir] değıldir.)

4. Nâ-puhte koma nân-ı ümîdüñ hazer eyle
Mâdâm ki tenevvür-i emel serd degüldür

(Mademki emel ışığı soğuk değıldir o hâlde ümit ekmeğini pişmeden koyma, sakın.)

⁴⁴ AE14b, M21a, Ö29 (Not: Âgâh AE, Nazîre-i Âgâh Ö)

5. Bir lahzada biñ ‘âlemi devr eylemede cüst
Kim dir ki gönül merd-i cihân-gerd degüldür

(Cüst [çabuk hareket eden] hayâl bir anda bin âlemi devretmektedir. Kim diyebilir ki gönül bir anda dünyayı dolaşan bir yiğit değildir.)

6. Kârın görürüz bir söz ile Vâlî ‘adûnuñ
Şemşîr-i zebân hançer-i nâ-merd degüldür

(Vâlî, bir söz ile düşmanın ne yapmak istediğini anlarız. Dil kılıcı, korkağın kılıcı değildir.)

31-VÂLÎ-LEBÎB⁴⁵

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Ne dem ki kûyına varsam rakîb karşı çıkar
Çıkınca lik çü kelb-i mehîb karşı çıkar

(Ne zaman sevgilinin köyüne varsam rakip karşıma çıkardı. Lâkin karşıma çıkınca onu korkunç, büyük bir köpek olarak görürdüm.)

2. Hutûr idince ma‘ânî-i tâze hatruma
Hezâr nâz ile ol dil-firîb karşı çıkar

(Taze manaları hatırlayınca bin naz ile o cazibeli [sevgili] karşıma çıkar.)

3. Cezâ-yı sûy-ı ‘amel sâhibin bulur lâ-büdd
Kişi ne itse ba‘îd u karîb karşı çıkar

(Kötü işin cezası mutlaka sahibini bulur. Kişi ne yapsa er ya da geç yaptığı iş onun karşısına çıkar.)

4. Kumâş-ı hûşın ider ‘izzet ile pây-endâz
O şâh-ı hüsne dil-i bî-şekîb karşı çıkar

(Sabırsız gönül o güzellik sultanını [sevgili] karşılar, akıl kumaşını izzetle onun ayağının altına serer.)

⁴⁵ AE14b, M22a, Ö30 (Not: Lebîb AE)

5. Gidince nâz ile deyre o şûh tersâyı
Ümîd-i bûs-ı kademle salîb karşı çıkar

(O şuh Hıristiyan güzeli naz ile kiliseye gidince ayak öpme ümidiyle haç onun karşısına çıkar.)

6. Zuhûr-ı goncayı gûş itse fart-ı şevkından
Terennümât iderek ‘andelîb karşı çıkar

(Bülbül, goncanın açtığını duysa aşırı sevinçten terennüm ederek [şarkı söyleyerek] onun karşısına çıkar.)

7. Tereddüt itme sakın çok da ‘ayş için Vâlî
Îrâde-i Hak olunca nasîb karşı çıkar

(Vâlî, sevgiliyle ayş [yaşamak] için sakın çok tereddüt etme. Cenab-ı Hakk'ın iradesi olursa kişinin nasibi karşısına çıkar.)

32-VÂLÎ-NÂBÎ⁴⁶

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Vîrâne itdi dilleri efgân birer birer
Mânende-i bilâd-ı Horâsân birer birer

(Feryat ve figan [bağırışmalar], gönülleri birer birer Horasan beldeleri gibi virane etti.)

2. Bir bir uyandı sâha-i dilde çerâg-ı derd
Çıkdı zuhûra sûziş-i pinhân birer birer

(Dert alevi gönül sahasında bir bir uyandı. Gizli yürek yangını birer birer zuhur etti.)

3. Evrâk-ı râz nâme-i ‘âlemde kalmadı
Gözden geçirmedik dil-i hayrân birer birer

(Kainat kitabında hayran gönlün gözden geçirmedığı [okumadığı]* gizli bir mektup kalmadı.) [Deyim: Gözden geçirmek]

⁴⁶ AE14b, M22a, Ö30 (Not: Nâbî AE)

4. Tergîb-i ‘ayş u zevk ile çatmakda dem-be-dem
Ol şûh-ı irs-h^vâreye yârân birer birer

(Zevk ve sefaya rağbet ettirmek için dostlar durmadan o mirasyedi şuha [güzel] birer birer çatmaktadır.)

5. Virdi revâc meygedeye yine nev-bahâr
Âgâz-ı ‘azme başladı rindân birer birer

(Yine ilkbahar geldi ve meyhaneye revaç verdi. Rintler birer birer içkiye azmetmeye başladı.)

6. Vâlî marîz-i ‘aşka devâ olmadı nasîb
Eczâyı itdi tecrübe Lokmân birer birer

(Vâlî, aşk hastasına deva nasip olmadı. Lokman hekim ilaçları birer birer tecrübe etti.)

33-VÂLÎ-ÂGÂH⁴⁷

[fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün]

1. Hâl ise maksûduñ ehl-i hâle hem-hâl ol da gör
Tekyegâh-ı ‘âlem-i ma‘nâda abdâl ol da gör

(Amacın cezbeye kapılmaksa bu hâlî mana âlemi tekkesinde hâl ehliyle birlikte abdal ol da gör.)

2. Derki müşkildür rumûz-ı vahdetüñ tefhîm ile
Vâkîf-ı keyfiyyet-i esrâr-ı ahvâl ol da gör

(Anlatmakla vahdet remizleri anlaşılmaz. Hâl sırlarının keyfiyetine vâkîf ol da gör.)

3. Añlamazsın gûş ile cân korkusun ey haste-dil
Bir kez ihzâr-ı huzûr-ı çeşm-i kattâl ol da gör

(Ey hasta gönül! Ölüm korkusunu işitmekle anlayamazsın. Bir kere celladın gözünün önünde ölüme hazırlan da gör.)

⁴⁷ AE15a, M23a, Ö31 (Not: Âgâh AE, Nazîre li-Cenâbı Âgâh Efendi Ö)

4. Zevk-ı bî-mânend u te'bîd ise kasduñ zâhidâ
Neş'e-yâb-ı la'l-i gül-fâm u ruh-ı âl ol da gör

(Ey zâhit! Amacın ebedî ve eşsiz bir zevk ise, gül dudaktan ve al yanaktan keyif al da gör.)

5. Gerçi lezzet-bahş olur ihsân-ı erbâb-ı kerem
Sıkl-ı bâr-ı minnetin bir kerre hammâl ol da gör

(Kerem ehlinin ihsanı gerçi lezzet bahşeder fakat bir kere minnet yükünün ağırlığını kaldır da gör.)

6. Gör neler alur satarsın çârsû-yı cûdda
Tecrübeyle ol büt-i bî-mihre meyyâl ol da gör

(Cömertlik çarşısından neler alır satarsın? O mağrur saneme [güzel] aşırı meylet de tecrübe ederek gör.)

7. İntisâb-ı zeyl-i lutf u bûs-ı pây ise garaz
Reh-güzârında o şûhuñ Vâlî pâ-mâl ol da gör

(Ey Vâlî, maksat ayak öpmek ve lütuf eteğinin ucundan tutmaksa o şuhun [güzel] yolunda ayakaltında ezil de gör.)

34-VÂLÎ-ÂĞÂH⁴⁸

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Ger şehrimüzüñ bâde vü meyhânesi çokdur
Nâzendesi azdur velî mestânesi çokdur

(Gerçi şehrimizin bade ve meyhanesi çoktur lâkin nâzendesi [işveli güzel] az, mestânesi [âşik] çoktur.)

2. Biz milket-i 'irfânîde çok yoklamışızdur
'Âkil bulunursa hele dîvânesi çokdur

(Biz irfan sahasında çok araştırma yaptık. Bu âlemde akıllı bulunursa da delisi daha çoktur.)

⁴⁸ AE15b, M23a, Ö32 (Not: Âğâh AE)

3. Görseñ ne tasannu‘lar ider ‘âşık-ı zâra
Ol tıfla göre vaz‘-ı garîbânesi çokdur

(İnleyen âşık ne gösterişler yapar, bir bilsen! Çocuk yaşına yağmen garip hâlleri çoktur.)

4. Halvetgedemüñ zevkî baña başka safâdur
Meyl eylemem ol bezme ki bîgânesi çokdur

(Dostlar meclisinin zevki bana başka bir sefa vermektedir. Yabancıısı çok olan meclise gönül vermem.)

5. Vâlî’ye düşer mi yine dahı eşhâs ile ülfet
Pîr oldı yine vâdi-i tıflânesi çokdur

(Daha başka kişilerle dostluk kurmak Vâlî’ye yakışır mı? Yaşlandı fakat yine de çocukça tavırları çoktur.)

35-VÂLÎ-ÂGÂH-LEBÎB⁴⁹

[mef‘ûlü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün]

1. Tanbûrı gâhî derd ile kim târı söyledür
Ahvâl-i ser-güzeşte dil-i zârı söyledür

(Bazen teller dertle tanburu söyletir. Bazen de baştan geçenler, inleyen gönlü söyletir.)

2. Cândan geçen zebânı dırâz itse gam degül
Zîrâ gelince ye’s-i giriftârı söyledür

(Candan vazgeçen sözü uzatsa gam değil. Zira yeri gelince içine düştüğü ye’si söyletir.)

3. Mahmûm-ı hecrüñ olsa ‘abes-gû ‘aceb midür
Şiddet bulınca ‘illeti bîmârı söyledür

(Ayrılıktan deliye dönen abes söz söyleirse buna şaşılır mı? Hastalık şiddetli olursa hastayı söyletir.)

⁴⁹ AE15b, M23b, Ö32 (Not: Âgâh-Lebîb AE, Nazîre-i Âgâh ve Lebîb Her İkisi Ö)

4. Agyâra kıssa-h'ân gibi fasl itdirüp bizi
Her gice meclisinde o bed-kârı söyledür

(Başkalarına kıssa okur gibi bizi anlatıp, her gece meclislerinde o rakibi söyler.)

5. Ketm eyledikçe derd-i derûnum o bî-vefâ
İbrâm u nâz u cevr ile nâ-çârı söyledür

(O vefasız, içimdeki derdi gizledikçe zor, naz ve cevr ile bu çaresizi söyler.)

6. Te'sîr-i 'aks-i nâlelerüm kûhsârveş
Her demde Vâlî çarh-ı nigûnsârı söyledür

(İnlemelerimin aksinin tesiri dağ gibi büyüdü. Vâlî, her zaman ters dönmüş feleği söyler.)

36-VÂLÎ-ÂGÂH⁵⁰

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Giderek kişver-i hüsne o perî dâver olur
Der-i köhnede nice ashâb-ı küleh çâker olur

(Zamanla o peri güzellik ülkesine hükümdar olur. Köhne yerde [dünya] nice külah sahipleri [kurnazlar] köle olur.)

2. Kangı gülzâra ki 'azm eyler ise reşkinden
Bozular reng-i ruhı gülleri nîlûfer olur

(Hangi gül bahçesine azmetse kıskançlığından yüzünün rengi bozular, gülleri nîlûfer olur.)

3. Bûsesin itse o nev-reste 'aceb mi mebzûl
Böyledür tâze nihâlin beri efzûnter olur

(O nevreste [güzel] öpücüğünü bedava verse şaşılır mı? Böyledir, taze fidanın meyvesi bol olur.)

⁵⁰ AE17a, M14a (der-kenar), Ö35 (Not: Âgâh AE)

4. Zûdter-i munkariz olmaz neseb-i ehl-i sitem
Ger şikest olsa da şemşîr yine hançer olur

(Sitem ehlinin nesebi çabucak sona ermez. Eğer şimşîr kırılrsa da yine hançer olur.)

5. Ne kadar olsa da âyîne-i dil jeng-âlûd
Ne safâ-h'âh u ne minnet-keş-i rûşenger olur

(Gönül aynası ne kadar pashı olursa olsun, ne sefa isteyen ne de açıkça minnet çeken olur.)

6. Sıkl bir mûdan ider hâme mizâcın tagyîr
Tab'-ı erbâb-ı suhan aslda nâzûkter olur

(Bir kıl kadar ağılıktan divitin mizacı bozulur. Aslında söz erbabının tabiatı daha nazik olur.)

7. Ebedî h'âb-ı safâ ile yatur âsûde
Her kaçan şu'le ki pervâneye gül-bister olur

(Mumun ışığı kelebeğe gülden döşek olursa sefâ uykusunda sıkılmadan, durmadan yatar.)

8. Her gice bister-i hulyâda dil-i dîvâne
Nice dûşîze-i âmâli ile hem-ser olur

(Divane gönül her gece hayal döşeginde nice bâkir emelleriyle başbaşa olur.)

9. Kalmayuz böyle tahassürle perişân-hâtır
Dem gelür tâli'-i âvâre yine yâver olur

(Böyle hasretle gönlü perişan bir vaziyette kalmayız. Zamanı gelince kötü talih yine yaver olur.)

10. İmtizâc itmege hem-cins gerekdür Vâlî
Ger enîs olsa yine ahkere hâkister olur

(Vâlî, insan ancak hemcinsiyle imtizaç eder. Ahkere [kor ateş] olursa yine toprak hemdem olur.)

37-VÂLÎ-LEBÎB⁵¹

[fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün]

1. Gamze-i kâfir-nihâduñ hûnî vü seffâkdur
Kimseye rahm eylemez bir zâlim-i bî-bâkdur

(Kötü huylu gamzen çok gaddar ve kan dökücüdür. Kimseye merhamet etmeyen korkusuz bir zalimdir.)

2. Türk çeşmüñ⁵² resm-i şefkat nidügin bilsün mi hiç
Bî-terahhumlük cibillî haslet-i etrâkdur

(Acımasız gözün şefkatin ne olduğunu hiç bilmez. Merhametsizlik cibillî olarak Türklerin [güzeller] hasletidir.)

3. Dest-i kudret vaz' idüp eşkûfedân-ı sun'ına
'İkd-ı Pervîn gûyiyâ bir hûşe-i leylâkdur

(Kudret eli sanat vazosuna şekil vermiş, Pervin'in gerdanlığı [Ülker yıldız kümesi] sanki bir salkım leylaktır.)

4. 'Âlemüñ nakşın alup sûret ugurlar renk ider
Zâhidüñ⁵³ destinde çûbîn hâmesi misvâkdur

(Âlemin şekline bakıp hileyle resim çizer. Zâhidin elindeki tahta hame (kalem) misvaktır.)

5. Kimini bî-hûş ider kimine rûh-efzâ olur
Gâlibâ sâkî meyüñ hem zehr hem tiryâkdur

(Kimini akılsız eder, kiminin canına can katar. Ey saki! Sunduğun şarap galiba hem zehir hem de ilaçtır.)

6. Oldı zülfeyni iki mâr-ı mehîb-i pür-belâ
Şâh-ı mülk-i hüsni gûyâ şimdilik Dahhâk'dur

(İki tel saç çok belalı korkunç iki yılan gibi oldu. Şimdilik güzellik ülkesinin padişahı sanki o eski Dahhak'tır.)

⁵¹ AE18a, M22a (der-kenar), Ö43 (Not: Lebîb AE)

⁵² Türk çeşm : çeşm-i mest AE

⁵³ zâhid : sûfi AE

7. Bâde-i engûr gibi zâ'il-i hûş eylemez
Neş'e-i sahbâ-yı la'lin mâye-i idrâkdür

(Üzüm şarabı gibi akli zâil eylemez. Dudak kadehinin neşesi idrakin mayasıdır.)

8. Zıll u zâtı zerre vü hûrşîdi hep yeksân bilür
Mezhebinde sûfinûñ tefrik şey-i işrâkdür

([Vahdet ehli] Gölge ve zâtı, zerre ve güneşi hep bir bilir. Sufinin mezhebinde tefrik bir nevi şirktir.)

9. Bilmeyüz Vâlî hayâlünde ne hâlet var senün
Şi'r-i rengînün 'aceb cân-sûz-ı âteşnâkdür

(Vâlî, senin hayâlinde neler olduğunu biz bilemeyiz. Güzel ve parlak şiirlerin acayip can yakıcıdır.)

38-VÂLÎ-LEBÎB⁵⁴

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. O tıfl-ı tâze-res üftâdegân-ı zâra bakar
Açınca çeşmini gül ibtidâ hezâra bakar

(O yeni yetişen küçük [ma'suk] ağlayan âşıklara bakar. Gül, gözünü açınca önce bülbüle bakar.)

2. 'Îzâr-ı yâri koyup meyl-i hat iden 'âşık
Me'âl-i nüshayı fehm itmeyüp kenâra bakar

(Yârin yüzündeki tüyleri görmeyip başka hatta gönül veren âşık, asıl nüshanın manasını anlamayıp kenardaki yazılara [hâşiye] bakar.)

3. Mücerrebân-ı zamân kadr-i zâtı temyîze
Mehekk-i tecrübeye urduğı 'ayâra bakar

(Zamanın tecrübeli insanları, kişinin kıymetini temyiz etmek için tecrübe mihengine vurarak ayarına bakar.)

⁵⁴ AE18b, M15b (der-kenar), Ö37 (Not: Lebîb AE)

4. Bulunca fursatı ebnâ-yı vakt celb-i zere
Ne nakd-i 'iffeti ihrâz ider ne 'âra bakar

(Zamane çocukları para kazanmaya fırsat bulunca ne iffete ne de namusa bakar.)

5. Kemâl u dânişi bir fülse satsañ almazlar
Zamâne merdümi dârât u iştihâra bakar

(Bilgi ve tecrübeyi bir fülse [değersiz para] satsan kimse almaz. Zamane halkı hep debdebe ve şöhrete bakar.)

6. Kudûm-ı dil-ber ile çeşm-dûz olup hâtır
Nigâh-ı hasret ile semt-i reh-güzâra bakar

(Dilberin gelişini bekleyen âşık, kalp gözünü de açıp hasretle sevgilinin yoluna bakar.)

7. Husûl-i kâm-ı dil-i zâr u haste yaklaştı
Hemân o nahl-ı nevûñ bârı bir bahâra bakar

(Yaralı ve ağlayan gönlün mutluluk zamanı yaklaştı. O yeni yetişen fidanın meyve vermesi hemen bir bahara bakar.)

8. İdüp dü kevnenden ümîdi kat' merdüm-i çeşm
'Atiyye-i kerem-i bâb-ı Kirdgâr'a bakar

(İki cihandan ümidini kesen insanın göz bebeği, Allah'ın kerem kapısından gelecek ikrama bakar.)

9. Le'îm-i bed-regûñ aldanma va'd-i kâzibine
Bu züll-tab' ile ne kavl u ne karâra bakar

(Cimrilerin yalan sözüne sakın kanma. Alçak tabiatlılar bu hâlleriyle ne söze ne de karara bakar.)

10. Ne fâ'ide bakalum Vâlî şî'r-gûlukdan
Sanâyi' ehli ki var renc-i kesb ü kâra bakar

(Vâlî, söyle bakalım şiir söylemekte ne fayda vardır? Sanat ehli kesb ü karın [kazanç] zahmetine bakar.)

39-VÂLÎ-NÂBÎ⁵⁵

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Hezâr-ı hâtırî teşvîke lâyık gül-beden yokdur
Güşâyış-bahş-ı çeşm-i ârzû bir pîrehen yokdur

(Gönül bülbülünü teşvik edecek bir gül yüzlü [sevgili] yoktur. İsteğin kör gözünü açacak bir gömlek yoktur.)

2. Mi'âd-ı aslıyi nişyâna çekmişler ne hâletdür
Zamâne merdüminde gâlibâ hubbu'l-vatan yokdur

(Verilen asıl sözü unutmuşlar, bu ne haldir? Zamane insanında galiba vatan sevgisi yoktur.)

3. Fazîhatda kıyâs-ı nefis idersin 'âlemi yek-ser
Derûnuñda senüñ bir ferde zâhid hüsn-i zan yokdur

(Rezillikte âlemi baştan başa nefesine kıyas edersin. Ey zâhit! Senin içinde hiçbir kimseye hüsnüzan yoktur.)

4. Leb-â-lebdür hum-ı hâtır mey-i esrâr-ı hikmetle
Ve lîkin keşf-i râza n'eyleyem bir mü'temen yokdur

(Gönül küpü hikmet sırlarının şarabıyla doludur. Lâkin sırları keşfedecek bir mütemen [güvenilir kimse] yoktur.)

5. Ni'âmla h'ân-ı 'âlem ser-be-ser ârâste ammâ
Tenâvül eyleyüp zevk idecek sende dehen yokdur

(Âlem sofrası baştan başa nimetle bezenmiş ama yiyip içip zevk edecek sende ağız yoktur.)

6. Hat-ı hûbâna bakmam sebze-i huld ise de zîrâ
Hücûm-ı gamla dilde h'âhiş-i seyr-i çemen yokdur

(Cennet bahçesi gibi de olsa güzellerin yüzüne bakmam. Hüznün hücumundan dolayı gönülde bahçe seyrine istek yoktur.)

⁵⁵ AE19b, M19b (der-kenar), Ö41 (Not: Nâbî AE)

7. Bizi ol şûh teşhîr eylemiş agyâra ey Vâlî
Tezekkür olmadık efsânemüz bir encümen yokdur

(Ey Vâlî, o şuh [güzel] bizi başkalarına teşhir eylemiş. Efsanemizin anlatılmadığı bir meclis yoktur.)

40-VÂLÎ-HAFÎD⁵⁶

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Şîrîn lebi hayât-dih-i cân hastedür
Şekker ile mülebbes olan magz pistedür

(Tatlı dudağı cana hayat verici, can ise hastadır. Dudağın şekerle karışmış özü fıstık gibidir.)

2. Ezhâr-ı gûne-gûnesin açmış riyâz-ı hüsn
Ammâ henüz mihr-i giyâsı ne-restedür

(Güzellik bahçesi, çeşit çeşit çiçekler açmış ama çimenin güzelliği henüz ortaya çıkmamıştır.)

3. Çâr ebruvânı sünbül-i mevzûn-ı bâg-ı huld
Hûş-bûy turreler iki şeb-bûy destedür

(Kaşlarının dört tarafı cennet bağının mevzun sünbülü, güzel kokulu saçları ise iki deste şebboydur.)

4. İtmiş şüru' midhat-ı gül-berg-i la'line
Şimdi dehân-ı hâme gül-âb ile süstedür

([Kalem] Gül yaprağına benzeyen dudağının methine başlamış, şimdi kalemin ağzı gül suyu ile yumuşamıştır.)

5. Ol şâh-ı mülk-i hüsn ile ıslâh-ı beyn için
Peyk-i hayâl şimdi arada firistedür

(O güzellik ülkesinin padişahı ile arayı düzeltmek için hayâl habercisi şimdi arada bir gelip gitmektedir.)

⁵⁶ AE19b, M16a (der-kenar), Ö38 (Not: Hafid AE)

6. Bir hoş beyâna kudreti yok şerh-i hâlini
Tanbûr-ı dilde târ-ı teşevvuk ki kestedür

(Hâlini anlatmak için bir güzel söz söylemeye kudreti yoktur. Gönül tanburunda şevklenme telinin ucu kişiye bağlıdır.)

7. Pür-sûz-ı tâb-ı sîne yatur zîr-i hâkde
Dil-dâdegân mürdeleri sanma restedür

(Parlak, yakıcı beden toprak altında yatar, yanmaya devam eder. Âşıklar ölse de kurtulduklarını zannetme.)

8. Zarf olamaz hayâl-i mey-i la'l-i nâbına
Seng-i kederle şişe-i hâtır şikestedür

(Kırmızı şarap gibi dudağın hayaline zarf olmaz. Gönül şişesi keder taşıyla kırılmıştır.)

9. Erbâb-ı tab'a düşmen-i dîrînedür zamân
Dostluk iderse kendi gibi nâ-dürüstedür

(Zaman, şairler için eskiden beri düşmandır. Dostluğu kendi gibi dürüst olmayanadır.)

10. Esfel-nevâzdur o büt-i sâde Vâlî hayf
Mânend-i âb-ı sâf hemân meyli pestedür

(O saf sanem [güzel] alçakları okşamaktadır. Vâlî yazık, saf su gibi her zaman meyli alçağadır.)

41-VÂLÎ-LEBÎB⁵⁷

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Sihâm-ı gamze dile evvelîn havâlesidür
Kemend-i gerden-i cân rişte-i kelâlesidür

(Gönle gamze oku atmak eskilerin âdetidir. Can boğazına kement atmak onların hısımlık bağıdır.)

⁵⁷ AE19b, M16b (der-kenar), Ö38 (Not: Lebîb AE, Tanzîr-i Lebîb Efendi Ö)

2. Görince şevkını vasf-ı gül-'izârında
Sarîr-i hâmeyi sandum hezâr nâlesidür

(Gül yanaklısının [sevgili] vasfı için şevkini görünce, hame [divit] gıcirtısını bülbül nalesi sandım.)

3. Şirâ⁵⁸ idende vefâ ile dilleri o perî
Zamân-ı hatt-ı nevi va'de-i ikâlesidür

(O peri [güzel] vefayla gönülleri satın aldı. Yeni hattının çıkma zamanı gelince anlaşmayı bozma kararı aldı.)

4. Gehî hamel gehî cedy ile hem-civârumsın
Mihrüne dest-i sipihrüñ 'aceb gazâlesidür

(Bazen hamel [koç burcu] bazen de cedy [oğlak burcu] ile etrafımdasın. Ceylan gibi güzelliğine feleğin eli değmiştir.)

5. Tamâm pîç u tâb u 'ukûd-ı müşkiledür
O zülf-i pür-şiken ahvâl-i dil risâlesidür

(O kıvrıkcık saç, çözülmesi müşkil bir düğüm, sanki gönlün hâllerini anlatan bir risaledir.)

6. Mey-i neşât iledür zevk-ı ni'met-i elvân
Kadeh-keşân-ı gamuñ yine gam nevâlesidür

(Türlü nimetlerin zevkine varmak neşe meyini içmekledir. Hüzün kadehini çekenlerin nevalisi [kısmet] yine hüzündür.)

7. 'Azîz-i vakt ise de zilleti mukarrerdür
Le'îme düşmen-i cân meşreb-i rezâlesidür

(Vaktin azizi ise de zillet çekmesi kesindir. Leimin [alçak kimse] can düşmanı rezil meşrebidir.)

8. Rakîbi tarda ne hâcet teveccühe Vâlî
Bu hats-i zâtı ki var mûcib-i izâlesidür

(Vâlî, rakibi tard etmek için ona bakmaya, iltifata ne gerek var. Zatında var olan bu pislik zaten onun kovulmasını gerektirir.)

⁵⁸ şira : şeydâ AE

42-VÂLÎ-EMÎRÎ⁵⁹

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. O ebrûlar ki zînet-bahş-ı pîşânî-i dil-cûdur
Sütûr-ı levha-i sîm üzre gûyâ lafz-ı yâ Hû’dur

(O kaşlar gönül alan alnın süsüdür. Sanki beyaz bir levha üzerine yazılmış yâ Hû lafzıdır.)

2. Degül bûse nigâh-ı dikkate doymaz letâfetden
O la‘l-i bî-bedel berk-i gül-i gülzâr-ı mînûdur

(Cennet bahçesinin gül yaprağını andıran o benzersiz kırmızı dudaklar, o kadar güzel ki öpmeye değil iyice bakmaya bile doyamazsın.)

3. Şemîmi dîde-i pür-‘illet-i cânı ider rûşen
Hemân pîrâheni pîrâhen-i Yûsuf’la hem-bûdur

(Kokusu, sekeratta yatan hastanın gözünü bile açar. Hz. Yusuf’un gömleğinin kokusuyla aynıdır.)

4. Cihânı bend ü teshîre çeküp râm itdiler âhir
Dü zülfi ‘ilm-i semmûrîde mâhir iki câdûdur

(Sonunda dünyayı büyüleyip kendilerine ramettiler. Sevgilinin iki tel saçı samur yakalama ilminde iki maharetli cadıdır.)

5. Tehî kalmaz hayâl-i kâkül ü gîsû-yı hoş-bûdan
Ya sünbüldür şükûfedân-ı hâtırda ya şeb-bûdur

(Kâkülün hayalinden ve güzel kokulu saçtan boş kalmaz. Gönül bahçesi ya sümbül ya da şebboy ile doludur.)

6. Ayırmaz dîdesin bir an nigâhın gayra sarf itmez
Temâşâgâh-ı ‘ârif dâ’imâ mir’ât-ı zânûdur

(Bir an gözünü ayırmaz, başkasına bakmaz. Ârif her zaman diz kapağı aynasına bakar.)

⁵⁹ AE20a, M21a (der-kenar), Ö42 (Not: Emîrî AE)

7. Müdebbir olmasa olmazdı dahli hâm u pişmişde
‘Abes zann itme mihri hânedân-ı dehre bânûdur

(Müdebbir olmasaydı ham ve pişmişe karışmazdı. Güneşin boşa döndüğünü sanma, dünya sultanının hanımıdır.)

8. Müsebbibdür iden esbâb-ı ‘ayşî herkese ta’yîn
Kilid-i rızkı sübyânûñ dahî destinde mâkûdur

(Herkesin yaşam sebeplerinin şartlarını ortaya koyan müsebbiptir, sebepleri icat edendir. Rızkının kilidi sabilerin elinde dahi açıktır.)

9. Sakın bî-bâk-i pâ-mâl eyleme her gördüğün hâki
Ya hatdır ya ruh-ı dil-cû ya gîsûdur ya ebrûdur

(Her gördüğün toprağı [insan] korkusuzca tepeleme. Ya ince tüy ya gönül alan yanak ya uzun saç veya kaştır.)

10. Degül bir bâgbân-ı kâbilûñ perverdesi hayfâ
Yazık ol gonca-i nahl-i nezâket böyle hod-rûdur

(Kabiliyetli bir bahçıvanın yetiştirmesi değildir. Ne yazık ki nezaket gülünün goncası böyle yabanidir.)

11. Nedür bu hark-ı ‘âdet vâdi-i bîgâneler Vâlî
Var ise hâme-i şûhuñ ya sâhirdür ya câdûdur

(Vâlî, bu harikulade, sıradışı tarzın ne kadar güzeldir? Şuh kalemin ya sihirbaz ya da cadıdır.)

43-VÂLÎ-NÂBÎ-EMÎRÎ-LEBÎB-ÂGÂH⁶⁰

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Her zamân hecr ile nâ-şâd ki dirler o bizüz
Nâle vü âhda üstâd ki dirler o bizüz

(Her zaman ayrılıktan mutsuz olan biziz derler. Âh ve inlemede üstad olan biziz derler.)

⁶⁰ AE20b, M23b, Ö46 (Not: Nâbî-Emîrî-Lebîb-Âgâh AE)

2. İderüz şem'-sıfat cismümüzi hâkister
Şu'le-i âh ile ber-bâd ki dirler o bizüz

(Mum gibi cismimizi eritip kül ederiz. Âhın şulesinden hâli berbat olan biziz derler.)

3. Çeşm-i pür-fitne vü sehâr ki dirler sensin
Küşte-i gamze-i cellâd ki dirler o bizüz

(Sen çok fitneci ve büyücü gözlüsün derler. Celladın gamzesinin maktülü biziz derler.)

4. Ne gülün vâslına irdük ne gülistân gördük
Bülbül-i bî-hûde-feryâd ki dirler o bizüz

(Ne güle kavuştuk ne de gülistan gördük. Beyhude feryat eden bülbül biziz derler.)

5. Vâliyâ zezeme-i şî'r ile pey-revlikde
Şâ'ir-i mu'cize-îcâd ki dirler o bizüz

(Ey Vâlî, şiir söylemeye önderlik ederken mucize icat eden şair biziz derler.)

44-VÂLÎ-NÂBÎ⁶¹

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Çeşm-i fenâya sürme olursa gubârumuz
Olur netice-bahş-ı emel intizârumuz

(Gubarımız [toz] kötü göze sürme olursa beklememiz arzu ettiğimiz sonucu mutlaka verir.)

2. Bu çârsûda düşdi kesâda meta'-ı dil
Nek'şâde kaldı hayf ki bengâh u bârumuz

(Gönül metaı bu çarşıda kesada düştü. Ne yazık ki çadır ve yükümüz hala açılmadı.)

⁶¹ AE21a, M24b, Ö47 (Not: Nâbî AE)

3. Ne tâzelig ne pîrligüñ lutfin anladuk
Oldı müsâvî fasl-ı hazân u bahârumuz

(Ne gençlik ne de ihtiyarlığın hayrını gördük. Hazan ve bahar faslimız eşit oldu.)

4. Kasd eylesek de gâhîce bir nîm-handeye
Ruhsat virür mi tâli'-i nâ-ber-karârumuz

(Bazen bir yarım gülüşe kastetsek [azıcık tebessüm etsek] kararsız talihimiz ruhsat verir mi?)

5. Yıllarla görmese bizi sormaz o bî-vefâ
Birdür yanında Vâlî firâr u karârumuz

(Yıllarca görmese de o vefasız bizi hiç sormaz. Vâlî, o vefasızın yanında olmamız da olmamız da birdir.)

45-VÂLÎ-ÂGÂH⁶²

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Der-i kusûr-ı merâmı küşâde görmemişüz
Dil-i fütâdeyi sadr-ı safâda görmemişüz

(İstek sarayının kapısının açık olduğunu görmemişiz. Üftade gönlü sefâ makamında görmemişiz.)

2. Leb-i ufukda tereddüt ider hübûtında
Nücûm-ı bahtumuzu irtikâda görmemişüz

(Ufkun dudağından inmede tereddüt eder. Şans yıldızını hiç yükselişte görmemişiz.)

3. Egerçi perverişinde kusûrumuz çokdur
Nihâl-i h'âhişi bir hoş-nümâda görmemişüz

(Gerçi yetiştirilmesinde kusurumuz çoktur ama istek fidanının [sevgili] güzel bir görüntüsünü görmemişiz.)

⁶² AE21b, M25b, Ö48 (Not: Âgâh AE, Nazîre li-Cenâbı Âgâh-ı Âmidî Ö)

4. ‘Aceb mahâreti var vasf-ı hüsn-i hulkında
Zebân-ı hâmeyi hergiz hatâda görmemişüz

(Yaratılış güzelliğini vasfetmede çok maharetlidir. Divitin ucunun asla hata ettiğini [yanlış yazdığını] görmemişiz.)

5. Tecessüs eylemişüz kûşe kûşe dikkat ile
Huzûr-ı kalbi bu mâtem-serâda görmemişüz

(Köşe bucak her yeri dikkatle araştırdık ancak bu matem yerinde kalp huzurunu [mutlu insan] görmemişiz.)

6. Dimâğı çâk ider ednâ şemîm-i gîsûsı
Bu bûy-ı dil-keşi müşg-i Hitâ’da görmemişüz

(Saçının azıcık kokusu dimağı paramparça etmektedir. Bu gönül çeken kokuyu Hitay [Çin] ülkesinin miskinde görmemişiz.)

7. Garîb hâleti var bûs-ı la’l-i cân-bahşuñ
Bu ta‘m u lezzeti âb-ı bekâda görmemişüz

(Can bahşeden dudağı öpmenin garip hali vardır. Bu tat ve lezzeti ölümsüzlük suyunda bile görmemişiz.)

8. Ecânib eylediği mihr u şefkati Vâlî
Nesîb ‘ad olunur akrabâda görmemişüz

(Ey Vâlî, yabancıların ettiği şefkat ve merhameti, temiz soylu en yakın akrabada görmemişiz.)

46-VÂLÎ-ÂGÂH⁶³

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Esîr-i seyr-i hüsnüñ deng⁶⁴ u hayrân olmadan kalmaz
Mutalsam gence hasretle nigeh-bân olmadan kalmaz

(Güzelliğinin seyrine esir olan mutlaka şaşırıp kalmadan olmaz. Tılsımlı hazineye dikkatle bakan gözcü olmadan olmaz.)

⁶³ AE21b, M26a, Ö48 (Not: Âgâh AE, Nazîre li-Cenâbî Âgâh-ı Âmidî Ö)

⁶⁴ deng: ebleh ve şaşkın demektür Ö

2. Gerekdür künc-i 'uzlet eşk-i hasret sûziş u hayret
Hemân dil-dâde olmak şem'-i sûzân olmadan kalmaz

(Uzlet köşesinin hasret gözyaşı, yakıcılık ve hayretle dolması gerekir. Her zaman gönül vermek [kelebek/âşik] için yakıcı mum olmadan olmaz.)

3. Ne bûs-ı dest u ne zevk-ı kenâr u ne nigâh-ı lutf
Karîn-i bezmi bend-i kayd-ı hicrân olmadan kalmaz

(Ne el öpme, ne sarılma ne de merhametli bir bakışa nail olur. Yârin meclisine yakın olan hicran kaygısına düşer, düşmeden olmaz.)

4. Mukarrer günde agyâr ile birkaç ceng-i nâ-ber-câ
Ta'alluk ol büte Sâm u Nerîmân olmadan kalmaz

(Ağyar ile günde birkaç defa yersiz mücadele mukarrerdir. O saneme [güzel] ulaşmak Sam ve Neriman olmadan olmaz.)

5. Kimi kim eylemişdür baht u ikbâl u şeref mümtâz
Cihânda Yûsufâsâ reşk-i ihvân olmadan kalmaz

(Kimini baht, ikbal ve şeref imtiyazlı etmiştir. Dünyada Hz. Yusuf gibi bir mertebeye ermek için kardeş kıskançlığı olmadan olmaz.)

6. İder mi pend-i pîrânûm kabûl ol şûh-ı sengîn-dil
Derûnî hayr-h'âhî düşmen-i cân olmadan kalmaz

(O taş kalpli şuh [sevgili] yaşlıların nasihatini kabul eder mi? İçten hayır isteyenin can düşmanı [nefis] olmadan olmaz.)

7. Çıkarmak şimdilik Vâlî dür-i ma'nâ-yı bâzâra
Kalenderveş ta'ayyüşle gazel-h'ân olmadan kalmaz

(Vâlî, mana incisini pazara çıkarmak ve kalenderce yaşayış şimdilik gazel okuyan olmadan olmaz.)

47-VÂLÎ-ÂGÂH⁶⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bûy-âşnâ-yı bâğçe-i fûrkat olmuşuz
Lezzet-şinâs-ı câm-ı mey-i mihnet olmuşuz

(Firkat bahçesinin kokusuna aşına olmuşuz. Sıkıntı veren kadehteki şarabın lezzetine alışmışız.)

2. Ol tıfl-ı nev-res olmadı mihr u vefâ-şinâs
Hayfâ ki çâker-i şeh-i nev-devlet olmuşuz

(O yeni yetişen güzel hiç merhametli ve vefalı olmadı. Ne yazık ki yeni padişaha köle olmuşuz.)

3. Câm-ı ecel bile bize hecr-âver olamaz
Şol deñlü şâhid-i gama germ-ülfet olmuşuz

(Ölüm bile bizi ayıramaz. Hüzün veren dilberle [sevgili] o kadar sıkı fıkı olmuşuz.)

4. Pürdür tamâm cevri ile tomâr-ı şekvemüz
'Arz-ı merâma muntazır fırsat olmuşuz

(Şikâyet torbamız tamamen eziyetle dolmuştur. Meramımızı arz etmek için fırsat gözler olmuşuz.)

5. Vâlî bu bey'gâhda eşk-i yetîmveş
Ol gevherüz ki kâsid u bî-kıymet olmuşuz

(Vâlî, bu pazarda yetimin gözyaşı gibi bir cevheriz ki istenmeyen ve kıymet görmeyen olmuşuz.)

⁶⁵ AE22a, M26b, Ö49 (Not: Âgâh AE)

48-VÂLÎ-ÜMNÎ⁶⁶

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Hemîşe fârig-ı gavgâ-yı 'izz u câhuz biz
Fîrâz-ı taht-ı tecerrüdde pâdişâhuz biz

(Makam ve şöret kavgasının her zaman dışındayız. Tecerrüt [yalnızlık] tahtının üstündeki padişahız.)

2. Guşâde olsa n'ola dâ'imâ dür-i ümmîd
Netîce-i eser-i âh-ı subhgâhuz biz

(Ümit incisi daima açık olsa ne olur? Sabah vaktinde esen âh yelinin bıraktığı izin neticesiyiz.)

3. Nikâb-ı zülfini ref' itdi bâd-ı âh henüz
Hicâbdan yine hasret-keş-i nigâhuz biz

(Âh yeli yârin saçının örtüsünü kaldırdı. Utanmaktan bakamadığımız için yine hasret çekmekteyiz.)

4. Ne 'aşkdan gilemendüz ne gamdan âzürde
Elem-keşîde-i baht-ı derûn-siyâhuz biz

(Ne aşktan şikayetçi ne de gamdan incinmişiz. Sadece elem çeken bahtı siyahlarıdır.)

5. Kemâl-i feyz-i mahabbet degül midür Vâlî
Ki tab'-ı rûşen ile gıbtagâh-ı mâhuz biz

(Parlak tabiatımızla [şairlik] ayın bile gıpta ettiği biziz. Vâlî, bu durum muhabbet feyzinin kemal noktası değil midir?)

⁶⁶ AE22a, M27a, Ö49 (Not: Ümnî AE)

49-VÂLÎ-ÂGÂH⁶⁷

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

1. Eyleme tahrîk tîg-ı cevır ile feryâdumuz
‘Âlemi hâkister eyler âh-ı âteş-zâdumuz

(Eziyet kılıcıyla feryadımızı tahrik etme. Âlemi yanık âhımız kül eyler.)

2. Öyle Ya‘kûb‘uz ki feyz-i ittihâd-ı ‘aşkıdan
Bûy-ı pîrâhen virür ser-vakt-i hüzn-âbâdumuz

(Aşkın feyzinden öyle Yakub‘uz ki bize hüznü giderici en güzel haberi gömlek kokusu verir.)

3. Öyle kesb-i nûr idinmiş pertev-i ruhsârdan
Gavta eyler cûy-ı şîr içre dil-i Ferhâd‘umuz

(Yanağının ışığından öyle feyizlenmiş ki gönlümüz Ferhâd gibi süt ırmağında yüzer.)

4. Nâ‘il-i gül de olursak terk-i efgân itmezüz
Bülbül-i âşüfte-hâlüz böyledür mu‘tâdumuz

(Güle nail olsak da feryadımız bitmez. Âdetimiz budur, perişan halli bir bülbülüz.)

5. Hâmeyi herkes bu vâdîde tek u tâz idemez
Rûh-ı Sâ‘ib‘dür bu yolda Vâliyâ üstâdumuz

(Hâmeyi [divit] bu vadide herkes koşturamaz. Ey Vâlî, bu yolda üztadımız Tebrizli Sâib‘in ruhudur.)

⁶⁷ AE22a, M27a, Ö49 (Not: Âgâh AE, Nazîre-i Âgâh Ö)

50-VÂLÎ-ÂGÂH⁶⁸

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bizler 'uyûn-ı ehl-i hakâyıkda merdümüz
Ahdâk-ı çeşm-i sâhib-keşf ü tekellümüz

(Bizler hakikat ehlinin gözlerindeki merceğiz. Konuşan ve keşif sahibi gözün göz bebeğiyiz.)

2. Olmaz nasîbi reşha-i nâ-çizi kimsenüñ
Sahbâ-yı zât-ı sırr ile pür-cûş olan humuz

(Bir damlası bile kimseye nasip olmayan, içi sırlı şarapla dolu olan şarap küpüyüz.)

3. Ezhâr-ı hande gül gibi itmez degül
Ammâ çü gonca mest-i şerâb-ı tebessümüz

(Gül gibi açılıp etrafa gülücükler dağıtabiliriz ama gonca gibi tebessüm şarabından mest olmuşuz.)

4. Ger murg isek de murg-ı beyâbânî sanmañuz
Bâg-ı edebde bülbül-i rengîn-terennümüz

(Gerçi kuşuz ama çöl kuşu [karga] sanmayınız. Edep bağında güzel şarkı okuyan bülbülüz.)

5. Peşmîne-pûş-ı tekye-i sıdk u emanetüz
Müstagni-i tefâhür-i sincâb u kâkumuz

(Doğruluk ve güven tekkesinin [dervişlik] hırkasını giymişiz. Sincap ve kakumun [kürkü makbul hayvan] fahrinden müstağniyiz.)

6. Tefvîz idüp umûrumuzı hükm-i Hâlık'a
Her emrimüzde münkir-i te'sîr-i encümüz

(İşlerimizi Allah'ın hükmüne ısmarladık. Her işimizde nücumperestler gibi yıldıza bakmayız.)

7. Kâfir de görse hâlimüzi rahm ider bize
Üftâdelikle saña mahall-i terahhumuz

⁶⁸ AE22b, M27b, Ö50 (Not: Âgâh AE, Nazîre-i Âgâh-ı Âmidî-i Semerkandî Ö)

(Kâfir de görse bizim halimize acır. Sana kulluk etmekle senden merhamet istiyoruz.)

8. Ma'nîde bahr-ı bî-hadd u pür-dürr ü gevherüz
Zâhirde gerçi Vâlî ne cûyuz ne kulzümüz

(Vâlî, görünüşte ne ırmak ne de deniziz ama manada içi cevher dolu, sahili olmayan büyük bir okyanusuz.)

51-VÂLÎ-ÂGÂH-MUCÎB⁶⁹

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. O nev-resîde gülüñ şimdi hem-zebânı bizüz
O nahl-ı nâzuñ edeblerle bâgbânı bizüz

(O yeni yetişen gülle gönlü, dili bir olan biziz. O naz fidanını edeple büyüten, yetiştiren bahçıvan biziz.)

2. Nikât-ı nüsha-i hicrânı harf harf bilürüz
Kemîne mekteb-i 'aşkuñ sevâd-h'ânı bizüz

(Hicran nüshasının nüktelerini harf harf biliriz. Aşk mektebinin yazılarını okuyan zavallı biziz.)

3. Humâr keyfini sad pâre görmüş anlamışuz
Bu köhne mey-kedenüñ köhne mey-keşânı bizüz

(Sarhoşluğun keyfini paramparça olup görmüş, anlamışız. Bu köhne meyhanenin eskiden beri şarap içenleri biziz.)

4. Şükûfeş nem-i lutfuñla olalı sîr-âb
Tamâm ta'ne-zen-i âb-ı zindegânı bizüz

(Çiçek gibi rahmet nemiyle tamamen suya kanmış olalı, hayat suyuna ta'n eden biziz.)

5. Sarîr-i hâme ile Vâlî hitta-i 'Acem'üñ
Nihâde sürme-i âvâz-ı bülbülânı bizüz

⁶⁹ AE22b, M27b, Ö50 (Not: Âgâh-Mucîb AE)

(Kalem cızırtısı ile Vâlî, Acem diyarının bülbüllerinin [Fars şairleri] avazına konulmuş sürme biziz.)

52-VÂLÎ-ÂĞÂH⁷⁰

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Hûn oldu dil müşâhede-i rûy-ı yârsız
Olmaz küşâde hâtır-ı gonca bahârsız

(Yârin yüzünü göremediği için gönül kanla doldu. Bahar olmadan goncanın gönlü açılmaz.)

2. Pâ-mâl o deñlü cevır ile mir'ât-ı hâtırum
Mânend-i câdde bir nefes olmaz gubârsız

(Gönül aynam sıkıntıyla o kadar ayakaltı oldu ki cadde gibi bir an tozsuz olmaz.)

3. Çeşm-i siyâhı itdi beni vahşet-âşnâ
Oldum çü sâye-i rem-i âhû karârsız

(Siyah gözü beni deli etti, vahşilerle dost oldum. Ceylanın ürkek gölgesi gibi kararsız oldum.)

4. Kâlâ-yı hüsni kesret-i 'uşşâk artırur
Gülzâra kim nigâh ider olsa hezârsız

(Âşıkların çokluğu güzellik sermayesini artırır. Bülbüller [âşık] olmasa gül bahçesine kim bakar?)

5. Vâlî bu deñlü nevhaya bâ'is nedür yine
Kim nâ'il oldu vasl-ı gülistâna hârsız

(Vâlî, yine bu kadar feryadın sebebi nedir? Dikensiz gül bahçesine kim vasıl olmuştur?)

⁷⁰ AE23a, M28b, Ö51 (Not: Âğâh AE, Nazîre-i Âğâh Ö)

53-VÂLÎ-ÂGÂH⁷¹

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Bildüğüm neş'e-i peymâneyi herkes bilmez
Şive-i nergis-i fettâneyi herkes bilmez

(Benim bildiğim peymane [şarap] neşesini herkes bilmez. Çok fitneci nergis bakışın işvesini herkes bilmez.)

2. Ne kadar bezmine nâ-mahrem isem de yârũñ
Ben kadar meşreb-i cânâneyi herkes bilmez

(Yârin bezmine ne kadar nâmahrem isem de onun meşrebini benim kadar herkes bilmez.)

3. Bulunursa yine ‘âşıkda sadâkat bulunur
Hakk-ı nân u nemek u dâneyi herkes bilmez

(Bulunursa da yine âşıkta sadakat bulunur. Tuz ekme ve tâne hakkını herkes bilmez.)

4. Gördüğũñ nüsha degül nüsha-i ‘irfân zâhid
Reviş-i semt-i zarîfâneyi herkes bilmez

(Ey zâhit! Gördüğün nüsha [insan] sıradan bir nüsha değil, irfan nüshasıdır. Zarifler semtinin yürüyüş tarzını herkes bilmez.)

5. Vâlî şükr eyle ki yâr ile bulunduñ tenhâ
Olduğũñ kûşe-i vîrâneyi herkes bilmez

(Vâlî, şükret ki yâr ile yalnız bulundun. Bulunduğün virane köşesini herkes bilmez.)

⁷¹ AE23b, M28b, Ö51 (Not: Âgâh AE, Nazîre li-Cenâbı Âgâh-ı Âmidî Ö)

54-VÂLÎ-ÂGÂH⁷²

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Ne hevâyuz ne heveskâr pesendîdesiyüz
Bir diyâruz ki dil-i zâr pesendîdesiyüz

(Ne havayız ne de heveskârlar tarafından beğenilmişiz. Bir diyarız, inleyen gönül tarafından beğenilmişiz.)

2. Levn-i pîrâne ile verd-i sefîde döndük
Bînde bir kûşe-i destâr pesendîdesiyüz

(Yaşlı buruşuk görüntümüzle beyaz güle döndük. Binde bir sarık sarma köşesi [mescid/tekke] tarafından beğenilmişiz.)

3. Ehl-i hüsne n'ola behcetde ruhsâr olsak
Reng ü bûyuz gül ü ezhâr pesendîdesiyüz

(Sevinçli hâlimizle güzeller gibi mutlu görünsek ne olur? Renk ve kokuyuz, gül ve çiçekler tarafından beğenilmişiz.)

4. Hâkimüz hâsîyetin derk idemez zâhirini
Sürmeyüz kim ulü'l-ebîsâr pesendîdesiyüz

(Yüzeysel bakanlar toprağımızın özelliğini bilemez. Sürmeyiz, Ulülebsar [basiret sahipleri] tarafından beğenilmişiz.)

5. Nev-zuhûrânı komaz zu'mı pesende bizi lîk
Köhne merdân-ı ser-kâr pesendîdesiyüz

(Yeni yetmeler bizi beğenmez lâkin eski mert kişilerin tarafından beğenilmişiz.)

6. Seng-i tezyîfîni çalsun serine bî-dâniş
Katı çok sâhib-i mi'yâr pesendîdesiyüz

(Akılsız, aşağılama taşını başına çalsın. Pek çok mihenk sahibi, ayar bilen [sarraf] tarafından beğenilmişiz.)

⁷² AE24a, M30a, Ö53 (Not: Âgâh AE, Nazîre li-Cenâbı Âgâh-ı Semerkandî Ö)

7. Sanma pes-mânde-i dükkânçe-i kadrüz Vâlî
Rûy-ı kâruz ki harîdâr pesendidesiyüz

(Vâlî, bizi değerli eşya satan dükkânın döküntüsü sanma. Dükkânın kâr [reklam] yüzüyüz, müşteriler tarafından beğenilmişiz.)

55-VÂLÎ-ÂGÂH⁷³

[fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün]

1. Şevketin bulmuş o şüh-ı sâdemüz
Pâdişâh olmuş gibi şeh-zâdemüz

(O temiz şuhumuz [sevgili] haşmetini bulmuş. Şehzâdemiz sanki padişah olmuş.)

2. Hatt-ı butlân çekdi satr-ı lutfâ yâr
Zâyî‘ oldı hayf cârû’l-‘âdemüz

(Yâr, lütuf satırını yanlış yazdığı için yazık ki umduğumuz gelir zayı oldu.)

3. Her tenük-zarfa degül şâyân-ı feyz
Hâsdur erbâb-ı hûşa bâdemüz

(Her yeni yetmeye feyiz ve bereket sunmaz. Bâdemiz akıl sahiplerine hastır.)

4. Ni‘met-i elvâna yokdur reşkümüz
Hûn-ı dildür ni‘met-i âmâdemüz

(Çeşit çeşit nimetlere hasetimiz yoktur. Bizim için hazırlanan nimet kanlı yürektir.)

5. Cürm ile rüsvâ olurduk Vâliyâ
Perde-i gayb olmasa seccâdemüz

(Ey Vâlî! Gayb perdesi seccademiz olmasa işlediğimiz günahla rezil rüsva olurduk.)

⁷³ AE24a, M30b, Ö53 (Not: Âgâh AE)

56-VÂLÎ-ÂĠÂH⁷⁴

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Zâlim eylerse de mazlûma zarar çok sürmez
Ân-ı vâhidde geçer 'ömr-i şerer çok sürmez

(Zâlim mazlûma zarar verse de çok sürmez. Kıvılcımın ömrü bir anda biter, çok sürmez.)

2. Her kemâlin olur elbette zevâli der-pey
Yek-şebe ancak olur bedr-i kamer çok sürmez

(Her kemâlin sonunda elbette bir zevali vardır*. Ayın ondördü bir geceliktir, çok sürmez.) [*Atasözü: Her yokuşun bir inişi, her inişin bir yokuşu vardır.]

3. Şeh-suvârum siteme itse de irhâ-yı 'inân
Gâhice tevsen-i âzârı çeker çok sürmez

(İyi ata binen yiğit sitem etmeme dizginini çekse de bazen serkeş atını azarlar, çok sürmez.)

4. Âlet-i gayr ile da'vâ-yı secâ'at olmaz
El atına binen elbette iner çok sürmez

(Başkasının âleti [kılıç] ile yiğitlik davası güdülmez. El atına binen elbette iner*, çok sürmez.) [*Atasözü: Emanet ata binen tez iner.]

5. Tahtgâh-ı çemeni kendüñe bâkî sanma
Bu tarâvet giçer ey gonca-i ter çok sürmez

(Çemen tahtını kendin için ebedî sanma. Ey taze gonca! Bu körpelik hemen geçer, çok sürmez.)

6. Baña ragmen mi rakîbe bu kadar ikrâmuñ
İrişür aña da te'sîr-i nazar çok sürmez

(Rakibe bu kadar ikramın bana rağmen mi? Ona da nazar tesir eder, çok sürmez.)

⁷⁴ AE24b, M31a, Ö54 (Not: ÂĠâh AE, Nazîre li-Cenâbî ÂĠâh Efendi Ö)

7. Sanmañuz kula karâr ide sipihr-i gaddâr
İtdügi va‘deye der-hâl döner çok sürmez

(Gaddar feleğin kula karar yeri olacağını sanmayınız. Verdiği sözden hemen cayar, çok sürmez.)

8. Dehr kibr ehline zilletle mücâzât eyler
Degme mestâneye kim kendi düşer çok sürmez

(Felek, kibir ehline zillet cezasını verir. Sarhoşa dokunma, zaten kendi düşer, çok sürmez.)

9. Vâlî’yi bir iki gün lutf ile magrûr itdün
Bilürüz meşrebün ey nûr-ı basar çok sürmez

(Vâlî’yi lütfunla bir iki gün gururlandırdın. Ey basiret nuru! Meşrebini biliriz, bu hal çok sürmez.)

57-VÂLÎ-ÂGÂH⁷⁵

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Sebeb-i cevr-i firâvânını bilmez degülüz
Nâziş-i bî-had ü pâyânını bilmez degülüz

(Çok eziyet etme sebebini bilmez değiliz. Sonsuz güzelliğini bilmez değiliz.)

2. Rukabânuñ iderüz hiffet ü sıkılın temyîz
Biz o manzûmenün evzânını bilmez degülüz

(Rakiplerin ağırlığını ve hafifliğini biliriz. Biz o manzumenin veznini bilmez değiliz.)

3. Zâhidün bilmedik agrâzını bizden ammâ
İtdügi ‘işret-i pinhânını bilmez degülüz

(Zâhidin bizden ne istediğini bilmedik ama ettiği gizli işretini bilmez değiliz.)

⁷⁵ AE25b, M32b, Ö56 (Not: Âgâh AE)

4. Görüp î mâların agyâra tecâhül iderüz
Şîve-i nergis-i fettânını bilmez degülüz

(Başkalara imalarını görüp görmezden geliriz. Çok fitneci nergis gibi baygın gözün işvesini bilmez değiliz.)

5. Râzıyuz telhî-i zehr-âbe-i hecre yoksa
Mısr-ı vasluñ şekeristânını bilmez degülüz

(Ayrılığın zehirli suyunun acılığına razıyız. Kavuşma şehrinin şekeristan gibi tatlılığını bilmez değiliz.)

6. Lutf u kahrın nigeş-i evveli iş'âr eyler
Meşreb-i çeşm-i suhandânını bilmez degülüz

(İlk bakışı lütuf ve kahrını gösterir. Konuşanların gözünün meşrebini bilmez değiliz.)

7. İderüz bâde-i gül-gûn ile def'-i âlâm
Derd-i hecrûñ katı dermânını bilmez degülüz

(Kırmızı bâdeyle elemeleri defederiz. Ayrılık derdinin çok dermanı vardır, bilmez değiliz.)

8. Bize ta'rife ne hâcet demiş agyâra o meh
Vâlî'nin rütbe-i 'irfânını bilmez degülüz

(Başkalara o meh [sevgili] demiş ki onu bize tarif etmeye ne gerek var? Vâlî'nin anlayış seviyesini bilmez değiliz.)

58-VÂLÎ-ÂGÂH⁷⁶

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Meclis-fürûz-ı gayr olalı âfitâbumuz
Gün günden artık olmadadır ıztırâbumuz

(Güneşimiz [sevgili] gayrın meclisini aydınlatmaya başladığından beri ıztırabımız günden güne artmaktadır.)

⁷⁶ AE25b, M33a, Ö57 (Not: Âgâh AE, Âgâh'a Nazîre Ö)

2. Hürşîdi âftâbı ider tâb-ı çehresi
Biñ nâz ile tulu' idicek âfitâbumuz

(Güneşimiz nazlı nazlı doğunca, onun parlak çehresi güneşe ışık verir.)

3. Her şeb hayâl-i sîne-i sîmîn-i yâr ile
Nesrînsitân-ı hulde döner câme-h^vâbumuz

(Her gece yârin güzel göğsünün hayaliyle yatağımız cennetin nesrin bahçesine döner.)

4. Revnak kalur mı hâtem-i zerrîn-ı câmda
Fass-ı nigîni olmasa la'l-i müzâbumuz

(Erimiş dudağımız yüzüğüne yüzük taşı olmasa altın işlemeli kadehin mühründe renk kalır mıydı?)

5. Hem-meşrebân-ı belde-i tagyîr-i düşmenüz
Temyîz olunmaz ise n'ola şeyh u şâbumuz

(Düşmana mekân değiştirtme konusunda hepimiz aynı fikirdeyiz. Gencimiz, ihtiyarımız temyiz olunmasa ne olur?)

6. Zâhirde reng gibi degülsek de ger karîn
Ammâ çü bûy o goncaya var intisâbumuz

(Görünüşte aynı renk gibi birbirimize yakın değilsek de koku gibi o goncaya intisabımız vardır.)

7. Çokdan o şûhı eyler idük zîb-i câme-h^vâb
Tahsîl-i kâma olsa idi irtikâbumuz

(Kâm almak niyetinde olsaydık o şuhu [güzel] çoktan yatağın süsü ederdik.)

8. Doymaz tahayyül-i leb-i cânâna taraf-ı dil
Aslında Vâlî şîşe-şikendür şarâbumuz

(Gönül tarafı cananın dudağını hayal etmeye doymaz. Vâlî, aslında şarabımız şîşe kırandır.)

59-VÂLÎ-ÂGÂH⁷⁷

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bir tıfl-ı şûhı zîb-i kenâr itmek isterüz
Meşref-i cidâra nakş u nigâr itmek isterüz

(Bir taze şuhu [sevgili] tablo süsü yapmak isteriz. Duvarın en yüksek yerine onun resmini çizmek isteriz.)

2. Feyz-i hevâ-yı hattı ile bir perîveşüñ
Sahn-ı dili benefşe bahâr itmek isterüz

(Peri gibi bir güzelin hattının havasının feyziyle gönlümüzde bahar menekşesi açmak isteriz.)

3. Sâz-ı mahabbete dili târ itmeden garaz
Hem-vâre-i âh u nâle vü zâr itmek isterüz

(Muhabbet sazına gönlümüzü bağlayarak onun ağlama ve inlemesine eşlik etmek isteriz.)

4. Yine nukûd-ı tâ'at-ı çil-sâleyi bu şeb
Bezm-i visâle bezl u nisâr itmek isterüz

(Kırk yıllık ibadet nakdini [birikimi] bu gece kavuşma meclisinde bol bol harcamak isteriz.)

5. Vâlî mizâc-ı bahtı hevâ-yı vatan biraz
Virdi fesâda terk-i diyâr itmek isterüz

(Vâlî, vatan havası kısmetin sıhhatini biraz bozdu, vatani terk edip başka diyara gitmek isterüz.)

⁷⁷ AE26a, M34a, Ö58 (Not: Âgâh AE)

60-VÂLÎ-ÂGÂH⁷⁸

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

1. Bezle-senc-i meclis-i şâhâne olmuşlardanz
Mîr-i bezm-i sohbet-i cânâne olmuşlardanz

(Şahane bir meclisin nükteçisi olmuşuz. Sevgiliyle tertip edilen sohbet meclisinin reisi olmuşuz.)

2. Kaydumuz yok nîk ü bed temyîzin idrâk itmeden
Neş'e-i 'irfân ile mestâne olmuşlardanz

(Kaydımız yok [deliyiz] iyi ve kötüyü idrak edemiyoruz. İrfan neşesi ile sarhoş olmuşuz.)

3. Fikr-i 'ukbâ ber-araf ser-mâye-i tâ'at be-kef
Dem-be-dem leb-ber-leb peymâne olmuşlardanz

(Ukba düşüncesini bir yana atıp ibadet sermayesi olarak durmadan dolan şarap kadehini ele almışız.)

4. Ba'd-ez-în olsak n'ola seccâde-i takvâ be-dûş
Çok zamân cârûb-keş-i meyhâne olmuşlardanz

(Bundan sonra takva seccadesini omuzumuza atsak ne olur? Çok zaman meyhanenin temizlikçisi olmuşuz.)

5. Vâliyâ fikr-i sevâd-ı zülfle mânend-i Kays
Deşt-gird-i hayretüz dîvâne olmuşlardanz

(Ey Vâli, siyah saça kavuşma düşüncesiyle Kays gibi hayret çölüne düşmüş, mecnun olmuşuz.)

⁷⁸ AE26a, M34a, Ö58 (Not: Âgâh AE, Âgâh'ı Tanzîr Ö)

61-VÂLÎ-ÂGÂH⁷⁹

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Pâk-bâzuz ruh-ı dildâr pesendîdesiyüz
Hûy-şermüz gül-i ruhsâr pesendîdesiyüz

(Vefalı kimseyiz, sevgili tarafından beğenilmişiz. Utançtan terlemişiz, kırmızı güle benzeyen yanak tarafından beğenilmişiz.)

2. Lokedâr itmemişüz zeyl-i kabâ-yı va'dî
İffetüz meşreb-i ebrâr pesendîdesiyüz

(Söz elbisesinin ucunu kirletmemişiz. İffetliyiz, faziletli kimseler tarafından beğenilmişiz.)

3. Müntehab beyt gibi zikrümüz itmekde müdâm
Harf-i şûhuz dehen-i yâr pesendîdesiyüz

(Berceste beyit gibi durmadan zikredilmekteyiz. Yârin ağzına uygun şuh [güzel] bir harfiz, beğenilmişiz.)

4. Sa'yümüz hayrdur a'dâ-yı bed-endîşe bile
Hüsn-i ahlâk ile ahyâr pesendîdesiyüz

(Kötü niyetli düşmanlara bile iyilik yaparız. Güzel ahlakımızla kâmil insanlar tarafından beğenilmişiz.)

5. Ehl-i gaflet ne bilür rütbe-i keyfiyyetümüz
Neş'eyüz rind-i kadeh-kâr pesendîdesiyüz

(Gaflet ehli manevi derecemizi ne bilsin? Neşeyiz, kadeh çeken rintler tarafından beğenilmişiz.)

6. Virmeyüz sıkl u elem herkese mahzûnluk ile
Gam isek de yine gam-h'âr pesendîdesiyüz

(Herkes kederli görünmekle sıkıntı vermeyiz. Üzüntü isek de yine gam çekenler tarafından beğenilmişiz.)

⁷⁹ AE26a, M34b, Ö59 (Not: Âgâh AE)

7. Vâlî bu tab‘-ı selîs ile degül Rûm içre
Mülk-i İrân‘da da emsâr pesendîdesiyüz

(Vâlî, bu selasetli üslupla sadece Anadolu‘da değil İran ülkesinde de büyük şehirler tarafından beğenilmişiz.)

62-VÂLÎ-LEBÎB⁸⁰

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Görince kâkül-i cânânı bî-karâr oluruz
Bu dâmgâhda sayyâd iken şikâr oluruz

(Cananın kâkülünü görünce karasız oluruz. Bu dünyada avcı iken av oluruz.)

2. Cihânı nâle-i dil-keşle pür-sürûr iderüz
Kaçan ki bir gül-i nev-resteye hezâr oluruz

(Yeni yetişen bir gülün karşısında bülbül olduğumuzda gönül çeken inlemeyle cihanı çok sevindiririz.)

3. Şetâret ehline bi‘t-tab‘ olmayuz hem-dem
Bir ehl-i gam göricek lik gam-güsâr oluruz

(Sevinçli olanlarla doğal olarak arkadaş olmayız fakat üzüntülü birini görünce tesellici oluruz.)

4. Dimâga neşve-i câm-ı gurûr ider îrâs
Ne dem ki ‘âlem-i hulyâda kâmkâr oluruz

(Ne zaman hayal âleminde mutlu olsak, gurur kadehi akla neşve iras eder.)

5. Me‘âl-i bâtını nâ-dâna itmesek izhâr
Ne müstehakk-ı melâm u ne harc-ı dâr oluruz

(Gönlün halini câhile izhar etmesek, ne ayıplanmaya müstehak ne de evin harcı oluruz.)

6. Vücûdı mürte‘ iş eyler telâş-ı gûn-â-gûn
Semend-i vuslata bir lahza kim süvâr oluruz

(Bir an vuslat atına binsek, aşırı korku ve heyecan vücudumuzu titretir.)

⁸⁰ AE26b, M26b (der-kenar), Ö60 (Not: Âgâh AE)

7. Dü hâsiyetli devâ-yı mücerrebüz Vâlî
Sadîka pâ-zehir a'dâya zehr-i mâr oluruz

(İki özelliği olan tecrübe edilmiş ilacız. Ey Vâlî, dostu panzehir, düşmana ise yılan zehri oluruz.)

63-VÂLÎ-NÂBÎ⁸¹

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Dalâl-pîşe-i bed-zâta pîşvâ dinmez
Hazer ki gûl-ı beyâbâna reh-nümâ dinmez

(Sapkınlığı huy edinmiş kötü kimselere reis denmez. Çöl cininden sakın, ona yolgösterici denmez.)

2. Zalâme 'add olunur celb-i cerrî-i cerrâr
Tagallübâne olan h'âhişe recâ dinmez

(Dilencinin ısrarla istemesi hoş karşılanmadığı gibi zorbalıkla yapılan isteğe de istek denmez.)

3. Ne gûne vasf olunur rûy-ı baht-ı zulmet-fâm
Asılda merdüm-i Sûdâna hoş-likâ dinmez

(Bahtı kara birinin yüzü nasıl vasfolunur? Aslen Sudanlı [esmer] olan birine güzel yüzlü beyaz adam denir mi?)

4. Riyâ odur ki benî-nev'e sarf ola yoksa
Rızâ-yı dil-bere tab'ıyyete riyâ dinmez

(Gösteriş insan nevine sarfolunsa ona riya denir, yoksa dilberin rızasına uygun olan davranışa riya denmez.)

5. Kunût-ı tâm ile me'yûs olur hayâtından
Zebân-ı dirâzî-i me'yûsa ictirâ dinmez

(Tam ümitsizlikle hayatından ümit keser. Ümitsiz kişiye laf atana cesur denmez.)

⁸¹ AE26b, M30b, Ö63 (Not: Nâbî AE)

6. Ümîd-i saltanat itse gedâ degül mâni'
Husûlî mümkün olan emre hûlyâ dinmez

(Köle, saltanat ümit etse imkânsız değil, gerçekleşmesi mümkün olan işe hûlyâ denmez.)

7. Giyâh-ı mezbelenüñ nazretse rûzesine
Nebât-ı aslî gibi Vâliyâ nemâ dinmez

(Ey Vâli! Mezbelelikte biten otun büyümesine bakılsa, doğal bitki gibi yerden bitip büyümüş denmez.)

64-VÂLÎ-LEBÎB⁸²

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Degül ki cezbe-i 'aşk ile yâri yâr iderüz
Murâd idersek eger goncayı hezâr iderüz

(Aşkın cezbesiyle yâri sevgili edemeyiz sanma. Eğer istesek goncayı [maşuk] bülbül [âşık] ederiz.)

2. Tekâsül ile kalır hâlî dâmımız yoksa
Gazâl-ı mihri bile istesek şikâr iderüz

(Tembellik edersek tuzağımız boş kalır. İstersek en güzel ceylanı bile av ederiz.)

3. Görince 'ârız-ı hûy-gerdesin safâ buluruz
Şarâb-ı şebnem ile def'-i hâr hâr iderüz

(Terlemiş yüzünü görünce sefâ buluruz. Çiğ tanesi şarabıyla dikenin dikenini defederiz.)

4. Hemân tefekkür-i ebrû-yı zerden itdikçe
Harîm-i hâtırı bir kasr-ı zer-nigâr iderüz

(Altından yapılmış ebru sanatını tefekkür ettikçe, hemen gönül evini altın putun sarayı ederiz.)

⁸² AE26b, M27a (der-kenar), Ö61 (Not: Lebîb AE)

5. Hayâl-i hâl u ruh u la'1-i âteşini ile
Gıdâ-yı murg-1 dili dâne-i şerâr iderüz

(Siyah ben, kırmızı yanak ve ateşli dudağın hayaliyle gönül kuşunun gıdasını kıvılcım tanesi ederiz.)

6. Tesâdüf itdi nüvîd-i hatı zamân-1 güle
Zamâne korsa eger belki bir bahâr iderüz

(Hat yazısı gül zamanına tesadüf etti. Eğer zamane elverirse belki bir bahar ederiz.)

7. Bozuk düzen komayız 'ûd-1 'işreti hergiz
Zih-i mahabbeti elbette aña târ iderüz

(İşret meclisinin ut çalgısını asla düzeni bozuk bırakmayız. Sevgi kirisini elbette ona tel ederiz.)

8. Vücûdı hep gül-i dâg ile eyleyüp tezyin
Visâli sorana bir nahl-1 müste'âr iderüz

(Vücudu tamamen gül gibi yarayla tezyin edip kavuşmayı sorana gülfidanını bir istiare ederiz.)

9. Ten-i 'alîlimizi kâbil-i nemâ sanırız
Dıraht-1 huşkdan ümmîd-i berk u bâr iderüz

(Hasta tenimizin iyileşeceğini sanırız. Kurumuş ağaçtan yaprak ve meyve ümit ederiz.)

10. İsbet üzre çıkar re'y-i Sâ'ib'i Vâlî
Lebîb-i nâzik-edâyı ki müsteşâr iderüz

(Ey Vâlî, Saib'in görüşüne müracat etmene gerek yok. Artık nazik edalı Lebîb'i danışman tayin ederiz.)

65-VÂLÎ-LEBÎB⁸³

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Sipih-r-i kînever hiç kimseye yâr-ı şefik olmaz
Mücerredür asılda düşmen-i dîrîn sadîk olmaz

(Kinci felek hiç kimseye merhametli bir dost gibi olmaz. Tecrübeyle sabittir ki aslında eski düşman dost olmaz.) [Atasözü: Eski düşman dost olmaz]

2. 'Acebdür kim turur zer-beft-i hadrâsı ter ü tâze
Mürûr-ı ezmineyle câme-i gerdûn 'atîk olmaz

(Şaşılacak bir şeydir ki yeşil sırmalı örtüsü taptaze durmaktadır. Zamanın geçmesiyle dünyanın elbisesi eskimez.)

3. Cihânı feth u teshîre çeker ednâ işâretle
Cidâl-i ehl-i bâtında tûfeng u mancınık olmaz

(Küçük bir işaretle cihanı büyüler, fetheder. Gönül ehlinin savaşında tüfek ve mancınık olmaz.)

4. 'Udûl itme reh-i endîşeden merdâne sa'y eyle
Vüsûl-ı savb-ı kasta böyle bir ehven tarîk olmaz

(Merakla araştırma yolundan vazgeçme, merdane çalışmaya devam et. Doğru hedefe ulaşmak için böyle kolay bir yol olmaz.)

5. Muhâlif sohbetinden munbasıt olmaz dil-i 'ârif
Kişîye meclis-i nâ-dân kadar sahn-ı mazîk olmaz

(Muhâlif fikirlilerin sohbetinden ârifin gönlü açılmaz. Kişîye câhillere meclisi kadar dar, sıkıcı bir sahne olmaz.)

6. Ne deñlü itseler de nesc-i târ u pûdına taklîd
Bilâd-ı âherüñ kirbâsı Hindâsâ rakîk olmaz

(Ne kadar enine boyuna dokumasını taklit etseler de, başka beldelerin kumaşı Hint kumaşı gibi ince olmaz.)

⁸³ AE27b, M28a (der-kenar), Ö62 (Not: Lebîb AE)

7. Gelince bir yire agyâr dünyâyı harâb eyler
Hele rûy-ı zemînde böyle bir müfsid ferîk olmaz

(Rakipler bir yere toplansa dünyayı harap eder. Hele yeryüzünde böyle bir ifsat topluluğu olmaz.)

8. ‘Adem şehrine tenhâca gider ‘azm eyleyen Vâlî
Bu rehde intizâr-ı kâr-bân kayd-ı refik olmaz

(Vâlî, bu dünyaya gelen herkes adem şehrine [mezar] tek başına gider. Bu yolda arkadaş aramak ve kervan beklemek, olmaz.) [Herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder.]

66-VÂLÎ-NEYLÎ⁸⁴

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Kurbiyyet-i gül bülbüle de hâra da kalmaz
Hengâm-ı tarab meste de hüşyâra da kalmaz

(Güle yakınlık bülbüle de dikene de kalmaz. Sevinç vakti sarhoşa da uyanığa da kalmaz.)

2. Elbette olur pâ-zede-i ceş-i zemistân
Bu revnak u fer bâga da ezhâra da kalmaz

(Elbette kış ordusunun ayağı altında ezilir. Bu tazelik ve yeşillik bağa da bahçedeki çiçeklere de kalmaz.)

3. Mev'ûd-ı fenâdur o da pâyende degüldür
Edvâr-ı galat çarh-ı nigûnsâra da kalmaz

(Fena bulacağı vadedilmiştir, o da kalıcı değildir. Yanlış devirler baş aşağı ters dönmüş feleğe de kalmaz.)

4. Lâ-büdd eseri zâhir olur bî-hûde sanma
Te'sîr-i keder yâra da agyâra da kalmaz

(Mutlaka izi belli olur, beyhude sanma. Üzüntünün tesiri yâra da ağyara da kalmaz.)

⁸⁴ AE27b, M29a (der-kenar), Ö62 (Not: Neylî AE)

5. ‘Ahdinde ne ise olan oldu hele ammâ
Ahkâm-ı cefâ ol şeh-i gaddâra da kalmaz

(Sözünde ne hüküm verdiyse oldu ama cefâ hükümleri o zâlim padişaha da kalmaz.)

6. Vâlî nice bir girye-i vâh döküle tâ çend
‘Âlem didügün saña da dildâra da kalmaz

(Vâlî, ne zamana kadar ah ve elem gözyaşı dökceksin? Âlem dediğin sana da [âşık] dildâra [maşuk] da kalmaz.)

67-VÂLÎ-ÂGÂH⁸⁵

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Fikr-i fâsidle dilün itme giriftâr-ı heves
Bend-i pâ olmaya tâ rişte-i enzâr-ı heves

(Fesatçı fikirle gönlünü hevese giriftar etme. Ta ki arzu ve istek ipi sana ayak bağı olmasın.)

2. Meyli düşmez yine merdân-ı hakikat-bîne
Gerçi şîrîn ise de vuslat-ı ebkâr-ı heves

(Taze manalara kavuşma arzusu gerçi tatlıdır ama hakikati gören kişiye ona meyletmek yakışmaz.)

3. Mest-i peymâne-i vahdet bulunur ise de ger
Olma Mansûr-ı ‘abes-gû gibi ber-dâr-ı heves

(Abes sözlü Mansur, gerçi vahdet kadehinden sarhoş olmuştur. Sen de onun gibi hevesin darağacına çekilme.)

4. Bü’l-hevesler işidür laklaka-i bî-ma‘nâ
Dehen-i ‘ârife düşmez hele güftâr-ı heves

(Manasız laklaka maymun iştahlıların işidir. Hele hevesli sözler söylemek ârifin ağzına hiç yakışmaz.)

⁸⁵ AE28a, M34b, Ö64 (Not: Âgâh AE, Nazîre li-Cenâbı Âgâh Efendi-i Âmidî Ö)

5. Yine encâmı melâmet mi degüldür Vâlî
Virse de neş'e dile sâgar-ı serşâr-ı heves

(Ey Vâlî! Hevesle dolu olan şarap gönle neşe verse de yine sonu serzeniş [malamatlık] değil midir?)

68-VÂLÎ-ÂGÂH⁸⁶

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Olan nezâret-i dîdâr-ı yârdan me'yûs
Olur çü müflis-i bî-mâye⁸⁷ kârdan me'yûs

(Yârin yüzüne görmekten ümidini kesmiş olan, sermayesini tüketmiş müflis gibi kârdan ümitsiz olur.)

2. Bu çâr-mevce-i hayretle kulzüm-i gamda
Sefine-i emel oldı kenârdan me'yûs

(Bu gam denizinde dört yanı hayret dalgasıyla çevrili olan emel sefinesi, sahile çıkma ümidini yitirdi.)

3. Ne deñlü kahrına mazhar olursa da hâtır
Olur mı hiç kerem-i Kirdigâr'dan me'yûs

(Gönül ne kadar kahrına mazhar olsa da Allah'ın lütfundan hiç ümit keser mi?)

4. Kalursa çarh bu edvâr-ı nâ-münâsib ile
Nice şehîri ider iştihârdan me'yûs

(Felek böyle münasebetsiz dönmeye devam ederse, daha birçok meşhurun şöhret ümidini yok eder.)

5. 'Azîmet eyleyelüm semt-i âhara Vâlî
Dil oldı râhat-ı dâr u diyârdan me'yûs

(Ey Vâlî! Başka diyara [ahiret] gitmek için çalışalım. Gönül, dünyanın rahatından ümidini kesti.)

⁸⁶ AE28a, M35a, Ö64 (Not: Âgâh AE, Kezâ Nazîredür Ö)

⁸⁷ mâye : -AE

69-VÂLÎ-ÂGÂH⁸⁸

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Yâ Rab dilüm it 'aşk ile hem-sohbet⁸⁹-i âteş
Tâ nutkum ola ta'ne-zen-i hırkat-i âteş

(Yâ Rab! Dilimi aşkla ateşin sohbet arkadaşı yap. Ta ki nutkum yakıcı ateşi zemmetsin.)

2. Hâkister ider kimini kimin zer-i hâlis
Bî-hûde degüldür eser-i ülfet-i âteş

(Kimini kül kimini saf altın eder. Ateşte yanmanın eseri boşuna değildir.)

3. Ey meh heves-i vasluñ ile yâd-ı ruhuñla
Âyîne-i dilde görünür sûret-i âteş

(Ey meh [ay yüzlü]! Kavuşma isteği ve yanağının yâdıyla gönül aynasında ateşin sureti görünür.)

4. Gör tarzını icrâ ider ol şûh-ı cefâkâr
Her bir niğehinde nice biñ san'at-ı âteş

(O cefâkâr şuhun [güzel] kendi tarzını icra ettiğini bil. Herbir bakışında binlerce ateş sanatı vardır.)

5. Ruhsâre-i yâr u mey-i gül-reng ile Vâlî
Bezminde bu şeb var idi cem'iyet-i âteş

(Ey Vâlî! Yârin yanağı ve gül renkli şarapla, bu gece meclisimde ateş topluluğu vardı.)

⁸⁸ AE28b, M35b, Ö65 (Not: Âgâh AE)

⁸⁹ sohbet : sıhhat AE

70-VÂLÎ-NÂBÎ⁹⁰

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Hayâl-i nevk⁹¹-i müjeñ mâye-i cerâhat imiş
Te'emmül-i nîgehüñ bâ'is-i helâket imiş

(Kırpik okunu hayal etmek cerahatin asıl mayasıymış. Bakışını arzu etmek bile helaket sebebiymiş.)

2. Zamâne halkına hırz u sıyânet el virmez
Bu nâ-kesâna i'ânet dahı ihânet imiş

(Zamane halkını korumak, onların emniyetini sağlamak uygun olmaz. Bu kimsesizlere yardım dahi ihanetmiş.)

3. Nifâk-pîşe hemîşe karîn-i zilletdür
Sa'âdet-i ebedî sıdk imiş emânet imiş

(Münafıklık eden daima zillete yakındır. Sonsuz mutluluk, doğruluk ve emanetmiş.)

4. Safâ-yı hâtır ile 'ayş u nûşa h'âhiş yok
Temâyül eylese de dil ma'a'l-kerâhet imiş

(Gönlü hoş tutmaya, yeme ve içmeye istek kalmadı. Gönül bunlara meyletse de kerhen yönelmekteymiş.)

5. Nice tazarruf ider var belâ-yı meclis olup
Sanur kim eyledügi kavlı bir zerâfet imiş

(Meclisin belası olup da zarıflık taslayan çoktur. O belalı, konuştuğu sözün bir zarıflık olduğunu sanırmış.)

6. Eşer dir idi rakîbe velî inanmaz idüñ
Megerki söyledügi Vâlî'nüñ kerâmet imiş

(Rakip için "en şerli" derdi lâkin inanmazdın. Meğerki Vâlî'nin söylediği söz kerametmiş.)

⁹⁰ AE28b, M35b, Ö65 (Not: Nâbî AE)

⁹¹ nevk : nâvek AE

71-VÂLÎ-ÂGÂH⁹²

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Makdûrı fedâ ol büt-i hod-râya degermiş
Biñ cân ile pâ-bûs-ı temennâya degermiş

(O bencil sanem [güzel] için bütün geliri feda etmek değermiş. Bin kere can feda ederek, minnetle ayağını öpmek istemeye değermiş.)

2. Gûş eyler idük vasfını efvâhda gördük
Hakkâ ki o meh seyr ü temâşâya degermiş

(Ağızlarda dolaşırdı, vasfını iştirdik, şimdi bizzat gördük. Hakikaten o meh [güzel] seyir ve temaşaya değermiş.)

3. Ben hikmetini şimdi hemân eyledüm iz'ân
İlden bu kadar 'uzlet o 'ankâya degermiş

(Ben hikmetini şimdi anladım. O ankanın [sevgili] elden çok uzaklaşmak istemesine değermiş.)

4. Dâd u sited-i mısır-ı bekâdan haber aldük
Renc-i sefer u zahmet-i a'bâya degermiş

(Bekâ şehrinin alışveriş pazarından haber aldık. Sefer sıkıntısı ve yükün zahmetine değermiş.)

5. Aslında eger 'illet-i cüz'î bulunursa
Her ne diseler hâtır-ı dânâya degermiş

(Aslında azıcık illet bulunursa da bilge gönle her ne deseler değermiş.)

6. Ol âfeti bu ân u letâfetle gören dir
Vâlî-i hazîn çekdüği gavgâya degermiş

(O âfeti [güzel] bu güzellekle gören der ki: Kederli Vâlî'nin çektiği cefaya değermiş.)

⁹² AE29a, M36b, Ö66 (Not: Âgâh AE)

72-VÂLÎ-ÂGÂH⁹³

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Dilde heves-i vuslat-ı cânâne mi kalmış
Evvelki gibi cünbiş-i merdâne mi kalmış

(Gönülde sevgiliye kavuşma hevesi kalmış mı? Önceki gibi merdane oyun oynama hevesi kalmış mı?)

2. Kimdür ki ola münkir-i ihsân-ı nefîsüñ
Mahrûm-ı kerem mahrem u bîgâne mi kalmış

(Nefis [çok güzel] ihsanını inkâr edecek olan var mıdır? Mahrem ya da yabancı olarak kereminden mahrum olan kalmış mı?)

3. İtmiş suhan-ı zulm u sitem kevnî ihâta
Def'-i gama bir künc-i tarab-hâne mi kalmış

(Zulüm ve sitem sözü kâinatı ihata etmiş. Üzüntüyü defetmek için bir eğlence meclisi köşesi kalmış mı?)

4. Kandan okusun harf-i neşâtı dil-i rindân
Âsâr-ı rûsûm-ı hat-ı peymâne mi kalmış

(Rintlerin gönlü sevinç kelimesini nasıl okusun? Kadehin üzerindeki yazının nakışlarından iz kalmış mı?)

5. Ancak bize gelmekde bulursın nice 'illet
Seyr itmedügün menzil ü kâşâne mi kalmış

(Bize gelmemek için çok sebep bulursun. Gezmediğin menzil ve kaşane kalmış mı?)

6. Makbûl degül mâ-melekün eyleseñ i'tâ
Ey çarh meger ehl-i dil ihsâna mı kalmış

(Ey dünya! Varını yoğunu versen de makbul değil. Gönül ehli ihsana kalmış mı?)

7. Temsîl idemem hâlüme bir vak'ayı Vâlî
Gûş itmedüğüm kıssa vü efsâne mi kalmış

⁹³ AE29b, M37a, Ö67 (Not: Âgâh AE)

(Hiçbir olayı kendi yaşadıklarım benzetemem. Vâlî, işitmediğim kıssa ve efsane kalmış mı?)

73-VÂLÎ-NÂBÎ⁹⁴

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Zâg-ı siyâha cilve-i tarz-ı hümâ galat
Hindû yedinde nakş u nigâr-ı hınâ galat

(Siyah kargaya hüma kuşu tarzında cilve gösterisi yakışmaz, yanlıştır. Hindû'nun elinde kına sureti olmaz, yanlıştır.)

2. Vâhî tasavvurât ile gelmez husûle kâm
Erbâb-ı hûşa dagdaga-i hulyâ galat

(Boş hülyalarla mutluluk hâsıl olmaz. Akıl sahiplerine hülya dağdağası yakışmaz, yanlıştır.)

3. Eyler tebâhî kulzüm-i hayret seffinesin
Mu'tâdını iderse eger nâ-Hudâ galat

(Eğer kaptan dümendeki vazifesini yapmaz veya yanlış yaparsa hayret denizi, seffinesini mahveder.)

4. Âhir hatâ-yı câme hatâkâr ider seni
Merde temessülât-ı libâs-ı nisâ galat

(Yanlış elbise giymek sonunda seni yanlış sevkedir. Adama kadın elbisesi giydirmek yakışmaz, yanlıştır.)

5. Zâhir-pereste hâk-i rehûnden safâ cüdâ
A'mâ gözinde hâsiyet-i tütüyâ galat

(Zâhirperest, sevgilinin yolunun toprağındaki tozun sefasını bilmez. Körün gözüne sürme çekmek manasız, yanlıştır.)

6. Nakd-i hayâtı 'âşıkâ sarf u fedâ sahîh
Cânânedenden tevekku'-ı lutf u i'tâ galat

⁹⁴ AE30a, M39a, Ö70 (Not: Nâbî AE)

(Âşık için ömrü sarf ve feda etmek doğru, sevgiliden lütuf ve merhamet ümidini kesmek yanlıştır.)

7. Târîk-i çâh-ı dilde ruh-ı şevk mümteni‘
Cubb-i elemde pertev-i nûr u ziyâ galat

(Karanlık gönül kuyusunda şevk yanağının parlaması imkânsız, elem kuyusunda nur ve ziya parıltısı aramak yanlıştır.)

8. Olma emîn mekr-i dü çeşm-i siyeh-derûn
Eylerse de gehî nigeht-i âşnâ galat

(Düşmanca bakan gözlerin hilesine aldanma. Bazen dostça bakarsa da doğru değildir.)

9. Üstâd-ı sun‘ re’yine mevkûf iken umûr
Mahlûka kayd-ı pürsiş-i çûn u çirâ galat

(İşler sanatkârın reyine uygun olarak yerli yerindeyken, mahlukata “niçin ve nasıl” sorusunu sorup hikmeti soruşturmak yanlıştır.)

10. Ezhâr-ı nahla zîb ise ger reng-i müste‘âr
Gül-gonca-i musavvere neşv ü nemâ galat

(Hurma ağıcını, yapma çiçeklerle süslemek yakışmaz. Resmedilmiş olan gül goncasının [resim] neşv ü nema bulması imkânsızdır.)

11. Cüz’î müşevveş olmak ile Vâliyâ dimâg
Eyler me’âlini dil-i nâzik-edâ galat

(Ey Vâlî! Düşünce azıcık müşevveş olsa, nazik edalı gönül manasını yanlış verir.)

74-VÂLÎ-HÂMÎ⁹⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bir dem küşâde olmadı çîn-i cebîn-i zülf
Baht-ı siyâhum oldu meger hem-nişîn-i zülf

(Alna düşen saçın kıvrımı hiç açılmadı. Meğer kara bahtım da bükülmüş siyah saçla beraberdi.)

2. İtdi sipâh-ı gamzelerüñ mest-i h'âb-ı nâz
Bî-hûş-ı dârû-yı nefes-i 'anberîn-i zülf

(Zülfünün amber kokulu yelinin akıl alıcı ilacından gamze orduları, beni naz uykusunun sarhoşu etti.)

3. Oldı küşâde himmet-i bâd-ı sabâ ile
Ol 'ukdeler ki bağladı gönlinde kîn-i zülf

(Zülfünün kiniyle gönülde bağlanan düğümler, sabâ yelinin himmetiyle açıldı.)

4. 'Uşşâka nev-demîde hat-ı müşk-bû yeter
Devr-i ruhuñda fitne-i serdir kemîn-i zülf

(Âşıklara yeni çıkan taze, misk kokulu hat yeter. Bir parça zülfün sevgilinin yüzüne dolaşması, başın fitnesidir.)

5. Vâlî hırâm-ı hâme-i meşşâtakârdan
Mahsûd-ı ravza-i İrem oldu zemîn-i zülf

(Vâlî, taranmış [ucu açılmış] hâmenin yürümesiyle [yazı yazması], zülfün zemini [konu] İrem bahçelerini kıskandırdı.)

⁹⁵ AE31a, M40a, Ö72 (Not: Hâmî AE)

75-VÂLÎ-ÂGÂH⁹⁶

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Gönülde neş'e⁹⁷-i nâ-pâyidâra h'âhiş yok
Hevâ-yı saltanat-ı bî-karâra h'âhiş yok

(Devamı olmayan zevklere gönülde istek yok, kalmadı. Kararsız, geçici saltanat hevesine de istek yok, kalmadı.)

2. Safâ-yı künc-i ferâg ile zevkimuz vardur
Zihâm-ı dagdaga-i rûzgâra h'âhiş yok

(Ferat köşesinin sefasından zevk almaktayız. Devrin sıkıntılı kalabalığına girmeye istek yok, kalmadı.)

3. Hemân ta'ayyüşümüz fikr-i câm u dil-berdür
Bu kârgâhda bir gayr-ı kâra h'âhiş yok

(Her zaman yaşama zevkimiz sevgiliyi ve kadehi düşünmektir. Bu dünyada başka bir işe istek yok, kalmadı.)

4. Bulınca sîm u zeri rûz-merre sarf iderüz
Berây-ı tûl-i emel iddihâra h'âhiş yok

(Altın ve gümüşü bulduğumuz gün harcarız. Sonu gelmez bir hırsla biriktirmeye istek yok, kalmadı.)

5. Fütûr geldi dil-i zâra sa'y-i fâsidden
Tereddüd-i heves-i vasl-ı yâra h'âhiş yok

(İnleyen gönül, boşa çalışmaktan usandı. Yâre kavuşma hevesinde tereddüt etmeye istek yok, kalmadı.)

6. Hezâr nâz ile hem-pister olsam ol şûha
Mekîden-i leb u bûs-ı 'izâra h'âhiş yok

(O şuha [güzel] binlerce naz ederek yaklaşısam, yatak arkadaşı olsam da yanak ve dudağını öpmeye istek yok, kalmadı.)

⁹⁶ AE31a, M40b, Ö72 (Not: Âgâh AE)

⁹⁷ neş'e : devlet AE (Not, nüsha: devlet Ö)

7. Güm oldu gerd-i küdüretde hâtır-ı nâ-şâd
Safâ-yı gülşen ü seyr-i bahâra h^vâhiş yok

(Mutsuz gönül, üzüntü tozunda kayboldu. Gülşen sefası ve bahar temasına istek yok, kalmadı.)

8. Nazîre kasdını itseñ de Vâlî yârâna
Tefekkür-i gazel-i âbdâra h^vâhiş yok

(Vâlî, dostlara nazire yapmak istesen de güzel, nükteli gazeli düşünmeye istek yok, kalmadı.)

76-VÂLÎ-NÂBÎ⁹⁸

[mef^ʿûlü / fâ^ʿilâtü / mefâ^ʿîlü / fâ^ʿilün]

1. Âlâm-ı bî-netîcemüzüñ⁹⁹ intihâsı yok
Bir derddür ki haşre sürer bir devâsı yok

(Neticesiz elemelerimizin sonu yok. Bu, haşre kadar sürecek olan bir derttir, devası yok.)

2. Girdâb-ı gussadan nice mümkün halâs-ı cân
Bu kulzümün necâta muvâfık hevâsı yok

(Canın gam girdabından kurtulması mümkün müdür? Bu denizden kurtulmak için uygun havası yok.)

3. Teslîm-i inkıyâd ise kasduñ o emre
Fevte te'essüfüñ bu kadar iktizâsı yok

(Kastın o emre inkiyatla teslim olmaksız, ölüme bu kadar esef etmenin lüzumu yok.)

4. Bilmem ki n'oldı Âmid'e kaht-ı cemâl ile
Bir matmah-ı nigâh olacak meh-likâsı yok

(Güzel kıtlığı var sanki, bilmem ki Diyarbakır'a ne oldu? Bir göz koyacak ay yüzlü [güzel] yok.)

⁹⁸ AE31b, M40b, Ö73 (Not: Nâbî AE)

⁹⁹ netice : gonca AE

5. Erbâbıdur anuñ da gören zevk u 'işretin
Mey-hâne sahnınıñ bize dâ'ir safâsı yok

(Onun da zevk ve işretini gören erbabıdır. Meyhanenin bize göre sefâsı yok.)

6. Hayfâ ferâg-ı mihr-i bütân ile mülk-i dil
Ol tahtgâha döndi ki bir pâdişâsı yok

(Ne yazık ki güzellerin ayrılmasıyla gönül mülkü, padişahı olmayan bir payitahta döndü.)

7. Gâhî su'âl idermiş o meh n'oldı Vâlî'ye
Çokdan bu âsitânedede sıyt u sadâsı yok

(O meh [ay yüzlü] bazen Vâlî'ye ne olduğunu sorardı. Çoktandır bu dergâhta sesi soluğu yok.)

77-VÂLÎ-ÂGÂH-HÂMÎ¹⁰⁰

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Dilden gider kesâfeti bir meh-cebîne bak
İm'ân ile sanâyi'-i sun'-âferîne bak

(Bulanıklığı gönülden at, bir ay yüzlü güzele bak. Allah'ın yaratma sanatındaki güzelliğe dikkatle bak.)

2. Erbâbını zelil ider elbette hulk-ı bed
Râhat virür mi âdeme sû-i karîne bak

(Kötü huy, erbabını elbette rezil eder. Kötü arkadaşına bak, insana rahat verir mi?)

3. Sâlik sülûkî içre nazar-der-kadem gerek
Bâlâya terk-i meyl-i nigâh it zemîne bak

(Derviş yolda yürürken ayağının ucuna bakmalı. Yükseklerle bakmaktan vazgeç, zemine bak.)

¹⁰⁰ AE32a, M41b, Ö74 (Not: Âgâh-Hâmî AE, Âgâh'a Nazîre Ö)

4. Ragbet ider mi ‘âşık-ı zârûñ niyâzına
Ol tünd-hû ol âfet-i pür-hışm u kîne bak

(O sert huylu, çok kin tutan âfete bir bak. İnleyen âşğın yalvarmasına hiç ilgi gösterir mi?)

5. Nîk ü bed-i zamânedен agmâz-ı ‘ayn idüp
Vâlî gönülde cilve iden nâzenîne bak

(Zamanenin iyi ve kötüsüne bakmaktan vazgeç. Vâlî, gönülde cilve eden nazlı sevgiliye bak.)

78-VÂLÎ-ÂĠÂH-LEBÎB¹⁰¹

[mef‘ûlü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün]

1. Bir söz diyemem la‘l-i musâfâsına lâyık
Zîrâ ki gerek lafz ola ma‘nâsına lâyık

(Sevgilinin saf, temiz dudağına layık bir söz söyleyemem. Zira lafzın manaya uygun olması gerekir.)

2. Gâhîce ne var yoklasa bir nîm-nigehle
Farzâ degülüz sohbet-i tenhâsına lâyık

(Başbaşa sohbetine layık olmadığımızı farzetsek bile göz ucuyla da olsa ara sıra bizi yoklasa ne olur?)

3. Nâmı hasen ü zâtı hasen dirler o şûhı
Ammâ ne güzel ismi müsemmâsına lâyık

(O sevgilinin hem şöhretinin hem de kendinin güzel olduğunu söylerler. Ne güzel, ismi müsemmasına layık düşmüş.)

4. Çok çevre tahammül idemez hâtır-ı rencûr
Sille urulur herkese sîmâsına lâyık

(Kırık kalpli olan fazla eziyete tahammül edemez. Herkese yüzüne uygun sille vurulur.) [*Atasözü: Herkese yüzüne uygun sille vurulur.]

¹⁰¹ AE32a, M42a, Ö75 (Not: ÂĠâh-Lebîb AE)

5. Her sifleye düşmez saña da'vâ-yı mahabbet
Dil-dâde gerek dil-ber-i a'lâsına lâyük

(Her alçağa sevgi beslemek sana yakışmaz. Âşık, yüce sevgiliye gönül vermeli.)

6. Kûteh-nazarândan da degülsem yine ammâ
Yokdur nazarım kâmet-i bâlâsına lâyük

(Dar görüşlülerden değilim ama yine de yüksek kametine layık bir bakışım yoktur.)

7. Bu nev-gazelüm Vâlî olur hüccet-i da'vâ
Âgâh'uhn olursa eger imzâsına lâyük

(Eğer Âgâh da kabul eder ve altına imzasını atarsa Vâlî'nin bu yeni gazeli şairlik davasında iyi bir delil olur.)

79-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁰²

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Egerçi nagmeveş evvel kopuşda cân-fezâ kopduñ
Velî tanbûrdan efvân her âgûşa sezâ kopduñ

(Gerçi nağme [ezgi] gibi ilk çıkışta cana can katarcasına ortaya çıktın. Lâkin tamburdan daha fazla her kucağa uygun ortaya çıktın.)

2. Bilürdüm fenn-i şîve zâtuña mahsûs olur zîrâ
Zuhûr-ı evvelinde fitne-sâz u dil-rubâ kopduñ

(İşve sanatının kendi zatına mahsus olduğunu bilirdim zira ilk çıkışta fitne uyandırıp gönül alarak ortaya çıktın.)

3. Dahı terbiyyenüñ te'sîri yokdur ey gül-i hod-rû
Katı bî-şerm açıldıñ gül-sitânuñdan fenâ kopduñ

(Ey bencil gül [güzel]! Seni terbiye etmek imkânsızlaştı. Bahçede hiç utanmadan açıldın, çok fena ortaya çıktın.)

¹⁰² AE33a, M42b, Ö76 (Not: Âgâh AE)

4. Ciger-hûn u nemed-pûş olduguñdan bellidür derdüñ
Ne âhûdan ‘aceb ey nâfe-i müşk-i Hitâ kopduñ

(Derdin, çok muztarip ve dağınık olduğundan bellidir. Ey Çin miski kokusuyla dolu kese [saç]! Acaba hangi ceylandan ortaya çıktın?)

5. Nümâyândur hayâlünden dir ol âfet baña Vâlî
Suhân-gûyân içinde hoş-reviş nâzik-edâ kopduñ

(Vâlî, o âfet [güzel] bana: “Şairliğin kurduğun hayalden bellidir” der. Söz ustaları içinde hoş tarzlı, nâzik edâlı bir şair olarak ortaya çıktın.)

80-VÂLÎ-ÂĠÂH¹⁰³

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Esâfil olmagıla mükremi zamânemüzüñ
Rezâlet ile giçer her demi zamânemüzüñ

(Zamanımızın cömertleri aşığılık kimseler olursa, her anımız böyle rezaletle geçer.)

2. Mezâk-ı ‘âleme gelmezdi ihtilâl u fesâd
Bilinse lezzet-i şehd ü semî zamânemüzüñ

(Zamanımızın şeker ve zehrinin lezzeti farkedilseydi, âlemin diline ihtilâl ve fesat düşmezdi.)

3. Ne kâbil eylemek icrâ-yı hükmi-râhat-ı cân
Elemle tev’em iken ‘âlemi zamânemüzüñ

(Zamanımızın insanı elemle eş iken, canı rahat ettirmek ne mümkündür?)

4. Edânî semtinedür yine ekserî meyli
‘Azîz ise ne kadar derhemi zamânemüzüñ

(Zamanımızın muztaribi ne kadar değerli ise de çoğunluğun meyli yine alçaklar semtindedir.)

¹⁰³ AE33a, M43b, Ö77 (Not: Âgâh AE, Nazîre-i Âgâh Ö)

5. Ne feyz-yâb olacak güft-gû-yı fâsidden
Olursa râhat olur ebkemi zamânemüzüñ

(Fesatçıların dedikodusundan ne feyiz alabilirsin? Olursa zamanımızın ebkemi [konuşmadan duran] rahat olur.)

6. Berây-ı tecrübe izhâr-ı sırra cür'et yok
Müsâvî mahrem ü nâ-mahremi zamânemüzüñ

(Tecrübe için sırrı açıklamaya cesaret yoktur. Zamanımızın mahrem ve nâmahremi eşittir.)

7. 'Adüvv izâlesi îrâs-ı şâdî itmez mi
Sürûra bâdî iken mâtemi zamânemüzüñ

(Zamanımızın mâtemi sevince sebep iken, düşmanın izalesi mutluluk vermez mi?)

8. Garîb mes'eledür bahs-ı 'âlem-i vahdet
Bu remzi keşf idemez a'lemi zamânemüzüñ

(Vahdet âleminden bahsetmek garip meseledir. Zamanımızın en bilgilisi bile bu remzi keşfedemez.)

9. Mekâdir olmaz idi böyle pest ü kem Vâlî
Sorulsa rütbe-i pîş ü kemi zamanemüzüñ

(Vâlî, ayarının derecesi sorulsaydı yaşadığımız zamanın değeri böyle düşük olmazdı.)

81-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁰⁴

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Lâzım degül cihânda bize hânümân felek
Tek yâri eyle bezmümüze mihmân felek

(Felek! Cihanda bize hanuman [ev bark] lâzım değil, sadece yâri bezmimize mihman [misafir] et yeter.)

¹⁰⁴ AE34b, M45b, Ö80 (Not: Âgâh AE, Nazîre li-Cenâbî Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî Ö)

2. Nezzâre eylese göremez çeşm-i âftâb
Ol deñlü itdi cismümüzi nâ-tüvân felek

(Felek, cismimizi o kadar zayıflattı ki göz güneş gibi olsa, baksa bedenimizi göremez.)

3. Reşk itmeyeydi ehl-i dilün bezm-i ‘ayşına
Mihr ile mâhı itmez idi dîde-bân felek

(Felek, gönül ehlinin eğlence meclisini kıskanmamış olsaydı güneş ve ayı gözcü etmezdi.)

4. Ref` eyle hâkdan dil-i erbâb-ı ‘aşkîde
Bir kerre sen de lutfuñı it râygân felek

(Felek! Aşk erbabının gönlünü topraktan yükselt. Sen de bir kerecik olsun lütfunu bol gönder.)

5. Olsun diyü hemân dil-i Vâlî harâb-ı gam
Agyâra eyledüñ o mehi mihribân felek

(Ey Felek! Vâlî'nin gönlü üzüntüden harap olsun diye, o mehi [ay yüzlü] başkalara sevgili ettin.)

82-VÂLÎ-ÜMNÎ¹⁰⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Memnûn-ı lutf-ı çeşm-i 'atâkâruñam senüñ
Her demde gûne gûne şermsâruñam senüñ

(Senin bağışlayıcı gözünün lütfundan memnunum. Her zaman farklı şekilde senden utanırım, mahcubum.)

2. Yok dest-bûs u zevk-ı kenârında h'âhişim
Bî-müzd ü bî-vazîfe pür-settâruñam senüñ

(El öpme ve sarılmaya hevesim yoktur. Karşılık ve ücret beklemeden senin yakın koruyucunum.)

¹⁰⁵ AE35a, M45a (der-kenar), Ö82 (Not: Ümnî AE)

3. Olmaz izâle şu'lesi tâ zîr-i hâke dek
Rûşen-derûn-ı tâbiş-i ruhsârûñam senüñ

(Işığı yerin altına kadar gider, izâle olmaz. Senin yanağının aydınlığından gönlüm açılmaktadır.)

4. Şimdi degül teşavvuk u meylüm hırâmuña
Çokdan esîr-i şîve-i refârûñam senüñ

(Salınarak yürümene duyduğum arzu ve meyil sadece şimdiye mahsus değil, çoktan beri yürüyüşündeki işveye âşığım.)

5. Oldum ikinci bûse-i la'lüñde bî-şu'ûr
Bî-hûş-ı devr-i bâde-i tekrârûñam senüñ

(İkinci kez dudağını öpünce şuursuz oldum. Senin tekrar tekrar devr eden kadehinin sarhoşuyum.)

6. Koymam düşe kesâda metâ'-ı visâlünü
Ragbet-fezâ-yı germî-i bâzârûñam senüñ

(Kavuşma sermayesinin kesada düşmesine izin vermem. Senin satıldığın pazarın ateşli müşterilerinden biriyim.)

7. Bir gayrı cürümü bilemem mûcib-i gazab
Cürüm budur hemân ki senâkârûñam senüñ

(Cezayı gerektiren bir başka suçumu bilemem. Suçum budur ki her zaman seni övmekteyim.)

8. Bir kez o şûha söylemedüm Vâlî 'aciz ile
Ben de helâk-ı gamze-i gaddârûñam¹⁰⁶ senüñ

(“Ben de senin kandökücü, gaddar gamzenin mağduruyum” diye o şûha [güzel] imayla bile bir kere söyleyemedim.

83-VÂLÎ-LEBÎB¹⁰⁷

[fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

1. Rukabâ zümresini lutf ile hoş-hâl itdün

¹⁰⁶ gaddâr : hûn-h'âr Ö

¹⁰⁷ AE36a, M44b (der-kenar), Ö82 (Not: Lebib AE)

Çok fîrû-mâyeleri sâhib-i iclâl itdün

(Rakiplerin hepsini merhametinle memnun ettin. Çok ayarı bozuk soysuzu saygı gösterilecek seviyeye yükselttin.)

2. Reşk-i firdevs iken oldı harâb-ı zulmün
Tahtgâh-ı dili ceys-i gama pâ-mâl itdün

(Gönlüm, cenneti bile kıskandırırken zulmünle harap oldu. Gönül tahtını hüznün askerine çiğnettin.)

3. ‘Ârifin terkin idüp zâhide olduñ hem-dem
Taraf-ı hakkı koyup ragbet-i Deccâl itdün

(Ârifi terk edip zâhitle dost oldun. Hak tarafını bırakıp Deccal’e yöneldin.)

4. Kalmadı cây-ı tehî bir ser-i mû cismümden
Kesret-i dâg ile çün kur‘a-i remmâl itdün

(Vücudumu öyle dağladın ki remilci kurası gibi cismimde kıl kadar bir boş yer kalmadı.)

5. Koymaduñ kâm ala seyr-i kad ü refâtâründan
Nîm nazreyle dil-i hasteyi igfâl itdün

(Boy ve yürüyüşünü seyr ederek kâm alma zevkini bırakmadın. Baygın bakışınla hasta gönlü kandırdın, perişan ettin.)

6. Gül-i sad-berg-i ruhuñ gösterüp alduñ hûşın
‘Âşık-ı sâf-derûna yine bir âl itdün

(Yüzünün yüz yapraklı gülünü gösterip aklını aldın. Saf kalpli âşığa hile edip yine bir tuzak kurdun.)

7. Der-kenâr olmak için hâneñe gelmişdi o şuh
Fursat el virmiş iken Vâlî sen ihmâl itdün

(O şuh [güzel] sana sarılmak için evine kadar gelmişti. Vâlî, fırsat ele geçmişken sen ihmal ettin.)

84-VÂLÎ-NÂBÎ-İZZET-NEDÎM¹⁰⁸

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. O şuh kâbil-i bûs u kenâr olur giderek
Nihâl-i nevres iken mîvedâr olur giderek

(O şuh [güzel] öpmeye ve sarılmaya giderek kâbiliyet kesbeder. Taze bir fidan iken giderek meyvedar bir ağaç olur.)

2. İder ihâta hatt-ı tâze rûy-ı şeffâfin
O mâh-ı evc-i şeref hâledâr olur giderek

(Şeffaf, parlak yüzünü taze hatlar ihata edince, o şeref göğünün ayı [sevgili] giderek güzelleşir, hâleli olur.)

3. Pes-i gışâve-i hikmetde ketm olan esrâr
Kalur mı böyle hafî âşikâr olur giderek

(Hikmet perdesinin altında gizlenen sırlar hep böyle gizli kalır mı? Elbette giderek âşikâr olur.)

4. Döner hakîkate lehv-i dil-i mecâz ülfet
Şarâb-ı nâzişümüz hûşkvâr olur giderek

(Değişmeceli gönül levhası ülfetle hakikate döner. Naz şarabımız giderek feyizli olur.)

5. Tarîk-ı 'aşkda ihzâr-ı rütbe eyleyerek
Kalem-rev-i gama dil şehriyâr olur giderek

(Gönül aşk yolunda rütbe atlayarak, gam şehrine zamanla şehriyar [sultan] olur.)

6. Salarsa kangı dile rîşe cüz'î nahl-ı elem
Dıraht-ı köhne gibi bîhdâr olur giderek

(Elem fidanı hangi gönülde azıcık püskül salsa; eski, yaşlı bir ağaç gibi giderek kök salar.)

7. Umûr vaktine merhûn iken ne gam Vâlî
Saña da tâlî'-i bîgâne yâr olur giderek

¹⁰⁸ AE36a, M46b (der-kenar), Ö83 (Not: Nâbi-İzzet-Nedîm AE)

(Ey Vâlî, işlerin zamanı belli iken gam çekme. Sana yabancı olan talih de giderek yâr olur.)

85-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁰⁹

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Her ne gelürse eyleme red dil-küşâde ol
Hükm-i kazâya olma muhâlif rızâda ol

(Başa her ne gelirse reddetme, gönül ferahlatıcı ol. Kazanın hükmüne muhalefet etme, rıza göster.)

2. Terk it nizâ'-ı lafzîyi ma'nâdan al haber
Geh Bâyezîd-i vakt u gehî Kâdî-zâde ol

(Lafızla ilgili tartışmaya girme, manadan haberdar ol. Bazen vaktin Bayezid'i bazen de Kadızâde ol.)

3. La'net nifâk-pîşelerüñ ihtilâtına
Geldükçe elden eyle hazer inzivâda ol

(Nifak çıkarana karıştığı fitneye lanet olsun. Elden geldikçe onlardan sakın, kenarda dur.)

4. Ebnâ-yı cinse vakte göre eyle imtizâc
Ne safha-i münakkaş u ne levh-i sâde ol

(Yeri ve zamanına göre insanlarla dostluk kur. Ne nakışlı bir sayfa ne de sâde bir levha ol.) [Nasihat: Herkesle dost olma, yalnız da kalma!]

5. Bâg-ı fenâda gonca-i tasvîrveş giçin
Ne fikr-i berg-rîzî ne kayd-ı nemâda ol

(Geçici bahçede [dünya] resmi çizilmiş gonca gibi ol. Ne yaprak dökmeyi [sonbahar] düşün, ne de yeşermeyi [ilkbahar] gündemine al.)

6. Def' eyle fikr-i bûd u nebûd-ı zamâneyi
Ferş-i harîm-i mey-kedeye rû-nihâde ol

¹⁰⁹ AE36a, M46b, Ö84 (Not: Âgâh AE)

(Zamanın varlık ve yokluk düşüncesini defet. Meyhanenin harem dairesi seccadesine yüzünü koy.)

7. Encâma irdi bezm-i fenânuñ da 'işreti
Şimdengirü tedârük-i 'azm-i bekâda ol

(Fena meclisinin [dünya] eğlencesi sona erdi. Bundan sonra ahiret hazırlığı yapmaya başla.)

8. Bakma zebân-dirâzî-i a' dâya Vâliyâ
Neylersen eyle hâk-i der-i dil-rubâda ol

(Ey Vâli! Düşmanların dil uzatmasına kulak asma. Ne yaparsan yap gönül alan kapının toprağı kıvamında ol.)

86-VÂLÎ-ÂGÂH¹¹⁰

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Yâri gördükde gamum şerh u beyân elde degül
N'îşleyem derd ile izhâr-ı figân elde degül

(Yâri görünce gamımı şerh ve beyan etmemek elde değil. Ne yapayım, dert ile figan etmemek elde değil.)

2. Çokdan eylerdi fedâ bezm-i visâle 'âşık
N'îşlesin kudret-i nakd-i dil ü cân elde degül

(Âşık, kavuşma meclisi kurulması için çoktan canını feda ederdi. Ne yapsın, gönül ve can naktine güç yetirmek elde değil.)

3. Savb-ı maksûda 'azîmet nice kâbil bilmem
Tevsen-i derde süvârum ki 'inân elde degül

(Doğru hedefe nasıl gidileceğini bilemiyorum. Dert atına bindim, dizgin elde değil.)

4. İdemez kat'-ı ta'alluk dehen-i nâzından
İhtiyâr-ı dil-i bî-nâm u nişân elde degül

¹¹⁰ AE36a, M47a, Ö84 (Not: Âgâh AE, Cenâb-ı Âgâh'ı Tanzîrdür Ö)

(Yârin nazlanan ağzından alakayı kesemez. Şöhretsiz gönlün [âşık] ihtiyarı elde değil.)

5. Nice mestûr kalur neş'e-i la'lûñ dilde
Hâlet-i keyf-i meyi setr ü nihân elde degül

(Dudağının neşesi gönülde nasıl gizli kalır? Şarabın keyif verici hâlini gizlemek elde değil.)

6. Çeşm-i mestânesi kalmış sitem-ârâlıkdan
Şimdi evvelki gibi tîg u sinân elde degül

(Sitem etmede sadece yârin mestane gözleri kalmış. Şimdi, önceki gibi ok ve kılıcı elde değil.)

7. Şîr ider girye-i hâsiyyet-i keyfiyyet-i mey
Na're-i bî-hûde-i bâde-keşân elde degül

(Meyin [ilahi aşk] dökülmesinin keyfiyeti cesaret verir. İçki içenlerin nara atmaması elde değil.)

8. Ezelî kismetümüz böyle bulunmuş Vâlî
Zûr ile def'-i küdürât-ı zamân elde degül

(Vâlî, ezelden kismetimiz böyle takdir edilmiş. Zorla, zamanın kederlerini defetmek elde değil.)

87-VÂLÎ-ÂGÂH-FÂMÎ¹¹¹

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Kimûñ ki nakş-ı hevesden derûnı sâde degül
Der-i safâ aña bir vechile küşâde degül

(Kimin içi heves resminden sâde değilse [arzu ve istekle doluysa] sefâ kapısı ona her yönden kapalıdır.]

2. Güzâr-ı 'ömr-i girân-mâyeyi ganîmet bil
Namâz-ı 'îd gibi kâbil-i i'âde degül

¹¹¹ AE36b, M47a, Ö85 (Not: Âgâh-Fâmî AE)

(Değerli ömrün geçmesini [zaman] ganimet bil. Bayram namazı gibi kazası mümkün değildir.)

3. Serümde mestî-i şûr-ı dü çeşm-i dil-berdür
Egerçi neş'edür ammâ ki keyf-i bâde degül

(Başımda sevgilinin gözlerinin fitnesinin mestliği var. Bu neşve [sevinç] farklı, bâdenin keyfi gibi değildir.)

4. Sabâh-ı mahşere dek vakf-ı derd ü dâg olsun
Anuñ ki gûş u dili halka-i rızâda degül

(Kulak ve kalbi rıza halkasında değilse, mahşer sabahına kadar onun içi dert ve hüznle dolar.)

5. O mâh-pâre ile hâl-i dil n'olur bilmem
Visâli va'dine hergiz karâr-dâde degül

(O ay parçası [sevgili] ile bu gönlümün halinin ne olacağını bilmem. O kavuşma sözünde asla kararlı değildir.)

6. Netîce maksadı gül-çîn-i nahl-ı nâz olmak
Şeb-i visâlde dahı hırs-ı dil ziyâde degül

(Sonuçta maksadı naz fidanından gül dermektir. Kavuşma gecesinde de bu gönlün hırsı ziyade değildir.)

7. Felekde kevkeb-i ikbâl Vâliyâ şimdi
Nümûd-ı şu'le-i âhum gibi ziyâda değil

(Ey Vâlî! Felekte talih yıldızı görünmez. Şimdi onun ziyası, âhımın ziyası kadar parlak değildir.)

88-VÂLÎ-ÂGÂH-ÜMNÎ¹¹²

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Gâhî 'itâb-ı gamze-i hûbâna kâni' ol
Gâhî nigâh-ı nergis-i mestâna kâni' ol

(Bazen sevgililerin gamze itabına, bazen de mestlerin nergis [baygın] bakışına kanaat et.)

2. İtme neşât-ı 'ayşî temennî zamânede
Ya'kûb gibi külbe-i ahzâna kâni' ol

(Zamanede zevk ve sefanın neşesini temenni etme. Hz. Yakup gibi hüzn evine kanaat et.)

3. Her şu'le-hûyuñ olma talebkâr-ı sûzişi
Pervânevâr şem'-i şebistâna kâni' ol

(Her parlak tabiatlının [güzel] yakıcılığına kapılma. Pervane gibi gecenin mumuna kanaat et.)

4. Olmaz bu gülsitânda saña çün tarab nasîb
Ey 'andelîb nâle vü efgâna kâni' ol

(Ey bülbül [âşık]! Nâle ve figana kanaat et çünkü bu gülistanda sana sevinç nasip olmaz.)

5. Ümmîd-i bezm-i vuslatı terk eyle Vâliyâ
Fikr-i nigâr-ı kûşe-i hicrâna kâni' ol

(Ey Vâli! Kavuşma meclisini ümit etme. Hicran köşesinde sevgiliyi düşünmeye kanaat et.)

¹¹² AE37a, M49a, Ö87 (Not: Âgâh-Ümnî AE, Cenâb-ı Âgâh'a Nazîre Ö)

89-VÂLÎ-ÂGÂH¹¹³

[fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

1. Râstî meşreb-i agyârdan olmaz me'mûl
İstikâmet revîş-i mârdan olmaz me'mûl

(“Başkalar”ın meşrebinden doğruluk beklenmez. Yılanın gidişinden istikamet beklenmez.)

2. Her kişi hâsiyet-i zâtını icrâ eyler
Kasd-ı har zümre-i ahyârdan olmaz me'mûl

(Herkes zatının özelliğini gösterir. Eşeğin kastı [eşekliği] iyiler zümresinden beklenmez.)

3. Gûş idüp gördüğüñ esrârı hemân setre çalış
Keşf-i sır sîne-i ebrârdan olmaz me'mûl

(Duyup gördüğün sırları her zaman gizlemeye çalış. Evliyânın göğsünden sırrın ortaya çıkması beklenmez.)

4. Gam-ı dünyâ dili şebden de velî târ eyler
Safvet âyîne-i jengârdan olmaz me'mûl

(Dünya gamı, gönlü gecedden daha karanlık eder. Paslı aynadan saflık beklenmez.)

5. Sayd-ı âhû-yı emel dâm-ı nigele olmaz
Bend-i pâ rişte-i enzârdan olmaz me'mûl

(Emel ceylanını avlamak göz hapsiyle olmaz. Bakışların ipinden ayak bağı yapılmaz.)

6. Her gabî meşrebi âlüfte sanup açılma
Şûhluk sûret-i dîvârdan olmaz me'mûl

(Her anlayışsız dost sanıp ona açılma. Duvar resminden şuhluk [sevimsizlik] beklenmez.)

¹¹³ AE37b, M49a, Ö87 (Not: Âgâh AE)

7. Çok da ey hâm tama‘-germ-i temennâ olma
İtdüğüñ tûl-i emel yârdan olmaz me‘mûl

(Ey ham kişi! Temennide çok da hırslı olma. Uzun istekler yârdan beklenmez.)

8. Her gören pister-i gamda dil-i mecrûhumı dir
‘Âfiyet bir de bu bîmârdan olmaz me‘mûl

(Gam döşeğindeki yaralı gönlümü gören herkes, “Bu hastadan bir daha sıhhat beklenmez” der.)

9. Ne kadar görse cefâsın yine rû-gerdânlık
Vâli-i zâr u dil-efgârdan olmaz me‘mûl

(Yârdan ne kadar cefa görse de ondan yüz çevirmek, gönlü yaralı olan Vâli’den beklenmez.)

90-VÂLÎ-NÂBÎ¹¹⁴

[fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün]

1. Cevher-i esrâr-ı reng-â-reng mahzendür gönül
Nukre-i hâlis-‘ayâr-ı ma‘den-i tendür gönül

(Gönül, rengârenk sırlı cevherlerin hazinesidir. Vücudun hâlis ayarlı gümüş madenidir.)

2. Her tünük zarfa beyân u keşfe istinkâf ider
Bir ‘aceb sevdâ ile lebrîz-i şîvendür gönül

(Her kapalı zarfa açılmaya imtina eder. Gönül, acayip bir sevdıyla matem doludur.)

3. Rûz u şeb itfâ olunmaz şu‘le-i zâtıyyesi
Sûmenât-ı tende bir kandîl-i rûşendür gönül

(Kendiliğinden yanan ışığı gece gündüz sönmez. Gönül, vücut puthânesinde yanan bir kandildir.)

¹¹⁴ AE38a, M47b (der-kenar), Ö88 (Not: Nâbî AE)

4. Bir tecellîzârdur kim hâlî kalmaz cilveden
Gıpta-fermâ-yı hevâ-yı deşt-i Eymen'dür gönül

(Gönül, cilveden hiç boş kalmayan bir tecelli yeridir. Bu yüzden Eymen çölünün havasını imrendirir.)

5. Dâ'imâ ihrâz ider zeyl-i kabâ-yı behcetini
Levsgâh-ı dehrde berçîde-dâmendür gönül

(Daima güzellik elbisesinin eteğinden tutmak ister. Gönül, dünya çöplüğünden eteğini çekmiştir.)

6. Şart-ı isti'dâd arar mâhiyyetin izhâr ider
Kimisine reh-nümâ kimine reh-zendür gönül

(Mahiyetini açığa vurmak için kabiliyet şartını arar. Gönül, kimisine yol gösteren, kimine yol kesendir.)

7. Haşre dek ger tîşe-i efkâr olursa kârger
Cevheri bulmaz hâle bir turfe ma'dendür gönül

(Eğer fikirlerin kazması haşre kadar çalışsa, gönül cevherinin rezervini bulamaz. O mahiyeti bilinmez garip bir madendir.)

8. Vâliyâ bigâne-i esrâra olmaz pâ-zede
Dâver-i iklim-i ma'nâya nişîmendür gönül

(Ey Vâlî! Gönül, sırları keşfetmeyi bilmeyene baş eğmez, zelil olmaz. Mana ülkesinin padişahının meskenidir.)

91-VÂLÎ-NÂBÎ¹¹⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Vahşî gazâl-ı ârzû üns-âşnâ degül
Mir'ât-ı baht sûret-i h'âhiş-nümâ degül

(Vahşi istek ceylanı [sevgilinin gözü] tanıdık değildir. Baht aynası istediğini gösteren resim değildir.)

¹¹⁵ AE38b, M47b (der-kenar), Ö- (Not: Nâbî AE)

2. Eksik degül çerâğı yanar rûz u şeb müdâm
Aslında sûmenât-ı derûn bî-ziyâ degül

(Işığı eksik değil, gece gündüz sürekli yanar. Aslında gönül puthânesi ışıksız değildir.)

3. Farzâ fütâde-i rehûn olmuş ten-i ‘alîl
Pâ-mâl-i tevsen-i sitem itmek revâ degül

(Hasta vücudun, senin yolunun düşkünü olduğunu farzedelim. Onu sitem atının ayakaltında ezmek revâ değildir.)

4. Zâhid mezâk-ı nûş-ı lebûnden ne añlasın
Her murg-ı sifle tûtî-i sükker-gıdâ degül

(Ham sofududağındaki halâvetin zevkini nereden bilsin? Her sıradan kuş şekerle beslenen papağan değildir.)

5. Şehden kerem ümîd olunurken gedâlara
Cânânedenden tevakku‘-ı vuslat hatâ degül

(Padişahın gedalara kerem etmek umulurken, sevgiliye kavuşma ümidi beslemek hata değildir.)

6. Şart-ı ‘atâ odur ki ola sarf masrafı
Nâ-müstehakka bezl-i sefâhet sehâ degül

(Atânın şartı budur ki masraf sarf edilisin. Müstehak olmayana bol bol eğlence tertip etmek cömertlik değildir.)

7. Vâlî bütân-ı gayra kıyâs itme yârûñi
Her şuh böyle mâ’il-i şerm ü hayâ degül

(Vâlî, yârini başka güzellerle kıyaslama. Her şuh [güzel] böyle namuslu değildir.)

92-VÂLÎ-NÂBÎ¹¹⁶

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

1. Hem ser-â-ser pür-suver deyr-i mu'azzamdur gönül
Hem matâf-ı kudsiyân beyt-i mükerremdür gönül

(Gönül, hem baştan başa resim dolu muazzam bir kilise hem de kutsilerin tavaf ettiği muhterem bir evdir.)

2. Çekme zahmet ey rasadkâr-ı emel teshîrine
Fethi nâ-mümkün olan genc-i mutalsamdur gönül

(Ey emel gözlemcisi! Onu ele geçirmek için zahmet çekme. Gönül, fethi mümkün olmayan tılsımlı bir hazinedir.)

3. Havz¹¹⁷ ile girmez ele pür-dürr-i 'irfân ise de
Kimse irmez gavrına bî-ka'r u bün yemdür gönül

(Marifet incileriyle dolu olsa da dalmakla inci ele geçmez. Gönül, kimsenin dibini bulamadığı dipsiz bir okyanustur.)

4. Biñ esâmeyle müsemmâ olmuş âteş-hânedür
Çok lisân-ı köhneden lafz-ı mütercemdür gönül

(Gönül, bin isimle müsemma olmuş bir ateşhanedir. Eski dillerden tercüme edilmiş bir lafızdır.)

5. İçdüğü zehr-âbe-i gam tu'mesi derd ü elem
Yine bu hâletle dâ'im şâd u hurremdür gönül

(Yediği dert ve elem, içtiği hüznün zehirli suyudur. Böyle olduğu hâlde gönül yine de daima mutlu ve mesuttur.)

6. Kat' olunmaz âb-ı sâf-ı menba'-ı endîşesi
Vâridât-ı feyz ile her lahza mülhemdür gönül

(Tefekkür membanın temiz suyu hiç kesilmez. Gönül, her an feyiz ve bereket geliriyle doludur.)

¹¹⁶ AE38b, M48b (der-kenar), Ö89 (Not: Nâbî AE)

¹¹⁷ havz: suya girmek Ö.

7. İhtilât-ı sohbet-i süfliden istinkâf idüp
Bezm-i hâssü'l-hâs-ı kudse yâr u mahremdür gönül

(Gönül, alçak meşreplilerin sohbetine katılmaktan uzak durur. Kutsilerin [melek] en özel meclisine yâr ve mahremdir.)

8. Kasd idince der-vatan aktâr-ı arzı geşt ider
Münzevîdür zâhirâ seyyâr-ı 'âlemdür gönül

(Gönül, isterse vatanın hatta dünyanın her yerini gezer, dolaşır. Görünüşte münzevî, hakikatte âlem seyyahıdır.)

9. Gülşen-i me'vâya nâzır Vâliyâ revzenleri
Turfe dîvân-hâne-i sultân-ı a'zamdur gönül

(Ey Vâlî! Gönül; pencereleri cennet bahçesine nâzır, en büyük sultanın [Allah] görülmemiş, muhteşem bir salonudur.)

93-VÂLÎ-ÂĠÂH¹¹⁸

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Tenvîr idince hâne-i agyârı mehveşüm
Başlar telâtum itmeye deryâ-yı âteşüm

(Ay yüzlü sevgilim başkalarının hânesini ziyaret edip orayı nurlandırmaya başlayınca ateş denizim dalgalanmaya başlar [ateşim yükselir].)

2. Âşûb-ı hat tereddüdüm itmekdedür füzûn
Arturmada fesâdı dimâg-ı müşevveşim

(Hattın [yazı] kargaşası tereddütümü arttırmakta, karmakarışık hayallerim fesat fikrini güçlendirmektedir.)

3. Pest itdi kadr-i gayrı nihâlân-ı şîveyi
Virdükçe nahl-ı nâza nemâ şûh-ı ser-keşüm

(Başboş sevgilim, naz fidanına nema verdikçe [işveyi artırdıkça] başkaların kıymetini, değerini yerle bir etti.)

¹¹⁸ AE39a, M49b, Ö90 (Not: ÂĠâh AE)

4. Âgûşa çekdüm ol meh-i sîmîn-teni bu şeb
Nesrîn-i bâg-ı huld ile pür oldı mefreşüm

(Bu gece o beyaz tenli sevgiliye sarıldım. Yatağım [yattığım yer] adeta cennet bahçesinin gülleriyle doldu.)

5. Bir zerre deñlü gerd-i keder ‘ârız olmamış
İnşâd idende mûcidi mînâ-yı bî-gışum

(Mucidi [Allah] saf kadehimi [gönül] neşelendirdiği için üzerine zerre kadar keder tozu bulaşmamış.)

6. Oldı çemen-sitân-ı behiştüñ nümûnesi
Bu tâze tarh nakş ile ferş-i münakkaşum

(Bu yeni yapılmış süslemesiyle resimli yaygı [yeryüzü], Cennet bahçesinin bir numunesi oldu.)

7. Sevmem dürûg u lâf u mübâhât-ı kâzibi
Dûnân gibi tefâhür-i bî-câ degül işüm

(Yalandan övünmeyi, lafçılığı ve yalanı sevmem. Düşük seviyedeki insanların yaptığı gibi işim boş yere övünmek değildir.)

8. Keyfiyyet-i melâli ferâmûşa çekmişüz
Def` eyledi o ‘illeti sahbâ-yı bî-gışum

(Üzüntünün ne olduğunu unutmuşuz. Saf kadehim [gönül] o hastalığı defetti.)

9. Terk eyledüm hayâl-i hat u zülf ü kâküli
İrdi tamâma baht-ı siyehle keş-â-keşüm

(Kâkül, zülf ve ince tüyleri düşünmem. Nefes alışverişim [ömür] kara bahtımla tamamlandı.)

10. Mecmû‘a-i beyâz-ı ahibbâya Vâliyâ
Revnağ-fezâ olur yine bu şi‘r-i dil-keşüm

(Ey Vâfî! Bu gönül çeken yeni şiirim, dostların beyaz şiir mecmuasını güzelleştirir.)

94-VÂLÎ-HÂMÎ¹¹⁹

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Bahâr-ı şu'ledür feyz-i tecelliyle dil u cânım
N'ola mânend-i şem' olsa fûrûzân cism-i 'üryânım

(Can ve gönlüm tecelli feyziyle parıldayan bahar mevsimi gibidir. Çıplak bedenim mum gibi parlarsa ne olur?)

2. İder seyr-i cemâl-i şâhid-i ma'nî-i bigâne
N'ola âyîne-i zânûda kalsa çeşm-i hayrânım

(Gözler manasızca, sevgilinin güzelliğini seyreder. Hayran bakışlarım sevgilinin diz kapağına bakıp kalsa ne olur?)

3. Hayâl-i la'l-i rengînîyle oldum rişteveş bî-tâb
Anuñçün kûçe-i gevherdedür her lahza cevânım

(Renkli, kırmızı dudağın hayaliyle ip gibi güçsüzleştim. Onun için her zaman mücevher çarşısınada gezmekteyim.)

4. Ben ol sâhib-vukûf-ı dânişem ki her zamân pürdür
Metâ'-ı enfes-i elvân-ı 'irfân ile dükkânım

(Ben irfan sahibiyim, dükkânım her zaman marifetin çeşitli, güzel mallarıyla doludur.)

5. Bu şeb gül-çîn-i gülzâr-ı hayâl-i hiss idim Vâlî
Gül-i büseyle pür olsa sezâdur cîb u dâmânım

(Vâlî, bu gece hissiyatın hayâl bahçesinde gül topladım. Cep ve eteğimin kırmızı güllerle dolu olması bundandır.)

¹¹⁹ AE40b, M53a, Ö94 (Not: Hâmî AE)

95-VÂLÎ-ÂGÂH¹²⁰

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Hecrûñle âşnâ olalı bî-elem miyem
Ya münkir-i letâfet-i sahbâ-yı gam mıyam

(Senden ayrıldığımdan beri ıstırap içerisindeyim. Bundan dolayı gam kadehinin güzelliğini inkâr eder miyim?)

2. Ey bî-vefâ yine ne bu bî-câ tegâfûlün
Üftâdelikte gayruñ ile müttehem miyem

(Ey vefâsız! Yine bu yersiz aldırmağım nedir? Sana hürmette başka âşıklarınla aynı mıyım?)

3. Ben nâ'il olmadan iderem vasf lütfuñı
Ey mâh-pâre münkir-i nâz u ni'am mıyam

(Ben nail olmasam da merhametini överim. Ey ay parçası [sevgili] güzeliğini inkâr eder miyim?)

4. Benden meta'-ı ma'nî olur Rûm'a râygân
Gevher-fürûş-ı bender-i mülk-i 'Acem miyem

(Mana metaim [söz] Anadolu'ya doğru bedava yayılmaktadır. Acem ülkesinin çarşısında mücevher dağıtır mıyım?)

5. Olmaz zebân-güzâr-ı bütân nâm-ı Vâlî hiç
Bilmem hurûf-ı lutf mı lafz-ı kerem miyem

(Vâlî'nin namı hiç güzellere söz geçiren [inciten] olmaz. Merhamet harfleri mi, kerem lafzı mıyım? Bilemiyorum!)

¹²⁰ AE40b, M53b, Ö95 (Not: Âgâh AE)

96-VÂLÎ-HÂMÎ¹²¹

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Haşyetümden saña izhâr-ı şikâyet idemem
‘Arza ahvâl-i dil-i zârı cesâret idemem

(Korkumdan sana şikâyet izhâr edemem. İnleyen gönlümün ahvâlini arz etmeye cesaret edemem.)

2. Dest-res-i ehven iken mâ-hasal-i dünyâyâ
Lîk âb-ı ruhum itlâf u izâ‘at idemem

(Dünyadaki her şeye elim kolayca yetişir lâkin yüz suyumu boş yere dökmem.)

3. Hîn-ı hilkatde baña tev‘em olan ma‘nâdur
İhtiyârumla gam-ı ‘aşkı ferâgat idemem

(Yaratılışında benimle beraber [ikiz] gelen manadır. Aşk eleminden isteyerek vazgeçemem.)

4. H‘âh nâ-h‘âh aluram gâhîce gül-bûselerin
Sâde nazreyle o ruhsâra kanâ‘at idemem

(İster istemez bazen yanağından öpücük alamak isterim. O kırmızı yanağa sadece bakmakla kanaat edemem.)

5. Zâhidâ ‘arz-ı tekâ eyleme kim yârı degül
Düzd-i matlûbı bile saña emânet idemem

(Ey zâhit! Takvalı görünmeye çalışma. Yâri değil aranılan hırsız bile sana emenet etmem.)

6. Hasm-ı cânım ise de rikkat-i tab‘umdandır
Hazz idüp vakt-i belâsında şemâtet idemem

(Can düşmanım da olsa, fitratımdaki acıma duygusu gereği, başına bir musibet geldiği zaman hazzedip sevinemem.)

¹²¹ AE41a, M53a (der-kenar), Ö97 (Not: Hâmî AE)

7. Kemer-i gayreti itsem ne kadar bend-i miyân
Vâlî gönlümce o fettânı sıyânet idemem

(Gayret kuşağını [bekaret] ne kadar beline bağlasam da Vâlî, çok fitne koparan o güzeli istediğim gibi himâyeye edemem.)

97-VÂLÎ-LEBÎB¹²²

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Nigînâsâ ser-â-pâ zahmdâr u şerhazâr oldum
Hirâş-ı hâtır itdüm gerçi peydâ nâmdâr oldum

(Mühür gibi baştan başa yaralı ve parça parça oldum. Gerçi insanlara vesvese verdimse de belli bir üne kavuştum.)

2. Tenüm mahv-ı hayâl-i hâl u zülfi itdi ol âfet
Hayâtumdan eser varken gıdâ-yı mûr u mâr oldum

(O âfet [güzel] ben ve zülfünün hayâliyle beni mahvetti. Tenimde hayat belirtisi varken [canlıyken] vücudumu yılan ve karınca gıdası etti.)

3. N'ola mergûb-ı 'âlem olsa her dem gevher-i zâtum
Dükân-ı sûk-ı 'irfânda metâ'-ı rûy-ı kâr oldum

(Zatımın cevheri âlemde rağbet görse ne olur? İrfan çarşısının dükkânda her zaman reklâm yüzü malı oldum.)

4. Halel-yâb itdi cism-i nâ-tüvânım 'illet-i pîrî
Binâ-yı köhneâsâ her taraftan rahnedâr oldum

(Yaşlılık hastalığı güçsüz bedenimi çürüttü, bozdu. Eski bina gibi her taraftan yarık yarık oldum.)

5. Sezâdur levh-i kabrüm itse seng-i sürmeden yârân
Şehîd-i gamze-i pür-çeşm-i şûh-ı sürmedâr oldum

(Dostlar kabir taşımı sürme taşından yapsa münasıptır. Sürmeli şuhun [güzel] alımlı gözlerindeki gamze okunun şehidi oldum.)

¹²² AE41b, M50b (der-kenar), Ö96 (Not: Lebîb AE)

6. Tagayyür olmadı zâtum me'âl-i 'izz ü zilletden
Bu gülşende egerçi geh gül oldum gâh hâr oldum

(İzzet ve zillet görmekle gerçi zâtım değişmedi. Bu gülşende [dünya] bazen gül bazen de diken oldum.)

7. Melâlümden kemâl-i şevk ile yok nâleye vaktüm
Mahalsiz bir gül-i n'şküfteye hayfâ hezâr oldum

(Üzüntümden coşkulu bir şevkle ötmeye vaktim yoktur. Açılmamış güle karşı ne yazık ki vakitsiz öten bir bülbül oldum.)

8. Tebâh-ı 'ömr idüp gezdüm ser-i kûyında yıllarla
Tesâdüfle hemân bir kez o bî-mihre dûçâr oldum

(Hemen bir kere o vefâsıza tesadüfen vuruldum. Yıllarca köyünün etrafında gezerek ömrümü mahvettim.)

9. Olaldan kişver-ârâ-yı ma'ânî Vâliyâ zâtum
Suhan-sencân-ı devrâna mahall-i iftihâr oldum

(Ey Vâlî! Mana ülkesini süslemeye başladığımdan beri devrin söz erbabına övünç kaynağı oldum.)

98-VÂLÎ-LEBÎB¹²³

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Cibillî olmasa 'âlemde ger mihr-âşnâ şebnem
'Urûc itmezdi çarh-ı çârüme bî-dest ü pâ şebnem

(Fıtratında güneşle dostluk kurma özelliği olmasaydı, elsiz ve ayaksız olduğu halde şebnem dördüncü göğe kadar yükselemezdi.)

2. Asılda sâf-tînet pâk-meşreb olduğundandır
İder âgûş-ı gülde subha dek h'âb-ı safâ şebnem

(Aslında saf tînetli ve temiz meşrepli olduğu için şebnem, gülün kucağında sabaha kadar sefa sürerek uyur.)

¹²³ AE41b, M52a (der-kenar), Ö97 (Not: Lebîb AE)

3. Bulup fırsat dahı der-h'âb iken vakt-i seher bülbül
Be-kâm olur safâ-yı vasl-ı gülden ibtidâ şebnem

(Seher vakti bülbül daha uykudayken şebnem fırsat bulup güle kavuşmanın sefasıyla önce kendisi mesut olur.)

4. Dür-i zâtın nişângâh itmege tesbîh-i emlâke
Anuñçün 'âlem-i bâlâya itmiş intimâ şebnem

(Kâinatın tesbihine zatının incisini nişan tahtası yapmak için şebnem yüksek âlemlere mensup olmuş.)

5. Sabûhî keyfine bezm-i çemende bülbüle besdür
Sürâhî gonca sâgar gül şerâb-ı dil-guşâ şebnem

(Bahçe meclisinde bülbüle sabah keyfi yeter. Gonca sürahi, gül kadeh, şebnem ise kalbe ferahlık veren şaraptır.)

6. Rasadkâr-ı hikem sun'uyla olmuş sahn-ı gülşende
Sikender 'andelîb âyîne-i 'âlem-nümâ şebnem

(Hikmetle yaratan yaratıcı sanatıyla gül bahçesini tanzim etmiş; bülbül İskender, şebnem de İskender'in âlemi gösteren aynası olmuş.)

7. Mekânı geh kenâr-ı gül gehî pîşânî-i hûrşîd
İder hüsn-i hudâ-dâd ile ülfet dâ'imâ şebnem

(Şebnem, daima Allah vergisi güzelliğiyle mekânı bazen gül bahçesine çevirir bazen de güneşe ayna eder.)

8. 'Aceb revnak-pezîr olmuş leb-i rengîne tebhâle
Ne hoş düşmüş gül-i sad-berg-i âla dil-rubâ şebnem

(Uçuğun kırmızı dudağa şaşırtıcı bir parlaklık katmış. Şebnem, yüz yapraklı kırmızı güle ne güzel yakışmış.)

9. Haber virse sabâ 'azm itdüğün bâga hicâbından
Olur rûy-ı gülistâna hây-ı şerm u hayâ şebnem

(Saba rüzgârı bahçeye gitmeye karar verdiğini haber verse, şebnem utancından gül bahçesinin yüzüne mahcubiyet teri döker.)

10. Kıyâs eyler gül-i efsûn ile bir câm murassa‘dur
Görinse çeşm-i mahmûra gül üzre Vâliyâ şebnem

(Ey Vâlî! Gül üzerindeki şebnem sarhoşun gözüne görünse [o sarhoş] bir kadehin cazibeli güllerle süslendiğini zanneder.)

99-VÂLÎ-ÂGÂH¹²⁴

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Gider mi hârhâr-ı nâ-murâdı tab‘-ı bülbülden
Şarâb-ı şebnemi nûş itmeyince sâgar-ı gülden

(Gül kadehinden şebnem şarabını içmeyince, muradına erememe kaygısı bülbülün aklından hiç çıkmaz.)

2. Derûn yâd-ı hat u zülfüñle olmuş öyle pür-sevdâ
Ten-i zâr u nizârum fark olunmaz târ-ı kâkülden

(Gönül, saç ve yüzün yâdıyla öyle bir sevdaya kapılmış ki güçsüz bedenim kâkül kılı gibi fark edilmez olmuştur.)

3. Dili itdi o deñlü pür-nezâket ülfet-i hattıñ
Olur hâtır perişân mevc-i seyl-i bûy-ı sünbülden

(Hattınla dostluk kurmak gönlü o kadar nezaketle doldurdu ki gönül sümbül kokusu selinin dalgasından perişan olur.)

4. Musavver sûret-i eşyâyı gûn-â-gûn ider tezyîñ
Alınmaz neş’e-i pür-feyz-i hüsn-i gül karanfülden

(Süsleme sanatı eşyanın suretini rengârenk eder. Gülün güzelliğinin feyiz veren neşesi karanfilde yoktur.)

5. Hakikat-bîn-i eşyâ lutfuñı fehm itse ger Vâlî
Gider mi gayrı bâba bir kadem bâb-ı tevekkülden

(Ey Vâlî! Eşyanın hakikatini gören kişi eğer senin lütfunu idrak etse, tevekkül kapısından bir adım bile uzaklaşıp başka bir kapıya gider mi?)

¹²⁴ AE42a, M53b, Ö98 (Not: Âgâh AE)

100-VÂLÎ-ÂĞÂH¹²⁵

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Visâli rûz u şeb agyâra erzânî sezâ olsun
Baña kâfidür ol meh ayda bir kez rû-nümâ olsun

(Başkalarıyla gece gündüz bir araya gelse uygundur. O meh [ay yüzlü] ayda bir kere olsun bana yüzünü gösterse kâfidir.)

2. Hemân müşkil budur kim olmaya meşrebce bir âfet
Tek olsun hûnî olsun zâlim olsun pür-cefâ olsun

(Meşrebime uygun bir sevgilim yok, zor olan da budur. Olsun da kan dökücü, zâlim ve cefakâr olsun.)

3. Müsâvidür tahammülkâra cümle cânib-i Hak'dan
Gelen hük-m-i kazâ ile 'anâ olsun gınâ olsun

(Hak canibinden gelen her şey güzeldir, tahammül eden için farketmez. Kaderin hükmüyle gelen fakirlik olsun, zenginlik olsun.)

4. Gözi kızmışdur âmed kasdına destin sunar nâdân
Diler bâd-ı semûm olsun hemân bâd-ı hevâ olsun

(Cahilin gözü kızmıştır, ister pahalı olsun ister bedava olsun her şeyi almak için elini uzatır.)

5. Baña bîgâne olsun ister ise ser-te-ser 'âlem
Hemân sehv ile senden bir nigâh-ı âşnâ olsun

(İsterse bütün dünya baştan başa bana yabancı olsun. Yanlışlıkla da olsa senden tanıdık bir bakış olsun, yeter.)

6. Benümle sîne-sâf olmazsa bârî dûd-ı âhumdan
Sipihrûñ göreyüm çeşm-i sefidî sürme-sâ olsun

(Benimle sarmaş dolaş olmasa da bari âh dumanımdan göğün beyaz gözünün sürme sürmüş gibi siyah olduğunu göreyim.)

¹²⁵ AE42a, M54a, Ö98 (Not: Âğâh AE)

7. Ne deñlü mübtelâ-yı ‘illet-i âlâmı olsam da
Devâ ümmîdin eylersem felekden baña dâ olsun

(Ne kadar elem derdine mübtela olsam da, felekten deva ümit edersem bana yazıklar olsun.)

8. Haleldür râst-gûyâna mümâşât ü riyâ Vâlî
Hakı ketm itme isterse muhâtab pâdişâ olsun

(Ey Vâlî! Doğru sözlüler için gösteriş ve riya noksanlıktır. Muhatap padişah da olsa Hakkı asla gizleme.)

101-VÂLÎ-ÂGÂH-REFÎ¹²⁶

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Nesîm-i bü’l-heves gîsû-yı cânânımdan el çeksün
Çeker bir gün nedâmet âh u efgânımdan el çeksün

(Kararsız rüzgâr sevgilimin saçından el çeksin. Birgün pişman olur, pişman olmadan âh ve figânımdan el çeksin.)

2. Yanımda subha dek yârin hayâli mihmânımdur
Bu şeb h^vâb-ı ferâgat çeşm-i hayrânımdan el çeksün

(Yârin hayâli sabaha kadar yanımda misafirimdir. Bu gece ferâgat uykusu sevgiliye hayran olan gözümde el çeksin.)

3. Dil-i mecrûhum âzâd eylesün derd-i keş-â-keşden
Ya itsün çâre vaslından ya dermânımdan el çeksün

(Sevgili, yaralı gönlümü keşmekeş dertlerden kurtarsın. Ya kavuşmayla derdime çare bulsun ya da dermanımdan el çeksin.)

4. Hicâb altında korsa böyle sâkînüñ ger ibrâmı
Leb-i küstâh-ı ‘ismet bûs-ı dâmânımdan el çeksün

(Sakinin zorlaması eğer böyle utandıracak derecede olursa, iffetin küstah dudağı eteğimi öpmekten el çeksin.)

¹²⁶ AE42b, M54b, Ö99 (Not: Âgâh-Refî‘ AE, Âgâh’a Nazîre Ö)

5. İştüdüm dir imiş bâd-ı sabâya söyle Vâlî'ye
Perişân eylerem zülf-i perişânumdan el çeksün

(Vâlî'ye bunu söyle: [Sevgilinin] saba yeline “Perişan zülfümden el çeksin yoksa perişan ederim.” dediğini işittim.)

102-VÂLÎ-ÂGÂH¹²⁷

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. İrdi bahâr seyr-i kenâr itmemek niçün
Eyyâmı geldi geşt ü güzâr itmemek niçün

(Bahar geldi, niçin etrafi seyretmeye gitmiyorsun? Eğlence günleri geldi, niçin gezip dolaşmıyor, tenezzüh etmiyorsun?)

2. Fursat bu gûne olmuş iken râm-ı h'âhişüñ
Nahcîr-i 'ayş u zevkî şikâr itmemek niçün

(Böyle fırsat olmuş, isdediğin an ele geçmişken niçin zevk ve eğlence avını avlamıyorsun?)

3. Hep bâdî sensin ey gül-i ter sûz u tâbuma
Gâhice meyl-i savt-ı hezâr itmemek niçün

(Ey taze gül [sevgili]! Yanıp kavrulma sebebim hep sensin. Ara sıra niçin bülbül [âşık] sesine meyletmiyorsun.)

4. Teslîm-i câme-h'âb iken ol şûh-ı sîm-ten
Ref'-i hevâ-yı bûs u kenâr itmemek niçün

(O beyaz tenli şuh [güzel] uykudayken, niçin öpüp kucaklayarak isteğini yerine getirmiyorsun.)

5. Gâhî ducâr olup ser-i râhuñda Vâlî'ye
Bir kez su'al-i hâtır-ı zâr itmemek niçün

(Yolunun başındadır, bir defa olsun niçin Vâlî'ye uğrayıp ağlayan gönlünün hatırını sormuyorsun?)

¹²⁷ AE42b, M55b, Ö100 (Not: Âgâh AE, Âgâh'ı Tanzîrdir Ö)

103-VÂLÎ-NÂBÎ¹²⁸

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Hezâr Dicle-i hûn cârî çeşm-i pür-nemden
Fenâya gitdi cihân girye-i dem-â-demden

(Çok ağlayan gözden kanlı gözyaşı Dicle gibi aktı. Sürekli gözyaşı dökmekten cihan fenaya gitti [Kıyamet koptu].)

2. Sürûrı kanda bulursın şühûr-ı devrânda
Zamâne 'îdi dahı hûnîdür Muharrem'den

(Zamanın şehirlerinde sevinci nerede bulacaksın? Bu zamanın bayramı Muharrem'den daha kanlıdır.)

3. Enîs-i câm görüp mey-keşânı bilmezsin
Ne kanlar urdugını tâze tâze vehminden

(İçki içenleri kadeh dostu olarak görüp, yeni yeni hayallerle ne kanlar döktüğünü bilmezsin.)

4. Ma'ârif ehlini hemvâre pest ider mâdûn
Budur kavâ'id-i menkûle devr-i Âdem'den

(Bayağı kimseler marifet ehlini daima aşağılar. Âdem zamanından beri gelen kurallar böyledir.)

5. Mekîn-i taht-ı zer olmak cihânda müşkildür
Hırâş-ı hâtırı fehm eyle fass-ı hâtemden

(Cihanda altın tahta oturmak güçtür. Zihni kurcalayan şeyi mührün yüzük taşından anla.)

6. Dil-i şikeste-mizâcuñ mezâkı muhteldir
Temîze kudreti yok ta'm-ı sükkeri semden

(Mizacı gereği kırık kalplinin aldığı zevkler bozuktur. Şekerin tadını zehirden ayırt etmeye kudreti yoktur.)

¹²⁸ AE43a, M56b, Ö101 (Not: Nâbî AE)

7. Henüz münşerih olduk safâ-yı hâtırdan
Rehâ idince dili kayd-ı zülf-i pür-hamdan

(Kıvrım kıvrım zülfün tuzağından gönlü kurtarınca gönlümüz yenice şenlendi.)

8. Bizâ'a eylemek erbâb-ı cerre lâzımdur
Nice fesâne-i fâsid sehâ-yı Hâtem'den

(İlim için sermaye toplamak cer erbabına [medrese talebesi] lâzımdır. Hâtem'in cömertliğinden pek çok efsane türemiştir.)

9. Zihâm-ı sıklete degmez ta'ayyüşî Vâlî
Çıkan bâzâr çukadur¹²⁹ çârsû-yı 'âlemden

(Vâlî, geçim sağlamak için sıkıntıyı arttırmaya değmez. Âlem çarşısındaki alışverişten elde edilen çuha [kefen] bezidir.)

104-VÂLÎ-ÂĞÂH¹³⁰

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Alınmaz neş'e-i pür-feyz-i hüsn-i gül gül-âbından
Bu câmuñ sâkiyâ keyfiyyeti yegdür şarâbından

(Gülün güzelliğindeki feyiz dolu zevk, gül suyundan alınmaz. Ey sâki! Bu kadehin verdiği keyif, içindeki şaraptan daha iyidir.)

2. Nice şerm-i ruhuñdan tırveş dūr olmayam ben kim
Kemân-ebûsını âgûşına çekmez hicâbından

(Kızarmış yanağından kirpikler gibi nasıl uzak durmayayım. Keman kaşlı sevgilisini, utancından kucağına çekmez.)

3. Baña cevri u cefâdan çünki insâf eylemez bârî
Benüm gibi felek de ayrı düşsün âftâbından

(Bana sürekli sıkıntı çektirir, insaf etmez. Bari benim gibi felek de güneşinden ayrı düşsün.)

¹²⁹ çuka : cefâ Ö

¹³⁰ AE44a, M58a, Ö104 (Not: Âgâh AE)

4. Gazabdan nâr-ı hüsnüñ itme efzûn kendüñe rahm it
Dil-i ‘uşşâka döndi târ-ı zülfüñ pîç u tâbından

(Öfkeyle güzellik ateşini fazla alevlendirme, kendine merhamet et. Zülfün teli, ıztırabından âşıkların gönlüne döndü.)

5. Dil-i güm-geşteyi kimden ki sordum bilmedi Vâlî
Usandı hâtır-ı mahzûn su’âl-i bî-cevâbından

(Ey Vâlî! Kaybolmuş gönlü kime sordumsa bilmedi. Hüzünlü gönül cevapsız kalan sorulardan usandı.)

105-VÂLÎ-ÂGÂH¹³¹

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Nühüfte-sûz-ı derûn âşikâr olur bir gün
Bu pîşezâr-ı cihân şu‘lezâr olur bir gün

(İçindeki gizli yangın bir gün âşikâr olur. Bu cihan sazlığı bir gün yangın yerine döner.)

2. Giderse seyl-i sirişküm bu gûne pey-der-pey
Binâ-yı kasr-ı felek târmâr olur bir gün

(Bu şekilde gözyaşı selim akmaya devam ederse, felek köşkünün binası peyderpey bir gün târumar [perişan] olur.)

3. İrer merâmına hâtır kalur mı böyle hazîn
Hudâ muvaffak ider baht yâr olur bir gün

(Gönül meramına kavuşur, daima böyle üzüntülü kalmaz. Hudâ [Allah] muvaffak ederse bir gün elbette talih yüzüme güler.)

4. Eser nesâ‘im-i eltâf-ı Bârî çok sürmez
Dıraht-ı huşk-ı emel mîvedâr olur bir gün

(Çok sürmez, Bârî teâlânın lütuf rüzgârları esmeye başlar. Emelin kurumuş ağacı yeşerir ve bir gün tekrar meyve vermeye başlar.)

¹³¹ AE44a, M58b, Ö104 (Not: Âgâh AE, Âgâh’a Naziredür Ö)

5. Piyâde kat'-ı reh-i dūr-ı hecr iderse ne gam
Göñül tekâver-i vasla süvâr olur bir gün

(Şimdi ayrılığın uzun yolunda yayan giderse de gamlanma. Gönül, hızlı koşan kavuşma atına bir gün elbette biner.)

6. Hazer hazer sitem-i bî-'aded yeter zâlim
Dem-i muhâsebe rûz-ı şumâr olur bir gün

(Sakın, sakın zâlim! Ettiğin sayısız zulüm yeter. Muhasebe vakti gelir, bir gün hesaplaşma günü olur.)

7. O nâz-perver olan cism-i nâzenîn Vâlî
Reh-i diyâr-ı 'ademde gubâr olur bir gün

(Ey Vâlî! O nazlı nazenin vücut, yokluk diyarı yolunda bir gün toprak olur.)

106-VÂLÎ-ÂGÂH-NÂBÎ¹³²

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Bütân kim incinürler 'âşukuñ feryâd u zârından
'Aceb gül-goncalardur kim usanmışlar hezârından

(Sanemler [sevgili], âşığın feryat ve figanından incinirler. Acayip! Gülgoncaları bülbülün ötüşünden usanmışlar.)

2. Görinen halka halka sanma dest-i şâneden olmuş
O müşkîn turreler pertâb olur tâb-ı 'izârından

(Saçların kıvrım kıvrım görünmesinin taraktan olduğunu sanma. O misk kokulu turreler yanağın parlaklığını yansıtır.)

3. Göñül kim zahm-ı dest-i hâr ile âzurde olmuşdur
Yine hoşnûd olur mı bâg-ı dehrüñ nev-bahârından

(Gönül zamanın sillesinin zahmından incinmiştir. Bu dehrin ilkbaharından yine de hoşnut olur mu?)

¹³² AE44a, M59a, Ö103 (Not: Âgâh-Nâbî AE, Âgâh'ı Tanzîrdür Ö)

4. Dil-i pür-sûz ile âteş-fürûz-ı dûzeh-i ‘aşkam
N’ola ger yansa ‘âlem âhumuñ kemter şerârından

(Yanık gönülle aşk cehenneminin ateşini durmadan harlamaktayım. Âhımın azıcık ateşinden âlem yansa ne olur?)

5. Nazîre söylemek âsân idi Âgâh u Nâbî’ye
Bir iki câma nâ’il olsa Vâlî dest-i yârından

(Vâlî, sevgilisinin elinden bir iki kadeh içmiş olsaydı Âgâh ve Nâbî’ye nazire söylemesi kolay olurdu.)

107-VÂLÎ-NÂBÎ¹³³

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Hazer kılmaz o meh-rû ‘âşıkuñ âh u enîninden
Figân çeşm-i siyâh u gamze-i sihr-âferîninden

(O ay yüzlü [güzel] âşığın inlemesinden sakınmaz. Âşık sevgilinin sihirli gamzesi ve siyah gözünden hep feryat eder.)

2. Kerem it sâkiyâ baña yetiştür bâde-i gül-gün
Ki bûy-ı sirke aldum zâhidûñ çîn-i cebîninden

(Ey sâkî! Merhamet et, bana kırmızı şarap yetiştir. Zahidin çatik kaşından sirke kokusu aldım.)

3. ‘Aceb dest-i nigâh ile olur mı mîve-çîn olmak
Yine bir tarz-ı hâs ile nihâl-i nâzenîninden

(Acayip! Bakış eliyle meyve toplanır mı? Yine özel bir usülle âşık, nâzenin nihâlinde [sevgili] meyve toplamak ister.)

4. Ser-i kûyında yârûñ mahrem-i nâz oldu gitdükçe
Tesellî-yâb iken dil bir nigâh-ı kemterîninden

(Gönül, küçük bir bakışından teselli bulurken, yârin mahallesinde gittikçe sevgilinin nazına mahrem oldu.)

¹³³ AE44b, M59b, Ö105 (Not: Nâbî AE)

5. Görürse Vâlî yârân-ı safâ bu şi'r-i nev-tarhuñ
Mukarrerdür yine bir neş'e-yâb olmak zemîninden

(Ey Vâlî! Meclis arkadaşların bu yeni tarz şiirini görürse, bu şiirin zemininden bir zevk almaları yine muhakkaktır.)

108-VÂLÎ-ÂGÂH¹³⁴

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Zâhid bilürem 'âlemi dîvâne sanursın¹³⁵
Zu'mınca hemân kendüñi¹³⁶ ferzâne sanursın

(Zâhit herkesi deli zannettiğini bilirim. Batıl zannınla sadece kendini akıllı sanırsın.)

2. Hâyîde edâ ile virürsin dile nefret
Etvâr-ı bedüñ tarz-ı zarîfâne sanursın

(Köhne söyleyiş tarzıyla gönle nefret verirsın. Kötü tavırlarını zarîfâne tarz sanırsın.)

3. Olmaz şeref âzâr ile ey nev-heves-i câh
Tahrîb-i dili cünbiş-i merdâne sanursın

(Ey yeni makamın acemisi! Tekdir ile şeref kazanılmaz. Gönül kırmayı mertlik sanırsın.)

4. Kızmış gözüñ ey mest-i harâb-ı mey-i nahvet
Her ugraduğñ menzili mey-hâne sanursın

(Ey gurur şarabının harap ettiği sarhoş! Gözün kızmış. Her uğradığın menzili meyhane sanırsın.)

5. Mâhiyyetüñi sanma ki bilmez degülüz biz
Ey murg-ı çemen sen seni âyâ ne sanursın

(Mahiyetini bilmediğimizi sanma. Ey bahçe kuşu! Acaba sen kendini ne sanırsın?)

¹³⁴ AE44b, M60a, Ö105 (Not: Âgâh AE, Cenâb-ı Âgâh'a Nazîre Ö)

¹³⁵ sanursın : sanırsın Ö

¹³⁶ kendüñi : kendiñi Ö

6. Hem-râz idinüp bir iki erzâli dirîgâ
Hayfâ saña ki Vâlî'yi bigâne sanursın

(Sana çok yazık, bir iki rezili sırdaş edinip Vâlî'yi kendine yabancı sanırsın.)

109-VÂLÎ-ÂGÂH¹³⁷

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Me'mûlüm iken gâh telattuf güzelümden
Oldı dile ihsânı füzûnter emelümden

(Güzel sevgilimden bazen nezaket umarken, gönlüme ihsanı umduğumdan daha fazla oldu.)

2. Sokrât-ı felek nüshaların eylese derhem
Dermânde kalur yine 'ilâc-ı 'ilelümden

(Feleğin Sokrat'ı [Eflatun'un hocası] nüshalarını karıştırırsa hastalığıma ilaç bulma konusunda çaresiz kalır.)

3. Üftâdelüğüñ resmi budur şeh de olursa
Ruh-sûdelüğüñ pâyna sanma zilelümden

(Padişah da olsa kulluğun resmi budur. Ayağına yüz sürmem, sanma ki zilletimdir.)

4. Olsam ne kadar münzevî-i kûşe-i vahdet
Râhat bulamam sıklet-i sû-i 'amelümden

(Ne kadar vahdet köşesinde inzivaya çekilsem de, kötü amelimin ağırlığından rahat edemem.)

5. Bilmez revîş-i lâbeyi evkât-ı niyâzı
Râzî degülem vaz'-ı dil-i nâ-mahalümden

(Yalvarıp yakarma vaktini bilmez. Yerini ve zamanını bilmeyen gönlümün durumundan hiç hoşnut değilim.)

¹³⁷ AE45a, M60b, Ö106 (Not: Âgâh AE)

6. Âteşlere yaksa ten-i zârum yine itmem
İzhâr güle hûy-ı büt-i bî-bedelümden

(İnleyen bedenimi ateşte yaksa bile yine de güle eşi benzeri olmayan sevgilimin mizacını izhar etmem.)

7. Cemmâze-i gerdûn ne kadar olsa da pür-zûr
‘Acz-âver olur kesret-i bâr-ı keselümden

(Feleğin hızlı giden dişi devesi, ne kadar güçlü olsa da, uyuşukluk yükümün ağırlığından âcizlik gösterir.)

8. İfşâya hicâbum ne kadar olsa da mâni‘
Fehm eyler o meh hâl-i derûnum gazelümden

(İfşa etmeye utancım ne kadar mani olsa da o meh [ay yüzlü] ruh hâlimi gazelimden anlar.)

9. Dirler baña cânânesin al Vâlî rakîbüñ
Cânın bile alurdum eger gelse elümden

(Bana “Vâlî, rakibin cananını elinden al.” diyorlar. Eğer elimden gelse canını bile alırdım.)

110-VÂLÎ-NÂBÎ¹³⁸

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Şüst-rû vaktini bekler o meh-i şîvegerin
Eylemiş mihr gül-âb ile pür ibrîk-i zerin

(Güneş, altın kaplı ibriğini gül suyu ile doldurmuş, o işveli mehin [ay yüzlü] yüz yıkama vaktini bekler.)

2. Göricek dil-beri mestâne olur şevkından
Dolaşur pâları birbirine peyk-i nazarın

(Dilberi görünce şevkinden mest olur, kendinden geçer. Kirpiklerinin ayakları birbirine dolaşır.) [*Deyim: Ayakları dolaşmak]

¹³⁸ AE45a, M54a (der-kenar), Ö106 (Not: Nâbi AE)

3. “‘Usr u yüsr”üñ yine fehvâsını te’yîd eyler
Biri birine refik olduğu nef’ u zararın

(“Zorluk ve kolaylık”ın hükmünü tekrar teyit eder. Fayda ve zararın birbirine yoldaş olduğunu anlar.) [*İktibas: *فَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا* “İşte şübhesiz zorlukla berâber bir kolaylık vardır.” İnşirah, 94/5]

4. Giceler zâhir olup rûzda nâ-peydâdur
Şu‘ledür rûh-ı hulûlîsi meger kim fenerin

(Gecelerde zâhir olur, gündüzde görünmez. Meğerse fenerin etki gücü ışık imiş.)

5. Ne bilür rütbe-i nîk ü bedi tasvîrâsâ
Kendi zâtında ki yokdur haberi bî-haberin

(Resim gibi güzel/çirkin derecesini ne bilsin? Bilgisizin kendi zatından haberi yoktur.)

6. ‘Ulemâ-zâdelerüñ ekseri nâ-kâbil olur
Hayrı olmaz katı çok kimseye irs-i pederin

(Âlim çocuklarının çoğu kabiliyetsiz olur. Pederin kalıtımının çocuğa fazla faydası olmaz.)

7. Hem-terâzû olamaz ehl-i neseble eclâf
Bir midür kadr u bahâsı güher ü bed-güherin

(Soylu ve soysuzun ağırlığı bir olmaz. Mücevherle toprağın değeri/kıymeti bir midir?)

8. ‘Ayş ‘âlemi birbirine menût olduğına
Kâsesi ni‘met-i gayr ile pür olur kamerin

(Varlık âleminde her şey birbirine bağlıdır. Ayın kâsesi başkasının [güneş] nimetiyle dolar.)

9. Ehline ‘arza çalış akmişe-i güftârı
Yine erbâbı bilür tâze meta‘ın degerin

(Söz kumaşlarını ehline arz etmeye çalış. Taze [yeni] malın değerini yine erbâbı bilir.)

10. Hâmeveş şâh-ı nebât elde tururken Vâlî
Kim arar lezzet-i hâyîdesini ney-şekerin

(Ey Vâlî! Hâme gibi bitki dalı [divit] elde dururken şeker kamışının eskimiş lezzetini kim arar?)

111-VÂLÎ-ÂGÂH¹³⁹

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. 'Atiyyesin aramaz minnet-i kibârî gören
Bakar mı lahmına hargûşda firârî gören

(Büyüklerin minnetini gören ihsanına bakmaz. Tavşanın kaçışını gören etine bakar mı?)

2. Derûnı düşmen-i cân-ı necâbet olsa revâ
Firâz-ı sadrda eclâf-ı kem-'ayârî gören

(Devletin başında ayarı bozuk kimseleri gören, içinde asaletin can düşmanı olduğunu bilir.)

3. Olur mı müşerî-i her-metâ'-ı pes-mânde
Bakınca vehle-i ûlâda rûy-ı kârî gören

(İlk bakışta kâr edeceği malı gören kişi, artık değersiz bir mala müşteri olur mu?)

4. Bilür me'âl-i suhâ-yı tıbâ'-ı dûnânı
Dem-i 'atâda mubâhât u iftihârî gören

(İhsan zamanında övünme ve iftiharî gören kimse, alçak tabiatlıların yıldızının anlamını bilir.)

5. Ne deñlü âfet-i pey-der-peyi mukarrer ise
Ferâgat eyleyemez zevk-ı iştihârî gören

(Tedricen zarar göreceği ne kadar belli ise de şöhretin zevkini alan kimse, meşhur olmaktan vazgeçemez.)

¹³⁹ AE45b, M55a, Ö99 (Not: Âgâh AE, Âgâh'a Nazîre Ö)

6. Bulur mı râhat-ı cân pister-i tefekkürde
Yanınca ol bütüñ agyâr-ı nâ-be-kârı gören

(O bütün [sevgili] yanında hayırsız rakipleri gören kimse, tefekkür dōşeginde rahat eder mi?)

7. Bezimde hissemüz ancak nigâh-ı hasretdür
Gürûh-ı gayridür eltâf-ı bî-şumârı gören

(Dostlar meclisinde hissemiz ancak hasret çekmektir. Sayısız iltifat gören, başkalar güruhudur.)

8. Bilür esâfiledür meyl-i tab‘ı rif‘atde
E‘âlî semtine evzâ‘-ı rûzgârı gören

(Şerefliiler semtinde zamanın vaziyetini gören kimse, yücelikte tabii meylin düşkünlere olduğunu bilir.)

9. İder müşâhede keyfiyyet-i melâletini
Bu rûy-ı zerd ile Vâlî-i dil-figârı gören

(Bu sararmış yüzle gönlü yaralı Vâlî‘yi gören, çektiği sıkıntının ne olduğunu anlar.)

112-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁴⁰

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Hırâm-ı nâzuñ iden seyr o şûh-ı şîve-gerin
Görür mi bir dahı hâtırda gussanuñ eserin

(O işveli şuhun [güzel] nazlı yürüyüşünü seyreden, gönülde bir daha gam eserini görür mü?)

2. Ne hisse-yâb olacak nazra seyr-i la‘linden
İder mi ref‘-i ‘ataş âbı çeşme-i güherin

(Bakarak dudağından ne zevk alacaksın, altından yapılmış olsa da çeşme susuzluğu giderir mi?)

¹⁴⁰ AE45b, M56a (der-kenar), Ö108 (Not: Nâbi AE)

3. Bahîl ü ehl-i kerem gibi çok tefâvüti var
Dıraht-ı bî-semer ile nihâl-i bârverin

(Cimri ve cömert gibi meyvesiz ağaç ile meyveli ağacın da çok farkı vardır.)

4. Temâyül itmeye beñzer zamân-ı pîrîde
Derûn-ı tîresini rûşen itseler fenerin

(Fenerin karanlık içini aydınlatsalar, yaşlılık zamanında eğilmeye benzer.)

5. Görülmedük dahı bâzîsi kalmamış Vâlî
Düşürse şu'bede-bâz-ı zamâne mührelerin

(Zamanın hokkabazı mührelerini [yuvarlak cisim] düşürse yeridir. Vâlî, görülmedik başka oyunu kalmamış.)

113-VÂLÎ-LEBÎB¹⁴¹

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

1. Mezâk-ı cânı yeksân it merâretten halâvetden
Ne mahzûn ol ihânetden ne mesrûr ol i'ânetden

(Canın acıdan ve tatlıdan zevk almasını bir tut. Ne ihanetten mahzun ne de yardımdan mesrur ol.)

2. 'Asırda 'arz-ı hubb-ı ca'lî nâs içre olup 'âdet
Felâtun gelse temyîz idemez sıdkı hıyânetden

(Bu zamanda insanlar arasında yapmacık sevgi gösterisi âdet olmuştur. Eflatun da gelse doğruyu yanlıştan ayıramaz.)

3. Girerse 'arz-ı kâlâya zamâne şeyhi meclisde
Neler izhâr ider seyr eyle sandûk-ı kerâmetden

(Zamane şeyhi mecliste hüner göstermeye başlarsa, keramet sandığından neler çıkarır, seyr et de gör.)

¹⁴¹ AE45b, M58a, Ö103 (Not: Lebîb AE)

4. Gider mi lutf ile müstehziyânun hubs-ı zâtîsi
Ölürse fârig olmaz bir dem igmâz u işâretden

(Alaycıların fitratındaki habislik onlara merhamet etmekle gider mi? Ölse de göz kırpmaya ve işâret etmekten bir an bile vazgeçmez.)

5. Emîn olmak sipîhr-i kîne-bâzuñ şerr u mekrinden
Vefâ ümmîdin itmek gibidür hercâyî âfetden

(Kin tutan feleğın şer ve hilesinden emin olmak, başına buyruk dolaşan âfetten [güzel] vefa ummak gibidir.)

6. Kadem basmak degül yâda getirmem bir dahı Vâlî
Halâs olsam selâmetle bu bezm-i pür-nedâmetden

(Vâlî, bu pişmanlık meclisinden selâmetle bir kurtulsam, değıl bir daha ayak basmak burayı hatırıma bile getirmek istemem.)

114-VÂLÎ-LEBÎB¹⁴²

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Dâg-ı dîrîne-i ten derd ile âb oldı bugün
Dün gül-i tâze idi lîk gül-âb oldı bugün

(Bugün bedendeki eski yaralar dertle sulandı. Dün taze bir gül idi fakat bugün gül suyu oldu.)

2. Çokdan ol âfete ibrâm-ı visâl eyler idüm
Biñ belâ ile hele cüz’î mücâb oldı bugün

(Çoktan beri o âfete [güzel] kavuşmak için ısrar ederdim. Bin türlü belanın ardından sonunda bugün duam kabul oldu.)

3. Piş-i agyârda ol şûha tesâdüf itdüm
Baña ihsânı hemân hışm u ‘itâb oldı bugün

(Rakiplerin önünde o şûha [güzel] rast geldim. Bugün bana ihsanı hemen öfke ve kızgınlık oldu.)

¹⁴² AE46b, M56b (der-kenar), Ö109 (Not: Lebîb AE)

4. Yâre hasret-keş iken başladı istignâyâ
Dil-i ser-geşte 'aceb 'âlî-cenâb oldu bugün

(Yârin hasretini çekerken istignâyâ başladı. Şaşkın gönül, bugün acayip âlîcenap oldu.)

5. Vâlî-i hastesini itdi 'iyâde rahmen
O tabîb-i ten-i pür-derd müsâb oldu bugün

(Merhamet ederek hasta olan Vâlî'yi ziyaret etti. O [sevgili], bugün dertli vücudun tabibi olarak çok sevap kazandı.)

115-VÂLÎ-LEBÎB¹⁴³

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Ahsen zuhûrın itme ta'accüb hakîrden
Fehm it bu sırrı cüsse-i kirm-i harîrden

(Bu hakirin [âşık] en güzel şekilde ortaya çıkışına şaşırma. Bu sırrı ipek böceğinin cüssesinden öğren.)

2. Her zâta bir tecellî-i dîger mahall iken
Me'mûl olur mı neş'e-i mey her 'asîrden

(Her zâta başka bir tecelli yer etmişken, her sıkılmış özden içki zevki elde edilir mi?)

3. Zevk-ı hakâ'ik ehlini zâhîdden isteme
Gelmez meta'-ı bahrî husûle gadîrden

(Ehlinin hakikatlerden aldığı zevki, zâhitten isteme. Küçük su birikintisinden deniz mahsulleri toplanmaz.)

4. Câmîd iseñ de eyleme imdâd-ı gayra meyl
Mînnet-keş olma hâme gibi dest-gîrden

(Câmit [cansız] olsan da başkasının yardımını bekleme. Hâme [divit] gibi elinden tutanın minnetini çekme.)

¹⁴³ AE46b, M57a, Ö109 (Not: Lebîb AE)

5. Cism-i bürehneye ne belâ kayd-ı pîrehen
Besdür libâs-ı ten bize nakş-ı hasîrden

(Çıplağın cismine gömlek kaydı nasıl bir beladır? Beden elbisesi bizim için hasır resminden daha iyidir.)

6. Eyle hemîşe südde-i tükânâ ilticâ
Müstagnî ol ‘atiyye-i şâh u vezîrden

(Daima tevekkül eşiğine iltica et. Padişah ve vezirlerin ihsanına tenezzül etme.)

7. Ehl-i basardur ancak iden derk lutfuñı
Temyîz-i zîşt ü hûb sorulmaz darîrden

(Merhametini anlayacak olan ancak basiret ehlidir. Güzel ve çirkinin farkı körden sorulmaz.)

8. Nâdân-ı bî-hıred idemez fark Vâliyâ
Lahn-ı hezâr-ı nâzüki savt-ı hamîrden

(Ey Vâlî! Akılsız câhil, nazik bülbülün sesini kızılıkuyruk sesinden fark edemez.)

116-VÂLÎ-LEBÎB¹⁴⁴

[mef‘ûlü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün]

1. Mînâ yeter çemende büt-i sîm-ten bize
Besdür enîs-i duhter-i rez-i gül-beden bize

(Bahçede beyaz tenli put [güzel] yerine mina [kadeh] bize yeter. Kırmızı renkli şarabın dostluğu bize yeter.)

2. Ta‘yîn-i cây-ı ‘işret iden böyle eylemiş
Yârâna bezm-i gülşen ü beytü’l-hazen bize

(İşret yerini tayin eden dostlara gül bahçesini, bize de hüznler evini uygun görmüş.)

¹⁴⁴ AE46b, M69a (der-kenar), Ö130 (Not: Lebîb AE)

3. Sevdâ-yı hattı olalı hâtırda cây-gîr
Bîgâne oldı hasret-i zevk-ı çemen bize

(Hattının [zülfi] sevdası gönülde yer tuttuğundan beri bahçeden aldığımız zevkin hasretini artık çekmez olduk.)

4. Dilde hevâ-yı çeşmini hiss itdiler meger
Râm oldı âhûvân-ı fezâ-yı Hoten bize

(Gönülde güzel gözünün sevgisini hissetmiş olmalılar ki bize Hoten [Çin] ülkesinin ceylanları râm oldu.)

5. Düzdîde bir nezâreye fırsat bulnsa da
Râhat virür mi gamze-i nâvek-figen bize

(Kaçamak bir bakışa fırsat bulnsa da, ok atan gamze bize rahat verir mi?)

6. Târ-ı hayâl u rişte-i bârîk fikr ile
Mahsûsdur bu nesc-i kumâş-ı suhan bize

(Hayâl ipiyle ve ince düşünceyle örülmüş söz kumaşındaki bu dokuma, bize mahsustur.)

7. Mâ-dûna ser-fürûdan ise Vâliyâ yine
Ehven göründi renc-i celâ-yı vatan bize

(Ey Vâlî! Alçaklara boyun eğmektense gurbet belası bize ehven [daha iyi] göründü.)

117-VÂLÎ-ÂĞÂH-LEBÎB¹⁴⁵

[fe'îlâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Nâz ile nâmdârdur gonca
Nûr-ı çeşm-i hezârdur gonca

(Gonca, naz ile nam salmıştır. Gonca, bülbülün gözünün nurudur.)

¹⁴⁵ AE47a, M63a, Ö113 (Not: Âğâh-Lebîb AE, Cenâb-ı Lebîb ve Cenâb-ı Âğâh'ı Tanzîrdür Ö)

2. Revnak-ı nev-bahârdur gonca
Şûh-ı rengîn-‘izârdur gonca

(Gonca, ilkbaharın göz alıcı güzelliğidir. Gonca, al yanaklı alımlı bir güzeldir.)

3. Şîşesi pür-şarâb-ı şebnemdür
Dâfi‘-i hâr-hârdur gonca

(Şîşesi şebnem şarabıyla doludur. Gonca, dikenin zahmını defetmiştir.)

4. Mehd-i gülbünde h^vâb u râhatda
Kûdek-i şîr-h^vârdur gonca

(Gülден yapılmış beşikte rahat uykusundadır. Gonca, süt içen bir çocuk gibidir.)

5. Nîm handeyle sayd ider diller
Âfet-i dil-şikârdur gonca

(Yarı gülüşle gönülleri avlar. Gonca, gönül avlayan bir âfettir.)

6. Zîr-i hükmüdedür reyâhîn hep
Gülşene şehriyârdur gonca

(Reyhanlar ve bütün çiçekler hükmü altındadır. Gonca, gülbahçesinin padişahıdır.)

7. Gûş ider var mı savt-ı handesini
Tıfl-ı sâhib-vakârdur gonca

(Gülüşünü duyan var mıdır? Gonca, vakarlı, olgun bir çocuk gibidir.)

8. Bâğ u sahrâda kendi zevkında
Halkdan der-kenârdur gonca

(Bağ ve sahrada kendi zevkindedir. Gonca, halktan uzaktadır.)

9. Kim bilür kim zuhûrı kandendür
Hikmet-i Kirdgârdur gonca

(Nereden zuhur ettiğini kim bilir? Gonca, Allah'ın bir hikmetidir.)

10. Yine bu âb u tâb ile Vâlî
Yârdan şermsârdur gonca

(Vâlî, bu güzelliğine rağmen gonca, yine de yârdan utanmaktadır.)

118-VÂLÎ-LEBÎB¹⁴⁶

[fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün]

1. Nefh-i rûh itdi sürûş-ı feyz-i gülzâra yine
Döndi her bir nahl-ı tâze bir zen-i âbistene

(Feyiz meleği, gül bahçesine yine ruh üfledi. Herbir taze fidan gebe bir kadın gibi oldu.)

2. Yine cây-ı ehl-i dil lây-ı keder-endûhdadır
Olsa da ger kasr u me'vâ ile revzen revzene

(Gerçi kasır ve köşklemlerle pencere pencereye olsa da, gönül ehlinin hanesi yine gam/keder çamurundadır.)

3. Sû-i ahlâkın gidermez bed-meniş taklîd ile
Zâtta muzmer degülken sîret-i müstahsene

(Zatında güzel hasletler yoksa kötü huylu, taklitle ahlâkındaki çirkinliği gideremez.)

4. Nâ'il-i vuslat idince 'âşıkın ol mugbeçe
Sanki iclâs itdürür taht-ı diyâr-ı Ermen'e

(O meyhaneci [sâkî] âşığına kavuşmak istese, sözüm ona, âşığını Ermen diyarında padişah tahtına oturtur.)

5. Hâlî kalmaz hâriş-i sûhân-ı gamdan çehresi
Cevherâsâ girse de hâtır hisâr-ı âhene

(Gönül mücevher gibi sağlam bir hisara girse, çehresi gam törpüsünün kaşımından asla boş kalmaz.)

¹⁴⁶ AE47b, M70b (der-kenar), Ö132 (Not: Lebîb AE)

6. Geşt-gîr-i ‘aşka alt olmaz yıkılmaz lu‘b ile
Kaldı çâre himmet-i zûr-ı mey-i merd-efgene

(Oyunla yıkılmaz, aşk güreşçisine alt olmaz. Çare, yiğidi yere seren meyın kudretindeki himmete kaldı.)

7. Bir teveccühle ider zâ’il ‘adûsın istese
Ehl-i bâtin ragbet eyler mi salâh-ı cevşene

(İstese bir teveccühle düşmanını yok eder. Batıniler cevşenin korumasına ragbet etmez.)

8. Mâdiyânveş¹⁴⁷ küsnedir¹⁴⁸ erbâb-ı nazmı Vâliyâ
Eşheb-i tab‘um idince şevk ile gâhî şene

(Ey Vâlî! Tabiatımın kıratı şevkle neşelenince, diğer şairleri bazen kısrak gibi kişnetir.)

119-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁴⁹

[mef‘ûlü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün]

1. Zâhid ‘alâka eyleyemez çeşm-i yâr ile
Ülfet ider mi muttakî hiç bâde-h‘âr ile

(Zahit yârin gözüyle iletişim kurmaz. Muttakî [takvalı] içki içenlerle hiç dostluk kurar mı?)

2. Vahşetle cân sıkıldı bu şeb ‘azm-i bâg idüp
Tâ subh olunca derd-i dil itdük hezâr ile

(Bu gece dehşetli can sıkıntısı oldu, bahçeye gidip sabaha kadar bülbülle dertleştik.)

3. İtme rakîb-i bed-menişe ‘âşıkı kıyâs
Hem-vezn olur mı mess zer-i hâlis-‘ayâr ile

(Kötü huylu rakiple âşığı kıyas etme. Saf altın mess [dokunmak] ile tartılır mı?)

¹⁴⁷ mâdiyân: kısrak dimekdür Ö

¹⁴⁸ küslemek: kişlemek dimekdür Ö

¹⁴⁹ AE47b, M68a (der-kenar), Ö130 (Not: Nâbi AE)

4. Reşk-i ruhiyladur ki idüp gûş vasfını
Kûtâh-‘ömr olur gül-i ter hârhâr ile

(Sevgilinin vasfını işitip onun yüzünü kıskandığı için, bu üzüntüyle taze gülün ömrü kısa olur.)

5. Çıkmaz beyâna olmayıcak tâ dem-i şumâr
Çokdur hesâbumuz bizüm ol şivekâr ile

(Nefes sayısı kadar olmayınca söze gelmez. O işveli [güzel] ile bizim hesabımız çoktur.)

6. Tezyîn-i ca‘lî hüsn-i Hudâ’da ‘ayb iken
Olur mı şûhter yed-i beyzâ nigâr ile

(Allah’ın verdiği güzellikle suni güzelliği kıyas etmek ayıpken şuh meşrepli bir güzel yedibeyzâ [mucize eli] ile bir olur mu?)

7. Vâlî mehârı dest-i tasarrufdadur yine
Heft üstür-i sipihr yürürse katâr ile

(Feleğin yedi devesi sırayla yürürse Vâlî, develerin yuları yine tasarruf elindedir.)

120-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁵⁰

[mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

1. Cebîn-i pâkda ol ebruvân-ı sun‘-ı İlâh
Degül mi safha-i ruhsâra medd-i Bismillâh

(Saf, temiz alındaki Allah’ın sanat eseri olan kaşlar, yanak sayfasına çekilen Bismillah gibi değil midir?)

2. ‘Aceb mi eylese teshîr dil o seng-dili
Olur ki gâlib olur keh-rubâyâ cezbe-i kâh

(Gönül, o taş kalpli güzelin gönlünü teshir etse şaşılır mı? Bazen saman çöpünün cazibesi kehribara gâlib olur.)

¹⁵⁰ AE48b, M64b, Ö114 (Not: Âgâh AE)

3. Nigâh-ı ‘ârife berg-i hazân kadar gelmez
Olursa ger gül-i hûrşîd zîb-i taraf-ı külâh

(Eğer güneşe benzeyen sarı gül külâhın yan tarafını süslese, ârifin gözüne hazan yaprağı kadar [sarı] görünmez.)

4. Cemâl-i yâra eger bî-edeb nigâh itse
Kebûd ider ruh-ı hûrşîdi darb-ı sîli-i âh

(Edepsiz biri eğer yârin cemaline nazar etse, âh selinin darbu güneşin yüzünü masmavi eder.)

5. Nigâh-ı şühî gelür mi derûn-ı ‘uşşâka
Penâh-ı şîri gazâlân ider mi menzilgâh

(Şuhun bakışı âşıkların kalbine girer mi? Aslanın sığınağını ceylanlar yurt edinir mi?)

6. Ne zevkdur o ki yâd-ı lebûñle meclisde
Şikeste-hâtır ola tövbe dil-küşâde günâh

(Bu öyle bir zevktir ki mecliste dudağın anılınca tövbe kalp kırıcı, günah gönül açıcı olur.)

7. Gelür mi dürr-i suhan dest-i hâtıra Vâlî
Çü mevc-i bahr-ı ma‘ânîde itmeyince şinâh

(Vâlî, mana denizinin dalgaları arasında yüzmeden, söz incisi zihninin eline geçer mi?)

121-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁵¹

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Hışm u kîn cilve-nümâ mahpes-i ebrûsında
Harf-i düşünâm hüveydâ leb-i dil-cûsında

(Kaş zindanında hışm ve kin cilvelenmekte, gönül çeken dudağında ise sövgü kelimesi apaçık görünmektedir.)

¹⁵¹ AE49a, M-, Ö133 (Not: Nâbi AE)

2. Neş'e-mend olduğu demlerde mücessem görünür
Lehce-i nâzûk-edâ çeşm-i suhan-gûsında

(Neşeli olduğu zamanlarda konuşan gözlerindeki nazik edalı gülüşü besbelli olur.)

3. Mihr-i enver ne kadar olsa da pür-tâb-ı cilâ
Zerredür şa'sa'a-i pertev-i pehlûsında

(Nur saçan güneş ne kadar parlak görünse de yansıması, zerrenin parıltısı kadardır.)

4. 'Ârızın görse de Rıdvân bir insâf itse
Var mı bir böyle güli ravza-i mînûsında

(Rıdvân, yanağının güzelliğini görüp adaletli davransa iyi olur. Cennet bahçesinin acaba böyle bir gülü var mı?)

5. Hısn-ı nâzî o sitem-pîşe çeküp teshîre
Rü'yet-i şîveyi dökmiş ser-i bâzûsında

(O sitemkâr, naz kalesini teshir edip işveli bakışını pazusunun üstünde göstermiş.)

6. İtmede akmişe-i sun'a nessâc-ı kader
Tarh-ı sad gûneyi âmed-şod-ı mâgûsında

(Kader dokumacısı yaratma kumaşına yüz renkli atkı ipi koymuş, durmadan gelip gitmekle yeni bahçeler dokumaktadır.)

7. Gonca hasbî-dih-i hâl ola gerek kim her dem
Nakş-ı kevni göre âyîne-i zânûsında

(Diz kapağında mükevvenatın resmi görünsün diye goncanın her zaman hasbî olması gerekir.)

8. Şemme nâ-kâbil iken gülleri bâg-ı dehrin
Büy-ı mihri kim arar sebze-i hod-rûsında

(Dehrin bahçesinin gülleri koklamaya elverişli değilken, gülün yeşil yaprağındaki güzellik kokusunu kim arar?)

9. Dil-i pür-töhmeti tahlîs ne mümkin Vâlî
Ebedî kaldı gibi mahbes-i gîsûsında

(Çok töhmet altında kalmış olan kalbi sıkıntıdan kurtarmak ne mümkün? Vâlî, gönül sonsuza kadar saçının hapsinde kalmış gibidir.)

122-VÂLÎ-NÂBÎ-LEBÎB¹⁵²

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Her tıfl-ı nev ki kâbil olur dil-rubâlîğa
Başlar cibillî meşreb ile bî-vefâlîğa

(Her yeni doğan çocuk, gönül çekmeye istidatlı olur. Sonra fitratı gereği vefasızlığa başlar.)

2. Virme fenâya kendüni kâzib-nümâ ile
Kasd eyleme habâb gibi hod-nümâlîğa

(Yapmacık gösterişle kendini fenaya verme. Habab [su kabarcığı] gibi kendini göstermeye kalkma.)

3. Bakma metânetine hâlel-yâb-ı âhdur
Âmâdedür bu tâk-ı mukarnes fenâlîğa

(Metanetine bakıp da aldanma, vücut bir ah ile yıkılır. Bu sağlam yapı, yok olmaya mahkûmdur.)

4. Biñ gûne derd ü dagdaga-efzâsı var iken
Eyler mi gıpta 'âkil olan pâdişâlîğa

(Makamın bin türlü dert ve tasası varken, akıllı olan padişahlığa gıpta eder mi?)

5. Vâhî makâla gûş-zed olmak revâ degül
Hayret virür 'ukûle kelâm-ı mübâlaga

(Boş söze kulak vermek reva değildir. Mübalağa söz akıllara hayret verir.)

¹⁵² AE49b, M66b, Ö117 (Not: Nâbi-Lebîb AE)

6. Her nâhudâ ki añlamaz ahvâl-i kulzûmi
Elbet urur sefinesini bir kayalığa

(Denizin durumunu bilmeyen her kaptan, bilmeden gemisini bir kayalığa çarpar.)

7. Terk-i riyâ vü sum'ada mümtâz-ı vakt iken
Rinde düşer mi ide heves pârsâlığa

(Riya ve gösterişten uzak, yaşayışta zamanın mümtazı iken, parsalığa [zâhit] heves etmek bir rinde yakışır mı?)

8. İfnâ-yı zâta sa'y idegör tâ ki Vâliyâ
Bîgânelik mukarrer ola âşnâlığa

(Ey Vâlî! Kendini yok saymaya çalış ki unutulmak bilinmeye tercih edilsin.)
[*Atasözü: Şöhret afettir.]

123-VÂLÎ-ÂGÂH-NÂBÎ¹⁵³

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Hoş ol harîf ki bir yâr-i hoş-hısâli ola
Netîce tûti-i âyîne-i makâli ola

(Âşığın bir güzel huylu yâri olsa hoştur. Sonuçta ayna karşısındaki papağan gibi konuşmaya başlar.)

2. Hezâr dil-şode sîr-âb-ı câm-ı la'li iken
Revâ mı ben gibi bir teşne-i zülâli ola

(Binlerce âşığı kırmızı kadehteki şaraba [dudak] kanmışken, benim gibi birisi susuz kalmışsa bu reva mıdır?)

3. Olur mı râğıbı bu 'arsagehde ehl-i kemâl
O râhatuñ ki aña mihnet ihtimâli ola

(Meşakkat ihtimali olan rahatın bu dünyada tam bir isteklisi olur mu?)

¹⁵³ AE50a, M66b, Ö117 (Not: Âgâh-Nâbî AE)

4. Niyâza kâdir olur mı reh-i mahabbetde
Semend-i nâzınıñ ol dil ki pâymâli ola

(Sevgilinin atının paymalı olan bir gönül, aşk yolunda yakarmaya kâdir olur mu?)

5. Bu şi‘r-i tâze-zemîn güftesine Ümnî’nüñ
Nazîre itmek olur mı meger ki Vâlî ola

(Ümnî’nin bu özgün zemin şiirine nazire söylemek, velev Vâlî gibi bir şair de olsa, mümkün olur mu?)

124-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁵⁴

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Gönül mir’âtı kim rehn eyledüm bir şûh berberde
Nigâh itse olur girdâb-ı hûn câm-ı Sikender’de

(Berberde gönül aynasına bir şuhu rehin aldım. O bir baksa İskender’in kadehinde kan girdabı olur.)

2. Helâk-ı çeşm-i şûhuñ olmamak mümkün midür âdem
Yer eyler tîg-ı gamzeñ sîne-i hûrşîd-i hâverde

(Şuh bakışından insanın helâk olmaması mümkün değildir. Senin ok gibi gamzen, yeni doğan güneşin sinesinde bile yer eder.)

3. Bu gülşende der-âgûş itmedüñ ol şûhı sad efsûs
Yazık ki olmadı nahl-ı ümîd-i dil ber-âverde

(Çok yazık! O şuhu bu gülşende kucağına alamadın. Ne yazık ki gönlün ümit ettiği o fidan meyvedar olmadı.)

4. Ne mümkün olmaya kerrûbiyân cân virmege sâ‘î
Görince ol meh-i nâ-mihrbânı dest-i hançerde

(O acımasız ayı [güzel] elinde hançerle görünce en büyük meleklerin bile can vermeye çalışmaması mümkün değil.)

¹⁵⁴ AE50b, M67b, Ö118 (Not: Nâbi AE)

5. Hayâl-i 'ârızı pûşîde kalmaz dîde-i terden
Olur hûrşîd-i Vâlî cilveger deryâ-yı ahdarda

(Yanağının hayâli ıslak gözden gizli kalamaz. Vâlî'nin güneşi yemyeşil denizde [bahçe] tecelli eder.)

125-VÂLÎ-ÂĞÂH¹⁵⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Dil-dâdeyüz bir âfet-i cân zülf ü hâline
Kerrûbiyânı secde-ber eyler cemâline

(Bir can âfetinin [düşman] zülfü ve benine gönül bağlamışız. O en büyük melekleri bile cemâline secde ettirir.)

2. Ol rind-i tâze vâdi-i 'aşkam ki yârumuñ
Virmem gam-ı firâkını zevk-ı visâline

(Aşk vadisinde yeni ortaya çıkmış öyle bir rindim ki yârimin ayrılık hüznünü kavuşma zevkine değışmem.)

3. Agyâra hem-dem olduğu bâdî degül midür
Sûz-ı derûn-ı 'âşık-ı âşüfte-hâline

(Perişan hâldeki âşığın derin acısının sebebi, yârin rakiplerle dostluğu değıl midir?)

4. Eyle hazer gurûrdan ey mest-i câm-ı nâz
Sen gibi nice mâhuñ irüşdük zevâline

(Ey naz kadehinin gururlu mesti, gururlanmaktan sakın! Senin gibi çok mâhın [güzel] zevâlini gördük.)

5. Bu âb u tâb ile gül-i bî-bûy-ı âftâb
Beñzer mi Vâlî'nüñ gül-i bâg-ı hayâline

(Bu parlaklıkla güneşin kokusuz gülü, Vâlî'nin hayâl bahçesindeki güle hiç benzer mi?)

¹⁵⁵ AE50b, M68b, Ö119 (Not: Âğâh AE, Âğâh'a Naziredür Ö)

126-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁵⁶

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Firîb-horde-i nakş olmayan temâşâda
İder müşâhede esrâr-ı zâtı eşyâda

(Seyrederken resmin görüntüsüne aldanmayanlar, her şeyde zâtın şununun sırlarını müşâhede eder.)

2. 'Azîz zülle de düşse bulur yine 'izzet
Kalur mı zer ebedî kîse-i ahissâda

(Aziz olan makamından aşağı düşse de yine sonunda izzet bulur. Altın sonsuza kadar cimrilerin kesesinde kalır mı?) [*Atasözü: Altın yere düşmekle pul olmaz.]

3. Yanında bî-hîredin nîk ü bed müsâvîdür
Temeyyüz-i nûr u zulm gibi çeşm-i a'mâda

(Körün gözünde nur ve zulmet müsavi olduğu gibi, akılsızın yanında da iyi ve kötü birdir.)

4. Alur satar direm-i bahs ile ider bî-kadr
Hazer ki şâhid-i bâzâra olma dil-dâde

(Değersiz kumar parası gibi alır satar. Sakın ola orta malı olan hayâsız kadına gönül verme!)

5. Virür cilâ-yı derûn inşirâh-ı sadr eyler
Ne deñlü saht ise eşkâl hall ider bâde

(İçki gönlü ferahlatır, iç huzuru verir. Görünüşte ne kadar sert olsa da bâde onu halleder, yumşatır.)

6. Virür müferrah-ı yâkût neş'esin Vâlî
Hayâl-i la'l-i safâ-bahşı cân-ı nâ-şâda

(Vâlî, sevgilinin dudağı ferahlatıcı yakutun verdiği zevki verir. Onun hayâli bile mutsuz kişiye sefa bahşeder.)

¹⁵⁶ AE50b, M69a, Ö120 (Not: Nâbî AE)

127-VÂLÎ-ÂĞÂH¹⁵⁷

[fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün]

1. Bâde-i nâbı dile ma'nî-fürûş itdüñ yine
Cür'asın sermâye-i iz'ân u hûş itdüñ yine

(Ey gönlün mana satıcısı! Yine saf şarabın son yudumunu da izan ve aklın sermayesi ettin.)

2. Olmuş iken safha-i ümmîd pür-tasvîr-i gayr
Eşk-i hûn-âlûd ile mahv-ı nukûş itdüñ yine

(Ümit levhası başkasının resmiyle dolmuşken, yine kanlı gözyaşıyla resimleri mahvettin.)

3. Künc-i gamda şu'le-i derd-i dil-i dûşîneyi
Şem'-i germiyyet-dih-i bezm-i sürûş itdüñ yine

(Hüzün köşesinde, dün geceye ait olan gönlün dert alevini, yine melek bezminin sıcaklık veren mumuna çevirdin.)

4. Fikr-i ruhsâr-ı dil-ârâ ile bir âh eyleyüp
Bülbülân-ı gülşen-i dehri hamûş itdüñ yine

(Sevgilinin gönül süsleyen hayâliyle, bir âh çekip dehrin gülşenindeki bülbülleri yine susturdun.)

5. İtmedin def'-i humâr-ı câm-ı hirmân-ı ümîd
Sâgar-ı gamdan şarâb-ı ye'si nûş itdüñ yine

(Ümidin nasipsizlik kadehinin sarhoşluğunu üzerinden atmadan, hüzün kadehinden yine ümitsizlik şarabı içtin.)

6. Tab'-ı ma'nîdâr-ı Âğâh-ı suhan-perdâzdan
Bu zemîn-i tâze-tarhı Vâlî gûş itdüñ yine

(Vâlî, güzel sözler söyleyen Âğâh'ın manidar tabiatından çıkan bu yeni zemin şiire yine kulak verdin.) [Tanzir ettin anlamındadır.]

¹⁵⁷ AE51a, M68a, Ö118 (Not: Âğâh AE, Âğâh'a Naziredür Ö)

128-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁵⁸

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. 'Acebdür ol bütüñ itlâf-ı lutf-ı 'âmında
Koyarsa ârzû hasret-keş-i selâmında

(O büt [güzel] selâmını hasretle bekleyen herkesi şevklendirirken, umuma ettiği lütfâ bedel âşığı öldürmesi tuhaftır.)

2. Binâ-yı servet-i gaddâr zûd olur berbâd
Hümâlar itse de lâne sutûh-ı bâmında

(Damında hüma kuşları yuva yapmış olsa da, zâlimin yaptığı servet binası hemen berbat olur.)

3. Şarâb emânetini sâkî mâlikâne idüp
Bütün mukâta'a-i şîre iltizâmında

(Şarap emanetini sahiplenen sakî, bütün sermayesini içki gelirlerine bağladı.)

4. Harâbî-i dil-i erbâb-ı mihr için o mehûñ
Meger kusûr mı var sa'y u ihtimâmında

(Aşk ehlinin gönlünün harap olması için, o mehin [güzel] gayret ve ihtimamında meğer kusur varmış.)

5. Ten-i 'alîle şifâ-bahş olup temâşâsı
O sîm-tenle görüşdük Devâ Hamamı'nda

(Onu seyretmek hasta bedene şifa bahşeder. O beyaz tenli [güzel] ile Deva Hamamı'nda görüştük.)

6. İdince nâz ile refât o tıfl-ı nev-res olur
Hezâr cilve-i kudsî 'ayân hırâmında

(O yeni yetişen güzel çocuk nazla yürüyünce, yürüyüşünde binlerce mukaddes cilve ayan olur.)

¹⁵⁸ AE51a, M68a, Ö119 (Not: Nâbî AE)

7. Olur nigûnî baht ile Vâlî'ye düşmen
Kimi ki beslese âgûş-ı ihtirâmında

(Hürmet kucağında kimi beslese, o uğursuz baht ile Vâlî'ye düşman olur.)

129-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁵⁹

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Dil-beste olma hum gibi dehrûñ şarabına
Degmez humârı neş'e-i pâ-der-rikâbına

(Küp gibi dehrin şarabına gönül bağlama. Sarhoşluğu geçici olarak verdiği zevke değmez.)

2. Göñlüm misâl-i şebnem iderdî vücûdı mahv
Bir kerre baksa sîne-i hûşîd-tâbına

(Güneş gibi parlayan sinesine bir kere baksa, gönlüm şebnem gibi vücudu mahvederdi.)

3. Yüz döndürür görünce bizi şâhid-i ümîd
Bâ'is 'aceb bize ne bu tarz ictinâbına

(Ümit bağladığımız sevgili bizi görünce yüz çevirir. Bu şekilde davranmasının sebebi, acaba nedir?)

4. Virdüm dili bir âfete kim heft âsmân
Tâb-âver olamaz dahı kemter 'itâbına

(Gönlümü öyle bir âfete kaptırdım ki, azıcık kızmasına yedi kat gök dahi dayanamaz.)

5. Bir âh-ı 'âşıkâne ile Vâlî 'âlemüñ
Saldum bu gice zelzele tâne-i kıbâbına

(Vâlî âşıkâne bir âh ile bu gece, âlemin gezegenlerine zelzele saldı.)

¹⁵⁹ AE51a, M68b, Ö119 (Not: Nâbî AE)

130-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁶⁰

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Keşf itmeye râz-ı dili bir mu'temed olsa
Yâ hâlden âgâh bir ehl-i hıred olsa

(Gönül sırrını keşfetmek için güvenilir biri olsa! Veya hâlden anlayan bir akıl sahibi olsa!)

2. Dûr olmaz idük meclis-i hâssında o şûhuñ
Erbâb-ı takarrubdan eger bir meded olsa

(Eğer takarrub erbabından [sevgilinin yakınındakiler] bir medet olsaydı, şuhun has meclisinde ondan uzak olmazdık.)

3. İsrâf-ı tecellide kusûr itmez o meh-rû
H'âhişger-i vaslı ne kadar bî-'aded olsa

(Kavuşmak isteyen ne kadar çok olsa da, o ay yüzlü tecelli sarfetmede kusur etmez.)

4. Dâg-ı dil-i a'dâ-yı hased-perver olurduk
Kâşânemüzüñ zîveri ol lâle-hadd olsa

(O kırmızı yanaklı güzel köşkümüzün süsü olsaydı, kıskançlık besleyen düşmanın gönlünde yara olurduk.)

5. İfşâ olunur 'âleme bir lahzada Vâlî
Her bîkr-i ma'ânîye ki dil nâmzed olsa

(Gönül el değmemiş her manaya namzet olsaydı, Vâlî bir anda âleme ifşa olunurdu.)

¹⁶⁰ AE51b, M69b, Ö121 (Not: Nâbî AE)

131-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁶¹

[mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün]

1. Peymâne-i nahvet ki melâlet var içinde
Terk olmasa ger hayli nedâmet var içinde

(Gurur şarabının içinde melâlet [usanç] vardır. Eğer terk edilmezse içinde hayli nedâmet [pişmanlık] vardır.)

2. Mir'ât-ı mecâzuñ görünür safveti zâhir
İm'ân-ı nazar olsa küdüret var içinde

(Zâhiren bakılsa mecaz aynası temiz gibi görünür. Dikkatle bakılsa içinde bulanıklık vardır.)

3. Terki baña evlâ görünür bezm-i bütânüñ
Söz giçse dil-i şûha selâmet var içinde

(Bütler [güzeller] meclisini terk etmek bana evlâ görünür. Şuh gönle söz geçse içinde selâmet vardır.)

4. Gördükde rakîbi bu telâş ile perîşân
Fehm eylemezüz sanma ne 'illet var içinde

(Rakibi bu telaşla perişan görünce içinde ne kadar hastalık olduğunu anlamayız sanma.) [Rakibin kalbi çok bozuktur, onu biliriz.]

5. Pürdür mey-i mihriyle derûn bir bütüñ ammâ
İfşâ idemem Vâlî hacâlet var içinde

(Gönül bir bütün [güzel] aşk şarabıyla doludur ama ifşa edemem. Ey Vâlî, içinde çok hacâlet [utanma] vardır.)

¹⁶¹ AE52a, M71a, Ö123 (Not: Âgâh AE, İşbu Gazel Nâbî ve Âgâh ve Sâ'ir E'âzım-ı Şu'arâyı Tanzirdür Ö)

132-VÂLÎ-ÂĞÂH¹⁶²

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Çeker gamuñ dil-i pür-ıztırâb her ne ise
Cefâ vü nâz u tegâfûl ü 'itâb her ne ise

(İztırıp dolu gönül senin gamını çeker, her ne varsa! Cefa, naz, aldırmama ve azarlama, her ne varsa!)

2. Be-hükm-i ceff-i kalem ser-nüvişt-i cebhe-i dil
Olur mülâkî na'im u 'azâb her ne ise

(Kader kaleminin hükmü gönül cephesine yazılmıştır, değişmez. Nimet ve azaba kavuşur, her ne varsa!)

3. Dem-i muhâsebede zerre deñlü ketm olmaz
Çıkar zuhûra günâh u sevâb her ne ise

(Hesap gününde zerre kadar gizli kalmaz. Günah ve sevap ortaya çıkar, her ne varsa!)

4. Ne eyleseñ sañadur darr u nef'i a'mâlûñ
Gelür kişiye hemân iktisâb her ne ise

(Ne yaparsan yap amellerinin menfaat ve zararı sanadır. Kazandığı herşey mutlaka kişiye döner, her ne varsa!)

5. Olur mı bir de müyesser o sîm-tenle 'aceb
Safâ-yı kâ'ide-i câme-h'âb her ne ise

(Acaba o beyaz tenli sevgiliyle bir defa müyesser olur mu? Yatakta beraber olma sefası gibi her ne varsa!)

6. Tereddüd eyleme katlümde çok da ey hûnî
Bir işdür işle hatâ vü savâb her ne ise

(Ey kan dökücü [güzel], beni öldürmekte tereddüt etme. Doğru veya yanlış bir iştir bunu yap, her ne varsa!)

¹⁶² AE52a, M71b, Ö123 (Not: Âğâh AE, Bu Dahı Âğâh'adur Ö)

7. Dil-i şikesteye kıyma nazardan eyleme dûr
Yine senüñdür o hâne-i harâb her ne ise

(Kırık kalbe kıyma, onu nazardan uzak tutma. O harap hâne yine senindir, her ne varsa!)

8. O şûhdan nice bir şekve pür-cefâ diyerek
Olur mı kat'-ı nazar-ı ictinâb her ne ise

(Çok cefakâr diyerek o şühtan bu kadar şikâyet neden? Çekinip irtibatı kesmek olur mu? Her neyse!)

9. Görüşsek ol büt ile bir de Vâlî tenhaca
Dökünse bârî su'âl ü cevâb her ne ise

(Vâlî, yalnız تنها bir yerde o bütle [sevgili] bir defa görüşsek hiç olmazsa soru ve cevaplar ortaya dökülse, her ne varsa!)

133-VÂLÎ-LEBÎB-HÂMÎ¹⁶³

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Kapıldı dil yine bir âfet-i sürûşeşe
Şüru' eyledi hayfâ ki böyle bitmez işe

(Gönül yine melek gibi bir güzele kapıldı. Ne yazık ki böyle bitmez bir işe başladı.)

2. 'Alâka-bend olalı hatt u hâl-i cânâna
'Azîmet-i dili tahkîk eyledük Habeş'e

(Cananın siyah saç ve benine gönül bağlayalı, onun Habeş'e gitmek isteme sebebini anladık.)

3. Peleng-i derd ile merdân-ı 'aşk bî-pervâ
Gerek ki bozmayup idmânı her zamân güreşe

(Mert âşıklar dert kaplı ile [her bir dert ile] idmanı bozmayıp pervasızca her zaman güreşmeli.)

¹⁶³ AE54a, M63b (der-kenar), Ö126 (Not: Lebîb-Hâmî AE)

4. Nizâm-ı şî'rlle bend olmaz idi bergeşte
Gürûh-ı müftehirân mâ'il olmasa beşe

(Makûs kibirliler güruhu beşe [beş beyit] meyletmemiş olsaydı şair şiirdeki nizama bağlı kalmazdı.)

5. Safâ-yı seyr-i meh-i bedri n'eylerüz sensiz
Gınâ virür mi tehî kâse-i rind bâde-keşe

(Boş rint kâsesi, bâde içene zevk vermediği gibi sensiz ayın on dördünün seyri de gönle sefa vermez.)

6. Hezâr dest ile erbâb-ı 'aşka lâzımdur
Çenâr gibi hevâ ile turma pençeleşe

(Aşk ebabına lazımdır ki, çınar yaprağı gibi binlerce elle hava ile durmadan pençeleşsin.)

7. Giçürme fırsatı def' eyle ârzûlaruñı
O vahşî dâmuña heyhât bir de böyle düşe

(Fırsatı kaçırma, arzu ve isteklerini defet. Heyhat! O vahşi, tuzağına bir de böyle düşsün.)

8. Rakîbüñ itdüğü ifsâd bezm-i vuslatda
Soguk su dökmeğe beñzer netîce pişmiş aşâ

(Kavuşma meclisinde rakibin ettiği ifsat, sonunda pişmiş aşâ soğuk su dökmeğe benzer.) [*Deyim: Pişmiş aşâ su katmak]

9. Lebîb yoluña makdûrı sarf ider Vâlî
O sifle-tab' degüldür ki baka pence şeşe

(Ey Vâlî, Lebîb, şairlik gücünü senin [şiir] yoluna sarfeder. O, kişiliği bozuk biri degildir ki beşe altıya baksın.) [Vâlî, şair Lebîb'i övmektedir.]

134-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁶⁴

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bakma makâl-i bî-hûde-i ehl-i zâhire
Vicdânî zevk ile nazar eyle mezâhire

(Zâhir ehlinin beyhûde sözlerine kulak asma. Mevcûdata vicdanî bir zevkle nazar et.)

2. Terk-i vatanla zîver-i tâc-ı mülûk olur
Mahbes degül mi genc-i ma'âdin cevâhire

(Meliklerin başındaki taca süs olmak için vatani terketmek gerekir. Madenlerin hazinesi, cevherlerin gizlendiği yer değil midir?)

3. İm'ân idüp şerâ'it-i sâ'atdan eyle add
Evzâ'-ı nâ-pesend-i sığâr u ekâbire

(Küçük ve büyüklerin hiçbir şeyi beğenmeme durumlarını dikkatle araştır ve bunları kıyamet alâmetlerinden say.)

4. Zâhir-pereste mâni' iken seyr-i zâhirî
Reh-yâb olur mı sırr-ı harîm-i zamâ'ire

(Yüzeysel seyir zahire önem veren kimseye mani iken, zahirperest içerdeki mahrem sırlara yol bulabilir mi?)

5. Girdükçe gâhî akmişe-i lafz-ı pâk ele
Hûbân-ı ma'nâya biçerüz sevb-i fâhire

(Temiz lafız kumaşları ele geçtikçe, mana güzellerine ihtişamlı elbiseler biçeriz.)

6. Pâ-bend-i kışr olur idemez lübbe dest-res
İden fedâ safâ-yı butûnı zevâhire

(İç huzurunu dış görünüşe feda eden öze el uzatamaz, kışra bağlanır kalır.)

¹⁶⁴ AE54a, M63a (der-kenar), Ö125 (Not: Nâbi AE)

7. Terk eyledük rakîbe rızâmuzla ol büti
İtdük virile kal'ayı teslîm kâfire

(O bütü [güzel] rızamızla rakibe terkettik. Kaleyi kâfire teslim ettik, verilsin.)

8. Kurbân o sîm-sâ'id-i şeffâf u pâke kim
Muhtâc-ı zîver olmaya zerrîn esâvire

(Kurban olayım o temiz/şeffaf gümüş kolluya ki, altın süslemelerle süse hiç muhtaç olmasın.)

9. Deşt-i 'ademde Kays ile hem-pâ iken henüz
Şekl-i hevâ musavver idi levh-i hâtra

(Yokluk çölündeki Kays [Mecnun] ile henüz arkadaş iken, gönül levhasında hava durumu tasvir edilirdi.)

10. Manzar odur kim olmaya nakd-ı nigehtelef
Sermâye-i şu'ûr ola bakdıkça nâzıra

(Bakış nakdini telef etmeyen manzara gerçek manzaradır. Seyredene baktıkça şuur sermayesi olur.)

11. 'Ömr âhir oldı Vâlî biraz kesb-i tâ'at it
İrdi şitâ mübâşeret eyle zahâ'ire

(Vâlî, ömür tükendi, biraz da ibadet et. Kış geldi, gıda tedarik etmeye çalış.)

135-VÂLÎ-LEBÎB¹⁶⁵

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Enva'-ı sitem rûy-nümâ tîg-ı nigehte
Âvihte diller şiken-i zülf-i siyehde

(Ok gibi bakışlarında türlü sitekler yüz göstermiş, siyah zülfün kıvrımına gönüller asılmıştır.)

¹⁶⁵ AE55a, M64b (der-kenar), Ö127 (Not: Lebîb AE, Lebîb'in Buña Nazîresi Vardur Ö)

2. Düşnâm be-leb tîg be-kef keç-küleh ü mest
Hûbâna uyar cilveler etvâr-ı sefehde

(Dudağında küfür, elinde kılıç, külahı eğri ve kendisi sarhoştur. Sefih tavırlarıyla güzellere uygun cilveler sergilemektedir.)

3. Kûyında şehîdân-ı gamuñ haddi mi vardur
Eksik mi olur sefk-i dimâ dergeh-i şehde

(Semtindeki gam şehitlerinin sayısı belli değildir. Padişahın dergâhında kan dökme eksik olur mu?)

4. Mahmûm-ı melâli o perînüñ sorulur mı
Tebhâl-i elem zâhir iken gird-i şefehde

(Yuvarlak dudağında elem uçuğu çıkmışken, o perinin humma hastalığı sorulur mu?)

5. Oldukça cebînde nümâyân ser-i kâkül
Gûyâ ki kelefdür görünür çehre-i mehde

(Alnında nümayan olan kâkülün ucu, güya ayın yüzünde görünen kelef [benek]dir.)

6. Yûsuf gibi tevfik olıcak sa'ye ne hâcet
Lâ-büdd bulur erbâbını 'izzet bün-i çehde

(Hz. Yusuf gibi tevfik refik olunca gayrete gerek yoktur. İzzet, kuyu dibinde de olsa mutlaka erbabını bulur.)

7. Lertzân görünür ekser-i pîrân-ı kühen-sâl
Olmaz eser-i teb gibi sermâ-yı 'atehde

(Yaşlıların çoğu titrek görünür. Bunama kışında sıtma hastalığının belirtisi gibi olmaz.)

8. Şabden şekeri nîk ü bedi derke ne kâdir
Temyîz ü hîred var mı meger ehl-i velehde

(Onlar şaptab şekeri, iyi ve kötüyü birbirinden ayırmaya gücü yetmez. Şaşkınların aklı başında olanı var mıdır?)

9. Vâlî-i siyeh-kâra ne dirsin ki usanmaz
Her rûz u şeb itmekte senâ bahr-ı günehde

(Usanmadan yalvaran günahkâr Vâlî'ye ne dersin? Günah denizine dalmış, gece gündüz Allah'a yalvarmaktadır.)

136-VÂLÎ-LEBÎB¹⁶⁶

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Bakındı zâhid-i huşkuñ garîb hey'etine
Şu rîş belmesine şu burîde sebletine

(Kaba zâhidin garip tavırlarını seyretti. Şöyle sakalını bölmesine, şöyle kesilmiş saçına [baktı].)

2. Sürûr-ı yek-demine sad elem te'âkub ider
Deger mi meyl ide âdem zamâne devletine

(Bir anlık sevincini yüz elem takip eder. İnsanın zamane saadetine meyletmesi değer mi?)

3. Sakîm derde devâ beng ü bâdedür ancak
Ne ihtiyâc tabîbün süfûf u şerbetine

(Çaresiz derdin devası ancak içki ve esrardır. Tabibin hapına/şurubuna [ilaç] ihtiyaç kalmadı.)

4. Hemân görüncedür izhâr-ı hubb-ı ca'lîsi
İnanma merdüm-i 'asruñ hezâr mahabbetine

(Bir anda görünce yapmacık sevgi izhar eder. Bu asrın insanının çok muhabbetli görünmesine aldanma.)

5. Sibâ'ı mûnis iderseñ de i'timâd itme
Mezâlîm ehlinüñ aldanma çok da re'fetine

(Yırtıcı hayvanları evcilleştirsen de güvenme. Zâlimlerin re'fetine [acıma] çok da aldanma.)

¹⁶⁶ AE55b, M65b (der-kenar), Ö128 (Not: Lebîb AE)

6. Hezâr tecrübeden soñradır ‘alâka-i ‘aşk
Bakar mısın dil-i ser-geştenüñ belâhetine

(Aşk alakası bin tecrübeden sonradır. Şaşkın gönlün bönlüğüne bakar mısın?)

7. Nigeh-ber eyler o ruhsâr pür-nezâketde
O şûh-ı şîvegerüñ söz mi var letâfetine

(O kırmızı yanaklar çok güzel görünmekte, bakanın gönlünü çelebilir. O işveli şuhun güzelliğine diyecek yoktur.)

8. Bu şi‘r-i tâzeyi Vâlî nazîre kasdı ile
Edeble sun yine Şeyhî Efendi hazretine

(Bu yeni şiiri Vâlî, nazire yazılması için Şeyhî Efendi [Âgâh] hazretlerine edele takdim et.)

137-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁶⁷

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Perişanlık dile ol turra-i tarrârdan geldi
Tezelzül genc-i ‘aşka pîç u tâb-ı mârdan geldi

(Gönle perişanlık, o gönül çalan saçtan geldi. Aşk hazinesine tezellül, yılan endişesinden geldi.)

2. Benüm sînemde pinhân âteş-i ‘aşkuñ şerâridur
Bu hûnîn katreler kim çeşm-i gevher-bârdan geldi

(Benim sinemde gizli duran aşk ateşinin kıvılcımıdır. Bu kan damlaları cevher saçan gözden geldi.)

3. O şûh-ı nev-resi gördükde dil buldı hayât ammâ
Bu keyfiyyet bize ol la‘l-i şekker-bârdan geldi

(Yeni yetme o şuhu görünce gönül hayat buldu. Buldu bulmasına da bu durum bize şeker dökken dudaktan geldi.)

¹⁶⁷ AE55b, M72b, Ö134 (Not: Nâbi AE)

4. Şikâyet itmem ammâ nergis-i ser-mest-i nâzükden
Tazallum cân u sabra gamze-i hûn-h^vârdan geldi

(Nazik, sarhoş gözden hiç şikâyetim yoktur ama can ve sabra zulmetmek kan içici gamzeden geldi.)

5. Hezârân gavta urdum Vâliyâ bahr-ı tabî'atde
Bu nazm-ı tâze tâ kim hâtra efkârdan geldi

(Ey Vâlî! Şairlik denizinde binlerce kez suya daldım. Bu yeni şiir, birçok tefekkür neticesinde zihnime geldi.)

138-VÂLÎ-ŞEHDÎ-HÂMÎ¹⁶⁸

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Yâ Rab mey-i visâl ile mest eyle cânımı
Zeyn it bahâr-ı şu'le ile gülistânımı

(Ya Rab! Kavuşma meyi ile canımı mest et. Parlak bahar mevsimi ile gül bahçemi süsle.)

2. 'Ahd-i şebâba pîrlügi gıpta-bahş idüp
Fasl-ı bahâra hande-zen eyle hazânımı

(İhtiyarlığı gençlik zamanına özendirdiğin gibi, hazan faslını bahar faslına tebdil edip beni şâdet.)

3. Sevdâ-yı hâm ile koma 'anber gibi dili
İt şu'le-i güher gibi rûşen revânımı

(Gönlü, kıvrım saçın sevdasından ayrı düşen anber gibi ayırma. Değerli mücevher gibi şiirimi gösterişli et.)

4. Nevbet senüñdür ey dil-i şûrîde nâle it
Tâkat tamâma irdi düketdüm zamânımı

(Ey çılgın gönül! İnle, nöbet senindir. Zamanımı tükettim, gücüm de kalmadı.)

¹⁶⁸ AE56b, M74a, Ö149 (Not: Şehdî-Hâmî AE)

5. Vâlî o rütbe tâcir-i bendergeh-i gamım
Bilmem bu bey'gâhda sûd u ziyânımı

(Vâlî, gam çarşısında öyle bir tüccarım ki, bu alışveriş merkezinde kâr ve zararımı bilemiyorum.)

139-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁶⁹

[fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün]

1. Bir nefes zâ'il olur mı sîneden yârûñ gamı
Hâk olursam da enîsümdür o gaddârûñ gamı

(Yârin verdiği hüznün, bir an bile sîneden gitmez. O gaddarın derdi ölsem de yoldaşımdır.)

2. Gam degüldi neş'e-i sûrîydi her bir sâ'ati
Nisbet olursa gam-ı hâle eger yârûñ gamı

(Eğer her bir saati yârin gamına nispet edilseydi, şimdiki zamanın bütün gamı gam değil, geçici bir zevkti.)

3. Rütbe-i gam herkesüñ hâlincedür bu 'arsada
Bir olur mı merd-i âzâd u giriftârûñ gamı

(Bu dünyada üzüntü derecesi herkesin hâline göre değişir. Tutsak ve özgür olanın derdi bir olur mu?)

4. Müttehid eczâ iken terk ü fedâ itmez kabûl
Mûnis-i dîrîne-i dildâr ü bed-kârûñ gamı

(Kötü işler yapan ve gönlü çalan eski dostun verdiği hüznün, tek parçayken vazgeçilmeyi asla kabul etmez.)

5. Bir mücerreb gam-küsârımdur ezelden Vâliyâ
Kor mı tenhâ hâtırı bir lahza dildârûñ gamı

(Ey Vâlî! Ezelden beri tecrübe edilmiş bir teselli ilacımdır. Sevgilinin verdiği hüznün, bir an zihni yalnız bırakır mı?)

¹⁶⁹ AE57a, M74b, Ö137 (Not: Âgâh AE)

140-VÂLÎ-ÂGÂH¹⁷⁰

[mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün]

1. Yeter ta‘n eyledüñ âh-ı dile zâr olduguñ var mı
Giriftâr-ı belâ-yı yâr-ı gaddâr olduguñ var mı

(Gönlün çektiği acıyı ayıpladığın yeter! Sen hiç acı çektin mi? Zâlim sevgilinin belasına hiç giriftar oldun mu?)

2. Niçün dil-gîr olursuñ şekve-i bî-ihliyârımdan
Ne var hakkumda bir kez lutfâ der-kâr olduguñ var mı

(İstemeden ettiğim eleştiriden niçin incinir, rahatsız olursun? Ne var, hakkımda bir defa merhamet istediğini gösterdin mi?)

3. Neye memnûnuñ olsun tâ-be-key derd ü gamuñ çeksin
Meger bir an dil-i mahzûna gam-h‘âr olduguñ var mı

(Niçin senden memnun olsun, ne zamana kadar derdini çeksin? Mahzun gönle meğer bir an olsun üzüldüğün var mı?)

4. Gam-ı hecrüñle hep izhâr-ı nâlem ıztırârîdür
Ne var incinme ey meh-pâre nâ-çâr olduguñ var mı

(Ayrılıktan dolayı çektiğim üzüntüyle durmadan inleyişim zaruridir. Ne var, ey ay parçası [sevgili] sen incinme! Sen hiç çaresiz oldun mu?)

5. Hemân mestânelikle Vâli‘ye cevâ eylerem dirsın
Senüñ ey âfet-i bed-mest hüşyâr olduguñ var mı

(“Sarhoş olduğum için Vâli‘ye bilmeden sıkıntı vermiş olabilirim” dersin. Ey körkütük sarhoş olan âfet! Senin hiç uyanık olduğun var mı?)

¹⁷⁰ AE57a, M75a, Ö137 (Not: Âgâh AE)

141-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁷¹

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bir dem tağıtma rûyına zülfi nigârımı
Döndürme ey sabâ varak-ı i'tibârımı

(Sevgilimin zulfünü bir anda yüzüne dağıtma. Ey saba rüzgârı! İtibar ettiğim kıymetli levhayı döndürme.)

2. Gül mevsiminde nâle vü efgân ile hoşem
Yâ Rab hazâna itme mübeddel bahârımı

(Gül mevsiminde acı çekmekten, inlemekten çok memnunum. Yâ Rabbi, baharımı hazana tebdil etme!)

3. 'Arz itme câm-ı mihrüñi ey çarh tut ki ben
Virmem şarâb-ı Kevser'e zevk-ı humârımı

(Ey dünya, sevgi kadehini bana sunma! Farzet ki ben içki sersemyim, zevkimi Kevser şarabına değışmem.)

4. Ben kim şehîd-i hançer-i nâz u girişmeyem
İtsün ziyâret ehl-i mahabbet mezârımı

(Ben naz ve işve hançerinin şehidi oldum. Artık aşk ehli mezarımı ziyaret etsin.)

5. Hayfâ ki âfitâb-ı kadeh itmeden tulû'
Vâlî siyâh eyledi gam rûzgârımı

(Vâlî, ne yazık ki kırmızı güneş doğmadan önce hüznü bahtımı kara etti.)

¹⁷¹ AE57b, M76a, Ö138 (Not: Nâbî AE)

142-VÂLÎ-ÂĞÂH¹⁷²

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

1. Olmayuz nagme-serâ her büte nâkûs gibi
Doludur gûşumuz âvâze ile kûs gibi

(Her büte [güzel] hoperlör gibi şarkı söylemeyiz. Kulağımız davul gibi sesle doludur.)

2. Âşıkâ va‘de-i firdevs ü hem-âgûş-ı hûr
Zevk-bahşâ olamaz müjde-i pâ-bûs gibi

(Âşığa hurilere sarılma ve cennet vaadi, ayak öpme töreni müjdesi gibi zevk vermez.)

3. Mahz-ı taklîddür erbâb-ı hakikat olmaz
Bilmeyen şâhid-i ümmîdini mahsûs gibi

(Ümit ettiği sevgiliyi hisleri gibi bilmeyen, gerçekten hissetmeyen sırf taklittedir, hakikî aşk erbabı olamaz.)

4. Hâtır-ı mihr-i cilâsı yine mugber görünür
Nakş-ı ümmîd o âyînede ma‘kûs gibi

(Parlak gönül aynası yine tozlu görünür. Ümit resmi o aynada aksetmiş gibi.)

5. Vâliyâ kevkeb-i ikbâli sipihrüñ görünür
Çeşm-i dânáda Zuhâl tal‘at u menhûs gibi

(Ey Vâlî! Feleğin ikbal yıldızı âlimin gözüne Zuhâl [Satürn] gibi talihsiz [ince] görünür.)

¹⁷² AE57b, M76a, Ö138 (Not: Âğâh AE)

143-VÂLÎ-HÂZİK¹⁷³

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Bîgâne yüz ol âfete mihr u vefâ gibi
Mehcûr-ı çeşmiyüz nîgeh-i âşnâ gibi

(O âfete dostluk ve vefa gibi yabancıyız. Gözlerinden tanıdık bir bakış gibi uzağınız.)

2. Terk-i sadîkı görme revâ degme hâl ile
Derdin sorarsa revzeneden düş ziyâ gibi

(Sâdık dostu terk etmeyi her hâlükârda reva görme. Pencereden derdini sorarsa ziya gibi üzerine düş.)

3. Sa'y ile bî-hired idemez kat'-ı menzilet
'Ömri seferde giçse de eger âsiyâ gibi

(Değirmen taşı gibi ömrü seferde geçse de akılsız, gayretle yol katedemez.)

4. Harf-ı recâmuz irmedi kurb-ı icâbete
Künc-i dehende kaldı esersiz du'â gibi

(Dileğimiz kabul makamına ulaşmadı. Kabul olmayan dua gibi ağızım bir köşesinde kaldı.)

5. İtmez kabûl 'avf u kerem cürm-i bî-haddem
Bîñ kerre dest u pâyına düşsem hınâ gibi

(Çok günahkârım, kına gibi bin defa el ve ayağına düşerek af ve kerem dilesem kabul etmez.)

6. 'Aşk-ı mecâz bulmuş iken dilde ibtilâ
Mahv oldu gitdi kâzib olan iştihâ gibi

(Mecazî aşk gönülde yerleşmişken yalancı iştah gibi kaybolup gitti.)

¹⁷³ AE57b, M76b, Ö139 (Not: Hâzık AE)

7. Dem vâir idi zihâm-ı harîdâr-ı vasldan
İşlerdi kûy-ı dil-keş-i sûk-ı mînâ gibi

(Kavuşmak isteyen müşterlerin izdihamından dolayı sevgilinin köyü bazen iskele sokağı gibi işlek olurdu.)

8. Şimdi o şûh-meşrebûñ etvârı gayrıdur
‘Uşşâkına tahassür ider mübtelâ gibi

(Şimdi o şuh meşreplinin tavırları başkadır. Mübtela olmuş gibi, âşıklarına yanıp yakılır.)

9. Ahvâl-i dil o âfete ey Vâlî câ-be-câ
Takrîr olur fesâne-i Şâh u Gedâ gibi

(Vâlî, o âfete karşı gönlün aşk ıztırabı her yerde *Şâh u Gedâ* efsanesi gibi dilden dile dolaşmaktadır.)

144-VÂLÎ-NÂBÎ¹⁷⁴

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Rahme gelür mi nergis-i mestâne bir dahı
Lutf eylemez mi 'âşık-ı nâlâna bir dahı

(Mestâne nergis [baygın göz] bir daha merhamete gelir mi? İnleyen âşık bir daha lutfetmez mi?)

2. Zâhid tarîk-i pîr-i mugân bildügün degül
Lutf it karışma meşreb-i rindâna bir dahı

(Ey zâhit! Pir-i muganın [yaşlı rint] yolu bildiğin gibi değildir. Merhamet et, rintlerin meşrebine bir daha karışma.)

3. Hep gösterürdüm ehl-i dile n'eyledüklerin
Destüm degerse dâmen-i devrâna bir dahı

(Dünyanın eteğine bir daha elim yetişirse, gönül ehline ne yaptıklarını gösterirdim.)

¹⁷⁴ AE58a, M77b, Ö140 (Not: Âgâh AE, Âgâh'a Nazîre Ö)

4. Beñzetme çeşm-i mestini âhûya ey gönül
Bir söyledünse söyleme yabana bir dahı

(Ey gönül! Mest gözünü ceylana benzetme. Yabancıya bunu bir defa söyledinse bir daha söyleme.)

5. Göster bu şi'r-i pâküni ahbâba Vâliyâ
Âb-ı hayâtı sun dil-i yârâna bir dahı

(Ey Vâlî! Bu saf şiirini ahbâba göster. Dostların gönlüne bir daha hayat suyu sun.)

145-VÂLÎ-ÂĞÂH¹⁷⁵

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

1. Vakf-ı âzâr itdi gönlüm merdüm-âzâruñ biri
Zulmine virmiş terakkî şimdi gaddâruñ biri

(Zâlimin biri gönlümü daima incitmektedir. O gaddar şimdi zulmünü biraz daha arttırdı.)

2. Dil o vîrân yer degül ki bir dahı ma'mûr ola
Sa'y-ı ta'mîr eylese ger günde mi'mâruñ biri

(Her gün bir başka mimar tamir etmeye çalışsa da gönül bir daha mamur olacak bir virane değildir.)

3. Sayd-ı murg-ı vuslata biñ fikr-i fâsid eylerüz
Eylemez hergiz isâbet lik efkâruñ biri

(Vuslat kuşunu avlamak için bin türlü tuzak düşününüz. Lâkin bu düşüncelerden hiçbiri asla isabet etmez.)

4. Şehryâr-ı mülk-i hüsn olmuş işitdük görmedük
Gül-neseb Yûsuf-necâbet ma'deletkâruñ biri

(Gül nesepli, Yusuf asâletli, adaletli birinin güzellik ülkesine padişah olduğunu işittik.)

¹⁷⁵ AE58a, M78a, Ö140 (Not: Âgâh AE)

5. Resmdir ahlâkı ibkâ eylemek icrâsını
Vaz'-ı kânun eylese 'asrında hünkârûñ biri

(Devrinde padişahın biri icrasını kural olarak koysa iyi olur. Güzel ahlâkı ibkâ etmek âdetidir.)

6. Mihr-i ümmîd mümteni'dür bî-vefâ cânâneden
Mihribân olmaz ezelde biñde dildârûñ biri

(Vefâsız sevgiliye ümitle bağlanmak boşunadır. Ezelden beri güzellerin binde biri bile güler yüzlü, muhabbetli olmadı, olmaz da.)

7. Koymadı nûr-ı tecellâ-yı cemâli gayra tâb
Yakdı ser-vakt-i derûnum şu'le-ruhsârûñ biri

(Cemâl tecellisinin nuru başkalara endişe vermedi. Parlak yüzünün biri gönlümün içini yaktı.)

8. Vâlîyâ vaz'ı çekilmez hazm olunmaz vâdisi
Tâzece çatmış o gaddâra heveskârûñ biri

(Ey Vâlî! Durumu çekilmez, alanı hazm olunmaz. O zâlîme heveslinin biri yenice çatmış.)

146-VÂLÎ-ÂĞÂH¹⁷⁶

[mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün]

1. Şikest-i 'ahd o meh-i şivekâra erzânî
Sebât u sabr dil-i bî-karâra erzânî

(Ahdî bozmak o işveli aya [sevgili], sabır ve sebat ise kararsız gönle lâyıktır.)

2. Habîse hubs sezâ birre lâyıq ahsendür
Rakîbe hulk-ı bed ü hüsn yâra erzânî

(Çirkine murdarlık, güzele en güzel olmak uygundur. Rakibe kötü huy, sevgiliye güzellik lâyıktır.)

¹⁷⁶ AE58b, M80b, Ö142 (Not: Âğâh AE, Cenâb-ı Âğâh'ı Tanzîrdür Ö)

3. Hemân rızâda bulun râh-ı Hak'da 'ârif iseñ
Degül metâ'-ı dü-kevn i'tibâra erzânî

(Ârif isen her zaman Allah yolunda ol, rıza dairesinde bulun. İki cihanın malı da itibara lâyük değıldir.)

4. Kanâ'at ehline bir nân-pâre kâfidür
Mezâk-ı ni'met-i elvân kibâra erzânî

(Kanaat ehline bir parça kuru ekmek yeter. Çeşitli nimetlerle nimetlenmek büyüklere lâyıktır.)

5. Tefekkür eyle gönül müjde-i kudûmında
Olur mı nakd-ı hayâtuñ nisâra erzânî

(Gönül, tefekkür et! Gelişinin müjdesini alınca canı ortaya koysan lâyük olur mu?)

6. Yeter dür-i suhanı Vâlî eyledüñ itlâf
Neden bu gevher ola intişâra erzânî

(Yeter Vâlî! Söz incisini boşa harcadın. Neden bu mücevher [söz] kolay intişar etmeye lâyük olsun.)

147-VÂLÎ-HÂMÎ¹⁷⁷

[mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

1. Rengîn idüp tefekkür-i lâ'lüñ hayâlümü
Vasf-ı cemâlüñ itdi müzeyyen makâlümü

(Kırmızı dudağını düşünmek, hayâlimi renklendirip güzelliğinin vasfi sözlerimi güzelleştirdi.)

2. Şîrîn-mezâk-ı mîve-i nâz oldugum bilür
Seyr eyleyen nezâket-i nâzik-nihâlümü

(Nazik fidanımın nezaketini gören kimse, naz meyvesi gibi tatlı olduğumu bilir.)

¹⁷⁷ AE60b, M78a (der-kenar), Ö147 (Not: Hâmî AE)

3. İtdüm benefşeẗâr-ı Hoten cilvegâh-ı dil
Saldum çemenistân-ı behište gazâlümü

(Gönül bahçesini Hoten menekşeliği gibi yaptım. Ceylan bakışlılarımı cennet bahçesine saldı.)

4. Kurbiyyetüm ol âfete emr-i muhâl iken
Sıdkumdan añlaram sebab-i ittisâlümü

(O âfete yakınlaşmam imkânsızken, bağlanma sebebimin doğruluk olduğunu anladım.)

5. Sad sarsar-ı belâyı havâle ider zamân
Cüz'î nümâda görse nihâl-i kemâlümü

(Olgunlaşma fidanımın azıcık büyüdüğünü görse, zaman yüzlerce bela fırtınasını üzerime salardı.)

6. Biñ tâli'-i müsâ'id ile kasd iderse de
Bedr idemez sipihr-i siyeh-dil hilâlümü

(Kara kalpli gökyüzü, bin müsait talihle kastetse de hilalimi bedr [dolunay] edemez.)

7. Bir nüshayam ki ma'nâ vü elfâzı mun'akid
Fehm idemez zamânedede herkes kemâlümü

(Lafız ve manaları bir arada toplanmış bir nüshayım. Bu zamanda herkes kemâlimi anlayamaz.)

8. Zâhid iderdi dahle kasem rinde Vâliyâ
Görse safâ-yı keyf-i mey-i lâ-yezâlümü

(Ey Vâli! Zâhit, şarabımın keyfindeki bitmeyen sefâyı görse, rintliğe girmek ister hatta girmek için yemin ederdi.)

İSTİNSAH KAYDI [Ö]

Temmet hâzihi'd-dîvân bi-avnilâhi'l-Meliki'l-Mennân. İşbu Dîvân-ı belâgat-‘unvân Diyarbekirli Hasan Vâlî Efendi’nüñ karîha-i vâsi‘alarınıñ mahsûlı olup merhûm 1100/1689 hudûdlarında tevellüd idüp kendisiyle hem-‘asr olan Nâbî ve Lebîb ve Âgâh gibi e‘âzım-ı fuzalâ ve şu‘arâ ile münâzara ve müşâ‘arede bulunmuşlardır. Eş‘ârı gâyet hakîmâne ve dil-nişindir. Cenâb-ı Hak cümlesini garîk-ı rahmet eyleye. Teberrüken taraf-ı âciziden istinsâh edilmiştir. Ramazân-ı şerîf sene 1349/1931. Bekir Sıdkî (Ö, s. 158).¹⁷⁸

¹⁷⁸ “Berdel yazarı” olarak bilinen Diyarbakırlı yazar Esmâ Ocak’ın (ö. 2011) kayınpederi Bekir Sıdkî Bey (ö. 1936) tarafından istinsah edilen *Vâlî Divanı*’nın bu nüshasının aslı merhume Esmâ Ocak’ın özel kütüphanesinde, fotokopisi ise özel kütüphanemizdedir.

SONUÇ

Valî Dîvânı üzerine doktora tezi hazırlayan Hanife Koncu (İstanbul, 1998) çalışmasının sonuç bölümünün son paragrafında “*Yaptığımız bu çalışmadan yola çıkarak Vâlî'nin, Vasfî Mahir'in ikinci sınıf şairler arasında zikretmesine karşılık, kanaatimizce edebiyatımızın zirve şahsiyetleri arasında olmasa bile, özellikle Divan'ından elde ettiğimiz bilgiler dahilinde, klasik Türk edebiyatının başarılı mümessilleri arasında zikredilebilecek bir istidada sahip bulunduğunu söylememiz imkân dahilindedir.*” diyerek Vâlî'nin Türk edebiyatının mühim şairleri arasında yer alması gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Daha sonra aynı divan üzerinde bir yüksek lisans tezi hazırlayan Mustafa Okur (Afyonkarahisar, 2006) da “*Vâlî Hasan Ağa, XVIII. yüzyılda İstanbul dışında yaşamış, bu nedenle İstanbul ve çevresindeki şairler kadar bilinmemiş bir şairdir. Şiirleri incelendiğinde başarılı bir şair olduğunu söylemek mümkündür.*” demek suretiyle Vâlî'nin başarılı bir şair olduğunu vurgulamakla yetinmiştir. Bizim kanaatimize göre özellikle gazel sahasında ve nazirecilik geleneği içerisinde Vâlî, Türk edebiyatının zirve şahsiyetlerinden biridir. Nâbî ve Âgâh'ın etkisinde kalarak hakîmane şiirler söylemiş olan Diyarbakırlı Vâlî, hem kendi muasırlarını hem de kendinden sonra gelen şairleri etkileyen, şiirleri gönle dokunan üstat şairlerdendir.

Nazire yazma konusunda oldukça başarılı olan Vâlî, ortaya koyduğu yeni şiir tarzıyla genç şairleri etkilemiş, kendisinin şiirleri de başta Diyarbakırlı şairler olmak üzere başka şairler tarafından tanzir edilmiştir. Diyarbakır ve çevresinde oluşan edebî topluluğun aranan üyelerinden biri olan Vâlî'nin, muasırları (Nâbî, Âgâh, Hâmî, Lebîb vb.) tarafından beğenildiği ve şiirlerine nazireler yazıldığı görülmektedir. Şairlerin gazellerini mukayese ederek okumalar yapan Ali Emîrî, incelediği şiirlerin üzerine notlar düşmek suretiyle nazirecilik geleneği içerisinde Diyarbakırlı şairlerin yerini tespit etmeye çalışmış ve bu türden yaklaşık bin şiir belirlemiştir. Tarafımızdan yeni harflerle de yayımlanan matbu *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*'deki münazara beyitler içerisinde Vâlî'nin kırka yakın beytinin olması, onun bu geleneğin önemli temsilcilerinden biri olduğunu kanıtlamaktadır. Daha önce yaptığımız benzer bir çalışmada *Âgâh-ı Âmidî Dîvânı*'ndaki nazire gazelleri (toplam 60 gazel) tespit edip günümüz Türkçesine aktararak yayımlamıştık (*Âgâh-ı Âmidî Dîvânı'ndan Seçmeler, Diyarbakır 2023*). Bu çalışmada da *Vâlî-i Âmidî Dîvânı*'nda tespit edilen toplam 147 nazire gazel, dil içi çevirileriyle birlikte araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Hedefimiz Ali Emîrî'nin tespit ettiği

farklı şairlere ait bine yakın nazire gazelin tamamını ortaya çıkarıp peyderpey yayımlamaktır. Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

KAYNAKÇA

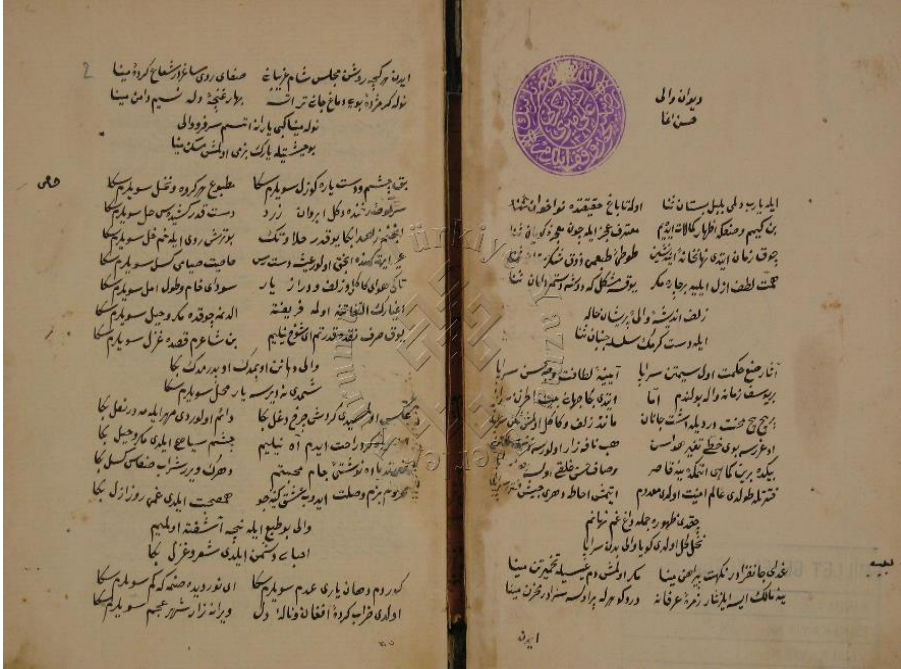
- Akpınar, Şerife (2011). “Ki Dirler O Bizüz” Redifli Gazellerde Divan Şairinin Kimliği. *Erdem*(61), 1-14.
- Ali Emîrî (1328). *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*. İstanbul: Matbaa-yı Âmid.
- Bektaş, Ekrem (2018). “Nâbî Muakkibi Diyarbakırlı Şâirler”. *Şarkiyat* 10/2, 733-761.
- Beysanoğlu, Şevket (1996). *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları Birinci Cilt Yeni İlavelerle İkinci Basılış*. Ankara: San Matbaası.
- Güner, Galip – Güner, Nurhan (Hzl.) (2003). *Ali Emîrî Efendi Esâmî-i Su'arâ-yı Âmid*. Ankara.
- Hâmî-i Âmidî (1272). *Dîvân-ı Hâmî*. İstanbul: Cerîde-i Havâdis Matbaası.
- Kadioğlu, İdris (2005-2022). *Diyarbakırlı Lebîb Hayatı Edebî Kişiliği Eserleri ve Dîvânı*. Malatya: Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayını. <https://www.academia.edu/88707184/> [Erişim Tarihi: Eylül 2024].
- Kadioğlu, İdris (2010). “Diyarbakır Encümen-i Dânişinin Üstad Şairi Âgâh ve Devrindeki Şairler Üzerindeki Etkisi”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(4), 35-45.
- Kadioğlu, İdris (2023). *Âgâh-ı Âmidî Dîvânı'ndan Seçmeler*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Kültür Yayınları. <https://www.academia.edu/123973797/> [Erişim Tarihi: Eylül 2024].
- Kadioğlu, İdris (2024). “Kastamonulu Latîfî Ve Diyarbakırlı Ali Emîrî'nin ‘Kitâb’ Redifli Şiirleri (Mukayeseli Okuma)”. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi Vefatının 100. Yılı Münasebetiyle Ali Emîrî Özel Sayısı* (Eylül 2024), 149-165.
- Kadioğlu, İdris (Hzl.) (2018). *Ali Emîrî Efendi Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-375473/ali-emiri-tezkire--i-suara--yi-amid.html> [Erişim Tarihi: Eylül 2024].
- Koncu, Hanife (1998). *Vâli Dîvânı*. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

- Koncu, Hanife (2020). "Vâli, Hasan Ağa". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vali-hasan-aga> [Erişim Tarihi: Eylül 2024].
- Koncu, Hanife (2022). "Dîvân (Vâli)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-vali-tees-1289>. [Erişim Tarihi: Eylül 2024].
- Kut, Günay – Ögmen, Mesud – Demir, Abdullah (Hızl.) (2014). *Ali Emîri Mir'âtü'l-Fevâ'id fî Terâcimi Meşâhîri Âmid Diyarbakır Ulemâ ve Eşrâfi Mukaddime Cilt I*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Okur, Mustafa (2006). *Dîvân-ı Vâli-i Amedî*. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Sağlam, Ayşe (2012). "Nâbî ve Saib-i Tebrizî'nin Gazellerinde Yer Alan Bazı Hikemî Unsurların Mukayesesi". *Vefatının 300. Yılında Nâbî Sempozyumu, Tam Metin Bildiri*, Urfa 07.12.2012-09.12.2012 s. 169-181.
- Sağlam, Ayşe (2023). "Nâbî'nin Tevhidi'nin Gaye ve Nizam Delili Işığında İncelenmesi". *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, (20) s. 83-94.
- Sarıçiçek, Ramazan (2021). "Şûhî (Bengî-Zâde Hacı Osmân Efendi) Ve Şiirlerinden Seçmeler". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Özel Sayı - Prof. Dr. Halil ÇEÇEN'e Armağan), 219-277.

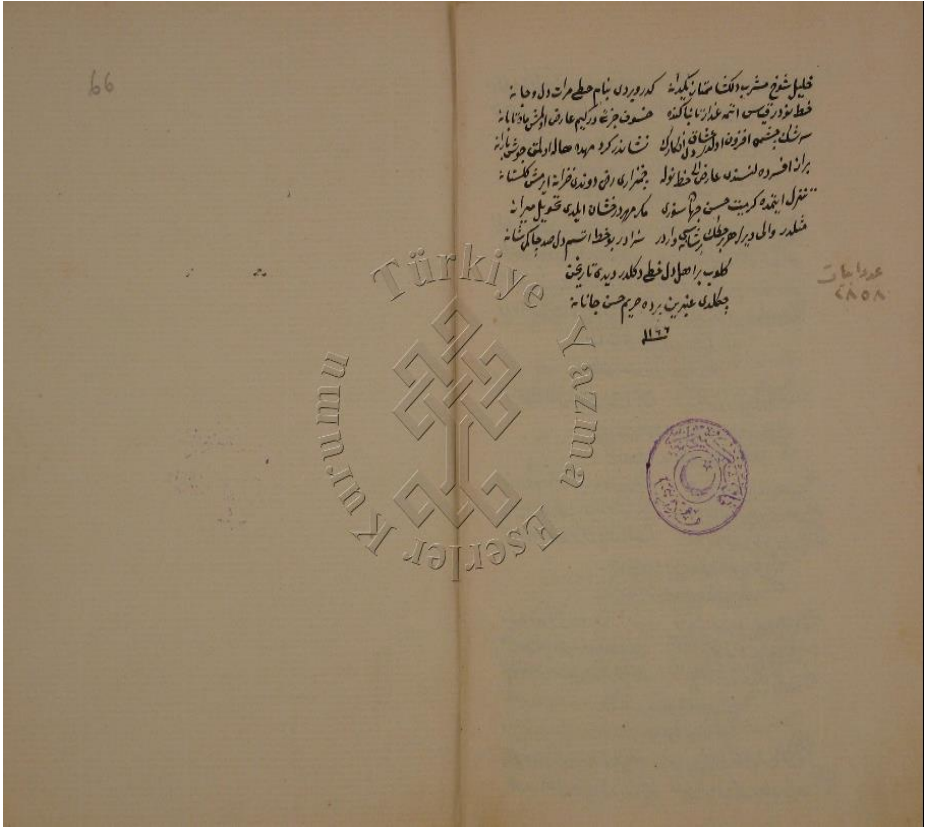
EKLER

El Yazması Nüshalardan [AE, M, Ö] Örnek Sayfalar

1-Dîvân-ı Vâlî Hasan Ağa

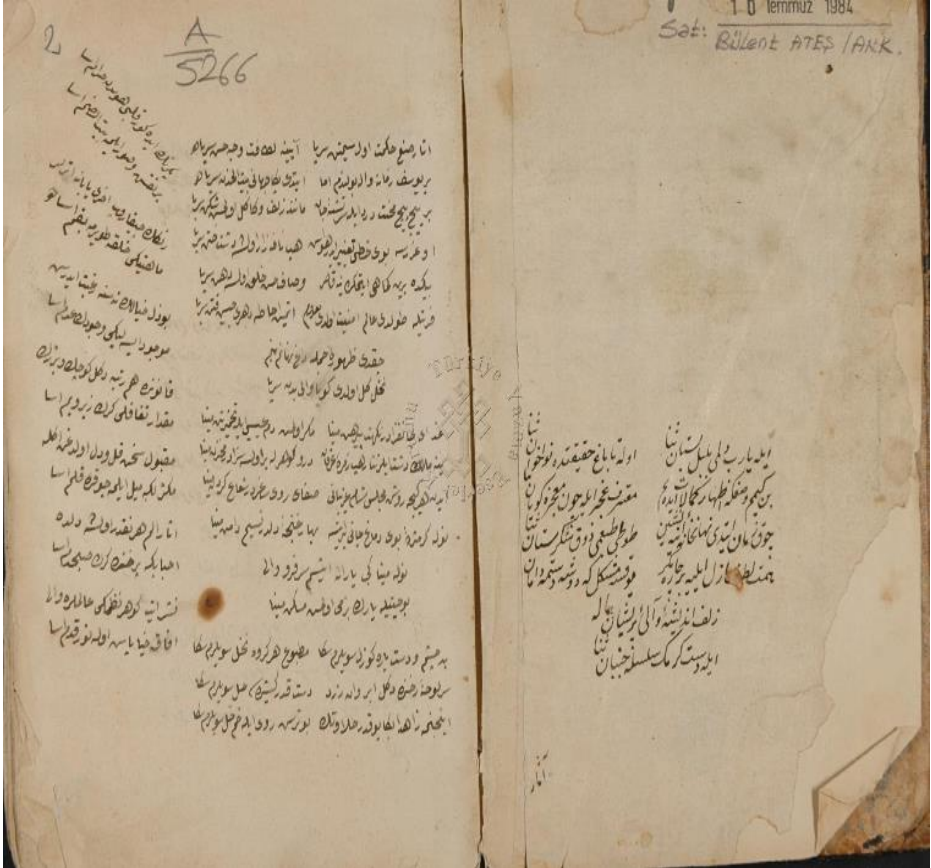

Ali Emîrî Manzum / AEmnz486. AE (1b-2a)

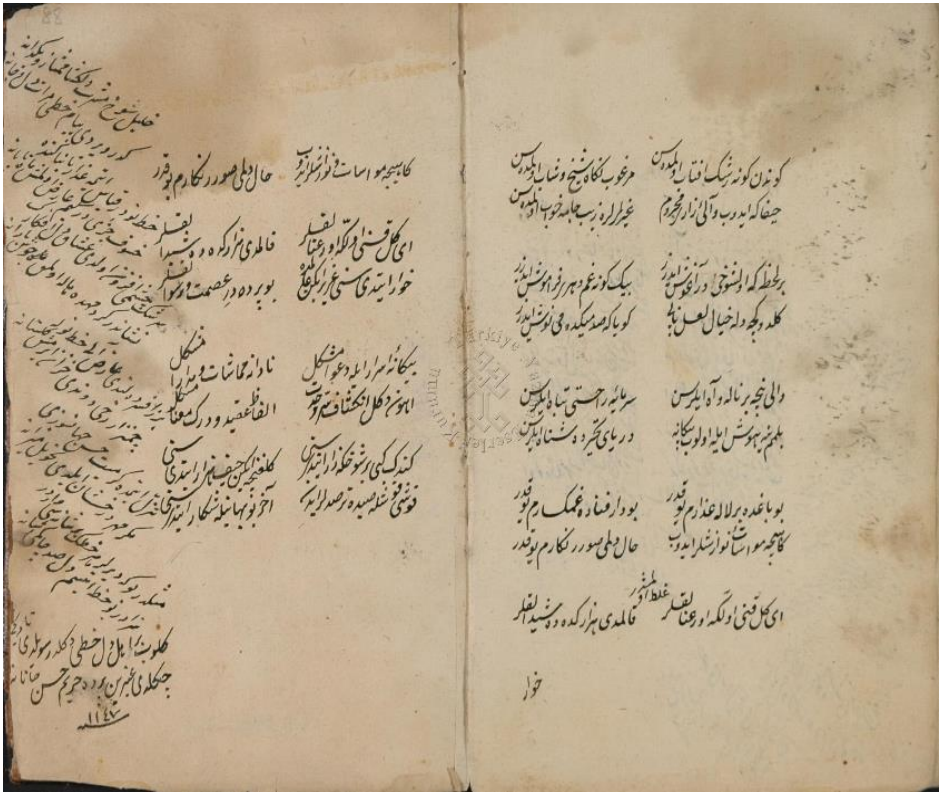

Ali Emîrî Manzum / AEmnz486. AE (65b-66a)

2-Vâlî Diyarbakırlı Hasan Ağa

Milli Kütüphane Yazmalar / 06 Mil Yz A 5266. M (1b-2a)

Milli Kütüphane Yazmalar / 06 Mil Yz A 5266. M (87b-88a)

3-Dîvân-ı Vâlî-i Âmidî

<p>۶</p> <p>۶۰۰ و ۶۰۰ دیوان ولی آمدی</p>	
<p>اوله تاباغ حقیقته نواخوان سنا معترف عجز اید هیون معجزه کویان سنا طوطی طبعی زوقه شکرستان سنا بوقه شکل که دوشه دستر دامان سنا</p>	<p>ایله یارب دلی بیبل بسان سنا به کیم وصفه اظہار کمالات ایدیم هیوه زمان ایدی نرنا نجان آینه نشیه هفت لطف ازل ایله بره باره مکر</p>
<p>زلف اندیشه ولی برستان مالیه ایله دست کردی سلسله هبسان سنا</p>	
<p>آینه لطافت به وجه صفا سرایا انیدی بکجا جرفانی بیت الحزن سرایا ساند زلف کا کل اولسون شکر سرایا هب ناز ناز اولورسه دست فضا سرایا وصاف صفا خلقی اولور ره سرایا</p>	<p>آنا تر هفت اول سخته سرایا بر یوسف زمانه واله بولندیم آما بیچ بیچ هفت به در دینه شنه هبان او غرابه بوی خطی به نغیر ایدر ره کاسه بیده بر به کاهی به اتمکده به قاصر</p>
<p>مبصدی ظهوره جمله داغ غم نایم نخل کل اولدی کویا ولی برک سرایا</p>	
<p>فترتله طولدی عالم به امنت اولدی معدوم مکر اولسون دم عیسی ایله تحمیرته مینا</p>	<p>مینا عرف بیبا نغیه</p>
<p>نقطه برینده</p>	
<p>۳</p>	

۱۵۸

بر خطه که اوستوفی را غوسه ای زن	یک کوزه غم زهی زایوسه ای زن
صد کیم در فیک لعل نایب	کویا که صد سیکه سی نوسه ای زن
والی بخر بر ناله واه ایدرسه	سرمایه راضی نباه ایدرسه
بلیهم نه هوسه ایله اولوب بیکانه	در بای نخبه ده سناه ایدرسه
بر باغیج بر لاله عذارم بوفند	بر درار فواره غنیم بوفند
کاهیچ نوسات نواز شکر اربوب	حال دلی صورار نکلام بوفند
ای کل قن اولکی اور عناقدر	ناملاری هزار کده سیاق لقدر
خور ایندی عزیز البیله سن عمارک	بر برده در عصمت در سواقدر
بیکانه اسرار ایله دعوا مشکل	نایزانه سماع و مدای مشکل
اکسون دکل انکاف سر و دست	الفاط عضیه در دن معاشکل
کسک کبی بر شوقه زار ایندی سی	کلفیجی البیله صیف هزار ایندی سی
قوستی قوسته صیده ترصدل ایله	ولم آخر بوبریا نوبله شکار ایندی سی

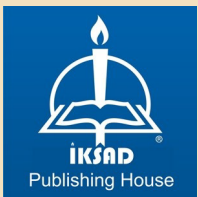
مفردات

کشته اورمکه طعنه بار قرآن مهر	بیل او بزم رنگه رتبه خوان مهر
بیک آهم نه جنت و بیایمک	آن واحد ده اسمانی خیالده
کونرسه ده هده سه تاجر زمان	عوری رضای قروه بر فغان کونرسه
طور خط بیکه کونری انجاملک	سنگ نه خبر اوله ای ماهواره افشاک
تحت هذه القیوان	بعون الله الملك الممان

استو دربان بدعت عنوان دربار بکری صده والی قریک
 زوجه و سید رنگ لصری حضرت مرحوم شیخ
 صد در لریخ تولد ایله کبیرم عصر
 اوله نای ولیب رضای اولاه
 کبی عظیم و فصد شکر آید
 ساطره و شمره

زکام از صافیه
 ایله
 نیکبازده
 ایضاً

Dîvân-ı Vâlî-i Âmidî (Ö, s. 158)

ISBN: 978-625-367-934-7